

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Rüzgar Gibi Dalga Gibi

*Bir Psikanalistin Penceresinden
Övülmeye Olan İhtiyacımız
ve Hayallerimiz*

Stefano Bolognini

Stefano Bolognini

RÜZGAR GİBİ, DALGA GİBİ

Psikoloji/Psikiyatri - 103

Rüzgar Gibi, Dalga Gibi

Bir Psikanalistin Penceresinden Övülmeye Olan İhtiyacımız ve Hayallerimiz
Stefano Bolognini

ISBN: 978-625-7344-28-9

Yayıncı Sertifika No. 49055

1. Baskı: İstanbul, Kasım 2021

Yayın Yönetmeni: Cem Mumcu

İtalyanca Aslından Çeviren: Doğan Aksoy

Editör: Meltem Türkeri

Kapak Tasarımı: Deniz Dalkıran

Sayfa Tasarımı: Deniz Dalkıran

Baskı ve Cilt: My Matbaacılık San ve Tic Ltd. Şti. Maltepe Mah.

Yılanlı Ayazma Sok. No:8/F, Zeytinburnu/İstanbul, mymatbaa34@gmail.com

Sertifika NO:47939

Orijinal Adı: Come vento, come onda. Dalla finestra di uno psicoanalista

© 1999 e 2008 Bollati Boringhieri Editore

Bu eserin yayın hakları Nurcihan Kesim Telif Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır. Yayın hakları Okuyan Us'a aittir. Her hakkı saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

©Okuyan Us Yayınevi Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Kurucu: Cem Mumcu

Özgür ve Ebru, hep bizimlesiniz...

Adres: Gürsel Mah. İcabet Sokak, No:3 Daire:6

Kağıthane, İstanbul Tel.: (0212) 272 20 85 - 86

okuyanus@okuyanus.com.tr

www.okuyanus.com.tr

Stefano Bolognini

RÜZGAR GİBİ, DALGA GİBİ

**Bir Psikanalistin Penceresinden
Övülmeye Olan İhtiyacımız ve Hayallerimiz**

**Prof. Dr. Türkay Demir'in sunuşu ve
yazarın Türkçe baskıya önsözüyle**

İtalyanca Aslından Çeviren:

Doğan Aksoy

okuyan **us**

Yazar Hakkında

Uluslararası Psikanaliz Derneği ve İtalyan Psikanaliz Derneği'nin bir dönem başkanlığını yapan Stefano Bolognini, psikanalitik empati üzerine çalışmaktadır. Bolonya'da yaşayan ve İtalyan Ulusal Akıl Sağlığı Servisi'nde danışmanlık ve süpervizörlük veren psikanalistin *L'empatia psicoanalitica (Psikanalitik Empati)* ve *Passaggi segreti. Teoria e tecnica della relazione interpsichica (Gizli Geçitler)* isimli kitapları bulunmaktadır.

İçindekiler

Sunuş: Bolognini'nin Şaşırtıcı Yakınlıktaki

Psikanalitik Öyküleri / 11

Yazarın Türkçe Baskıya Önsözü / 19

Stefano Bolognini'nin Psikanalitik Çeşitlemeleri / 23

Çabuk Bir Hatırlatma / 29

Dev Kafkas Çoban Köpeği / 34

Rüzgar Gibi, Dalga Gibi / 44

Bilgin Öğretmen / 57

Koleksiyoncu (Babaya Tutulan Zorlu Matem) / 67

Yaşadığımız Yer / 77

Seni Kurtaracağım / 95

Kudretli Bir Meslek / 104

İtalya'da Türünün İlk ve Tek Örneği / 113

Aşk Acısının Tedavisi / 121

Ağaçlar / 134

*Annem Giulia,
babam Alessandro
ve analistim Egon Molinari'ya...*

Sunuş: Bolognini'nin Şaşırtıcı Yakınlıktaki Psikanalitik Öyküleri

Bolognini'nin *Gizli Geçitler** kitabına bir sunuş yazısı yazan Glen Gabbard'ın söylediklerini beğenerek okumuştum. Özetle şunu diyordu: Küreselleşme her disiplini olduğu gibi psikanalizi de etkileyip değiştirdi. Artık kitap ve makalelere elektronik olarak kolayca ulaşılabilir, dünyanın her köşesinden psikanalistler internet ortamında toplantılar düzenleyebiliyor, tartışıp konuşabiliyorlar." Bu durum psikanalizde birçok sesin duyulmasına imkan tanıyor. Ancak birbirine karışan bu sesler ara sıra uyumlu olsalar bile çoğunlukla bir kakafoni yaratıyor. Bugünün psikanalisti başka dillerde ve kültürlerde beliren bu zengin ama karışık fikirleri tanıma, anlama ve bunlardan yararlanma konusunda zorlu bir görevle karşı karşıya kalıyor. Bu durumla başa çıkmak için tutulabilecek yollardan biri ortodoksiye sığınmak ve kendi seçtiği yolu, başkalarına karşı belirli bir aldırışsızlıkla izlemektir. Daha zorlu bir yolsa başkalarının nasıl düşündüğünü öğrenmeye çalışmaktır. Zorludur, çünkü başka dilleri, başka kültürleri ve başka felsefeleri öğrenme çabasını gerektirir. Gabbard bu değerlendirmenin ardından Bolognini'nin ikinci yolu seçen psikanalistler arasındaki seçkin yerini tespit eder.

* Bolognini (2011).

** Gabbard bu sözleri Covid-19 pandemisinden yıllar önce söylemişti. Pandemi döneminde seansların, eğitimlerin ve toplantıların neredeyse tümüyle çevrimiçi olması burada söylenenleri iyice belirgin hale getirmiştir.

Gabbard'ın cömert övgülerinin de etkisiyle daha yazdıklarını okumadan Bolognini'yi sevmeye ve beğenmeye başlamıştım. Gerçekten de *Gizli Geçitler* çok şey öğrendiğim ve çok sevdiğim bir kitap oldu. Bunun üzerine Bolognini'nin başka kitaplarını ve makalelerini bulmaya çalıştım. Çok sayıda kitabı yoktu, bazı eserleri yalnızca İtalyancada basılmıştı. İngilizcede *Gizli Geçitler* dışında, onun özel ilgi konusu gibi olan psikanalitik duygudaşlık (empati) hakkında bir kitabını daha buldum.* Bir de elinizde çevirisi olan bu kitabı, *Rüzgar Gibi, Dalga Gibi*'yi.

Yedi sekiz yıldır elektronik okuma cihazlarını kullanıyorum. Günü bitirip yeni gün için uykunun tazeleyici etkisine sığınmadan önce birkaç sayfa okumak alışkanlığımı bu cihazlar sayesinde daha kolay sürdürebiliyorum. Satın alıp elektronik okuyucuya indirdiğim *Rüzgar Gibi, Dalga Gibi*'ye sevdiğim bir yazarın yeni bir kitabına duyabileceğim sıradan bir hevesle başladım. Ama daha ilk sayfalarda Bolognini'nin harika bir öykü anlatıcısı olduğunu anladım. Kitaba adını veren ikinci öyküden itibaren içimde bir başka duygu daha belirmeye başladı ve bu duygu kitabı okudukça daha da yoğunlaştı. Öykülerin havası çok tanıdık, kitapta adeta benim çocukluk ve gençlik anılarımdan söz ediliyordu. Ama yakınlık ve ortaklık hissi veren bu anılar hem başka bir ülkede geçiyor hem de benim anılarımdan on beş-yirmi yıllık bir zaman aralığıyla ayrılıyordu. Bu yer ve zaman farkı da yakınlığa neredeyse esrarengiz bir hava katıyordu.”

Bu metinlerdeki hatırlama, hissetme, yorumlama ve anlatma tarzı okumayı hem karşılıklı bir sohbet havasına

* Bolognini (2004).

** Bolognini, Türkçe basım için kendisinden rica ettiğim önsözü gönderdiğinde hayli şaşırdım. Önsözde İstanbul'a geldiğinde hissettiği yakınlığı vurguluyordu. Orhan Pamuk'un İstanbul'unu okurken o da “beklenmedik bir tanıdıklık” duygusuna kapılmıştı. Benzer biçimde on beş-yirmi yıllık bir zaman aralığından da söz ediyordu.

büründürüyor hem de üstün nitelikli edebi eserleri okuduğumuzda olduğu gibi bir ruhsal zenginleşme hissi uyandırıyor. Aşağıda Bolognini'nin analitik ilişkide olup bitenlere yönelik ilgisinden ve düşüncelerinden kısaca söz edeceğim. Sanki bu kitapta da analist olarak hastalarıyla kurduğu ilişkiye benzer biçimde yazar olarak okurla derin bir yakınlık kurabiliyordu.

Stefano Bolognini önce İtalyan Psikanaliz Derneği'nin, sonra da Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin başkanlığını yapmış, çok tanınan bir psikanalisttir. Hakkında yazanlardan biri, onu "günümüzün Winnicott'u" olarak gördüğünü söylemişti.^{*} Bolognini, mesleki görevleri nedeniyle dünyanın pek çok yerinde bulunup toplantılara katılmış ve konuşmalar yapmış; Gabbard'ın dediği, gibi dünyanın her yerinden psikanalistlerle ilişki içinde olmuş, onlardan yararlanmış, onlarla etkileşime girmiştir. Ama ilginç bir biçimde bir yandan da fena halde Bolonyalıdır. Bolonya'dan insanı imrendiren bir sevgiyle söz eder ve güzel öykü anlatmasının ve başkalarıyla iletişiminin bu denli iyi olmasının bir nedeni de belki aynı zamanda böylesi bir yerel nitelik taşımasıdır.

Anne tarafından büyükbabası bir hekim ve aynı zamanda bir şairdir. Ailede anlatıya ilişkin bir gelenek, insanlara ve zihnin karmaşıklığına dair bir merak olduğunu söyler. Hayli geniş bir aile içinde büyümüştür. Anlattığına göre birkaç aile bir arada, ana babalar, büyük ebeveyn ve kuzenler hep birlikte öğle ve akşam yemeklerini yerler ve yaşlıların savaş, hayat ve insanlar hakkında anlattıklarını dinlerler. Bolognini, Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin toplantılarında da aynı havayı hissettiğini söyler. Başka kuramlar, başka klinik öyküler geniş bir aile içinde olduğu duygusunu yeniden yaşatır. Kişisel geçmişindeki bu özel-

* Juan Tubert-Oklander: <https://www.apadivisions.org/division-39/publications/reviews/empathy>

likler belki başkalarının deneyimlerini dinlemek, onlardan etkilenmek ve öğrenmek yolundaki tutumunun altyapısını oluşturmuştur.

Bolognini, analitik eğitimini de Bolonya Enstitüsü'nde almıştır. Analizden geçtiği ve eğitim aldığı sırada Venedik'te çalıştığı ve yaşadığı için her gün dört saatlik tren yolculuğu yaptığını, ama bu dönemi okuyup düşünmeye zaman bulduğu hoş bir dönem olarak hatırladığını söyler. Daha sonra Bolonya'ya dönmüş, bir süre üniversitede de çalışmıştır. Anlattığına göre, başlangıçtaki psikanalitik eğitimi Freudyen nitelikteydi. Daha sonra İngiliz okuluna ilgi göstermiş, ardından Kuzey Amerikalı kuramcılarını incelemiştir. Kendilik psikolojisi ve ilişkisel psikanalizle de bir süre haşır neşir olmuştur. İspanyolca öğrenmiş, Arjantin ve Brezilya'ya pek çok defa ziyaretlerde bulunmuştur. Arjantinli ve İtalyan analistlerin sürekli bağlantıda olduklarını anlatır. Tıpkı Gabbard'ın tarif ettiği gibi, değişik kuramcılardan, çeşitli okullardan öğrenmeye ve bir şeyler almaya çalışmıştır. Psikanaliz içindeki konumunu bir tür "postmodern klasik" olarak tanımlar.*

Kedi Kapısı ve Bolonya'nın Revakları

Bolognini'nin psikanalitik kurama en önemli katkısı psikanalitik duygudaşlık (empati) konusuyla ilgilidir. Bunun yanında, analitik ilişkiyi farklı boyutlarıyla tanımlayarak ele alışı ve analistle analizan (analiz edilen) arasındaki iletişimin kolayca gözlenir olmayan biçimlerini araştırması da dikkate değer katkıları arasındadır. Ancak benim gözümde onu farklı kılan şey, psikanalitik kurama yeni kavramlar katması ya da mevcut kavram ve terimleri derinliğine işlemesi değildir. Bolognini'nin asıl etkileyici özelliği, usta anlatıcılarda görülen benzetme ve örnekleme kullanma us-

* Bolognini (2014).

talıdır. Bolognini'nin bunu nasıl yaptığını bir iki örnekle anlatmak istiyorum.

İlk olarak, seans sırasında psikanalist ile analizan arasındaki ilişkinin sessizce, dikkat çekmeksizin cereyan eden yanlarını anlatmak için kullandığı benzetmeyi ele alalım. Bolognini, hastanın ruhsal yaşamının (intrapsychic life), analistle hastası arasındaki ilişki (interpsychic) üzerinden değiştiğini anlatır. Müdahaleci ve sınır ihlali yaratan ilişki biçimini (transpsychic) bunlardan ayrı tutar. Öznelerarası (intersubjective) ve kişilerarası (interpersonal) terimlerinin birbirlerine yakın ama bazı farklılıklar içeren ilişki türleri olduğunu belirtir. İlişki ve iletişimle ilgili bu tarifte kavram ve terimler giderek karışırken, analistle analizan arasındaki ruhsallıklararası (interpsychic) iletişimi bir benzetmeyle şöyle anlatır: “Belki zihinsel aygıtlarımız arasında küçük bir aralık, pek fark edilmeyen bir açıklık vardır. Ortaçağ’dan kalma İtalyan evlerinin kapılarının alt tarafındaki kedi kapısı gibi.” Kapı kapalı olsa bile evin kedisi kimse- nin dikkatini çekmeden, kimseyi rahatsız etmeden bu küçük kapıdan girip çıkabilir. İnsanlar arasındaki iletişimin büyük kapı aracılığıyla yapılan, daha görünür, daha bilinçli kısmının yanında bir de alttaki küçük sallanan kapı sayesinde gerçekleşen kısmının olduğu benzetmesi terimlerin karmaşıklığına birdenbire bir açıklık kazandırır. Devamla, “Kedi kapısı hem yapısal hem de işlevsel niteliktedir, dolayısıyla hem ruhsallık içi hem ruhsallıklararası bir aygıt gibi çalışır” diye belirtir. Bolognini, bu basit benzetme ile o kadar çok şey anlatmıştır ki konu hakkında değerlendirme kaleme alan bir yazar “Bolognini’nin yazarlığı sayesinde kedi kapısının sofistike bir aygıt haline dönüştüğünden” söz eder.”

* Bolognini (2011) ss. 66-67.

** Hellerau (2012).

Kedi kapısı topolojik olarak bilinçöncesi bir zihinsel düzeye ve ilişkisel olarak ruhsallıklararası düzeye karşılık gelir. Bolognini, Bolonya'nın revakları benzetmesiyle konuyu biraz daha açar. Bolonya'nın kendine özgü bir mimarisi vardır, kırk kilometreyi bulan revaklar (sütunlu galeriler, portikler) tüm şehri kuşatır. Bu revakların altında yürüyenler yağmurdan da, güneşten de korunurlar. Bu da insana hem evindeymiş hem de evinde değilmiş gibi bir hava verir. Bolonya'nın revakları altında yürümek, kedi kapısında olduğu gibi evle dışarının biraz karıştığı ve geçişlerin kolay olduğu bir durum yaratır.

Psikanalitik Duygudaşlık (Empati)

Bolognini'nin psikanalitik duygudaşlığı anlatmak için kullandığı benzetmeye göz atalım. "Bazı günlerde" der, "görüş mesafesinin ufka kadar hiç kısıtlanmadığı çok güzel havalalar olur. Bolonya'da yılda dört ya da beş gün hava akımı bulutları dağıtmışsa, nem oranı uygunsa, sis yoksa Alpler açıkça görülebilir. Bu nadir ama güzel havalarda dağlar olanca güzellikleriyle ortaya çıkar. Mesafe ortadan kaybolmuş değildir, dağlar bizden ayırdır ve uzaktır, ama yayladaki otlaklardan ağaçlık bölgelere ve en tepedeki kayalık zirveye kadar her yer apaçık görülmektedir." Bu benzetme yalnızca içimizde hissettiğimize karşılık gelen görsel bir bağlantı bulmakta kalmaz, böyle bir manzara hemen daima *paylaşılan* bir manzaradır. Buna tanık olanları ortakça etkiler ve onları birbirlerine yakınlaştırır. Hastayla çalışırken de öyle günler olur ki her iki taraf da deyim yerindeyse "analitik havanın" açık ve güneşli, "görüş mesafesinin" ufka kadar uzamış olduğunu anlar. Bu benzetme analitik duygudaşlığın her gün ve kolayca ortaya çıkamayacağını, çıktığında muhtemelen iki tarafın da bunu paylaşacağını,

* Bolognini (2009).

mesafeler korunurken görüşün keskinleşebileceğini, bu duygudaşlığın irade ile ortaya çıkmayıp birçok etmene bağlı olarak ancak ara sıra belirebileceğini, kısacası analitik duygudaşlığın tüm özelliklerini latif bir şekilde anlatıyor.

Bolognini, bunları aynı zamanda hayli teknik bir dille de anlatıyor. Ama eğer yalnızca o düzeyde anlatıp bıraksaydı okuyan için anlaşılmasa kalabilecek metinler, onun gündelik hayatından, Bolonya'dan, Alplerden bulduğu bu benzetmeyle hafifliyor. Meslekten olmayıp konuya ilgi duyarak kitabı okuyan okurlar bile yorulup tılandıkları anlarda gelen bu örneklerle, benzetmelerle, öykülerle canlanıp tazelenerek okumaya ve anlamaya devam edebilirler.

Köpek Eğitiminden Geçmek

Gabbard, Bolognini'yi başkalarını izleyip onlardan öğrenme ve zenginleşme bahsinde övmüştü. Ama bu "başkaları" yalnızca insanlardan ibaret değildir. Elinizdeki kitapta *Dev Kafkas Çoban Köpeği* ve İtalya'da Türünün İlk ve Tek Örneği öykülerinde köpekler başrolüdür. Bir başka öyküde sevgili köpeği ağaç dikmeye çalışan yazarımıza yardım mı ediyor, zorluk mu çıkarıyor belli olmayacak biçimde ona eşlik eder.

Gizli Geçitler'in bölümlerinden biri, *Köpeğim Descartes'ı Tanımıyor* adını taşır ve Bolognini'nin insanlarla köpeklerin ilişkisi hakkındaki ilginç gözlemlerinden insanı tanımak için nasıl yararlandığını görmek de hoştur. Bir röportajında kendisinin köpeklerden ne çok öğrendiğini gururla anlatır. Köpeğiyle ilişkisinden önce daha ahlakçı, daha ketlenmiş hissettiğinden bahseder. Yaşamak için, aile ve çocukları korumak için gerekli ama yıkıcı olmayan türden agresyonu köpeğinden öğrendiğini söyler. Köpeğiyle "rekabet ve agresyon" konularını "çalışmasının" psikanalitik pratiğine katkılarını anlatır.*

* Winer, R. ve Malavista, KL. (2007) ss. 1-19.

Psikanalistlerin bilimsel araştırmalardan çok analizdeki hastalarını derinlemesine anlatan sunumlar yazdıkları bilinir. Bolognini bu kitapta bir istisna dışında hastalarından değil, kendinden söz ediyor. Nelere dikkat ederek, hangi gözlemlerini nasıl yorumlayarak yazdığını okur umarım keyifle izleyecektir. Bir de öykülerin sonundaki kısa psikanalitik değerlendirmeler var ki bunların da okurların psikanalitik düşünme şekliyle tanışması için harikulade numuneler olduğunu söyleyebilirim. Sunuşun başında söz ettiğim o yakınlık ve ortaklık duygusunu sizin de hissedeceğinizi umarak iyi okumalar diliyorum.

Prof. Dr. Türkay Demir
Çocuk ve Ergen Psikiyatri
Psikanalist (IPA)

KAYNAKLAR

- Bolognini, S., (2004) [2002] Psychoanalytic Empathy. Translated by Garfield M. Free Association Books, Londra.
- Bolognini, S., (2009) The complex nature of psychoanalytic empathy: A theoretical and clinical exploration. Fort Da, 15: 35-56.
- Bolognini, S., (2011) [2008] Secret Passages: The Theory and Technique of Interpsychic Relations. Translated by Atkinson G. Routledge, New York.
- Bolognini, S., Dreher AU (2014) Psychoanalyse international-oder die Kunst, unterschiedliche Welten auszubalancieren. Forum Psychoanal, 30: 213-239.
- Bolognini, S., (2016) The interpsychic dimension in the psychoanalytic interpretation. Psychoanalytic Inquiry, 36: 102-111.
- Schmidt-Hellerau, C., (2012) Secret Passages: Sophisticating the Cat-Flap: Secret Passages: The Theory And Technique of Interpsychic Relations. By Stefano Bolognini; translated by Gina Atkinson. London/New York: Routledge, 2011. 248 pp. Psychoanalytic Quarterly 81:443-455.
- Winer, R., Malavista KL (2017) Who's Behind the Couch, Karnac Books, Londra.

Yazarın Türkçe Baskıya Önsözü

Bundan birkaç yıl önce, Türkiye’de faaliyetlerini sürdüren ve (1910 yılında Sigmund Freud tarafından kurulan ve kendimin o zamanlarda başkanı bulunduğum) Uluslararası Psikanaliz Derneği üyesi iki resmi psikanalitik kuruluşundan meslektaşlarımla tanışma onuruna ve zevkine erişmiştim. Açıkçası başlangıçtaki düşüncem, sıradan bir çalışma ziyareti yapan bir yetkiliden çok da farklı değildi. Bu yüzden oraya mükemmel klinik-teorik eğitim görmüş, büyük ölçüde İngilizce ya da Fransızca (ya da her iki dilde birden) iletişim kurabilen ve halihazırda kendi uzmanlık alanlarında uluslararası iletişimlere ve bilgi alışverişlerine hakim olduklarını çok iyi bildiğim psikanalistlerle bilimsel çalışmalar paylaşmak ve yetkililerle yapılacak kurumsal toplantılara katılmak amacıyla gitmiştim ve her zamanki gibi, önceden epey ayrıntılı bir şekilde planlanan bu ziyaretler, belirli resmi seremonileri de kapsamaktaydı. Ama bu, işin sadece bir kısmıydı.

Gerçekte, son derece memnun kaldığım ve aynı şekilde meslektaşlarımla da memnun kaldıklarını umduğum bilimsel çalışma alanlarındaki paylaşımlar düzenli olarak devam etmekteydi; gerek Türkiye’de, gerekse de dünyanın geri kalanında psikanaliz alanında kaydedilen ilerlemeler hakkında karşılıklı bilgi ve görüş alışverişleri de planlandığı gibi yürütülmekteydi. Fakat tüm bu resmi etkinliklerin dışında ve ötesinde, son derece iyi karşılanmışım ve zarif bir nezaket eşliğinde sıcak, insani bir atmosferin ve bütün bunların yanı sıra, çok derin ama aynı zamanda inanılmaz

ölçüde yeniliklere açık antik bir kültür ruhunun bana hissettirdiği duygularla çevrelendiğimi hissetmiştim.

Meslektaşlarım tarafından bana hediye edilen kitaplar arasında özellikle bir tanesi, tarihsel ve sanatsal açıdan çok farklı karaktere sahip bir ülkede, hiç beklemediğim bir aşinalık duygusuna kapılmama neden oldu: Bu, Orhan Pamuk'un, kendi ailesinin başından geçen olayları, çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği çevreleri, o zamanlara ait objeleri, sosyal ortamları ve atmosferi inanılmaz bir içtenlik ve samimiyetle süsleyerek büyük bir hüner ve derin bir basitlikle anlattığı *İstanbul* adlı kitabıydı. Pamuk Ailesi'nin albümüne ait az sayıda fakat çok değerli fotoğrafların da bulunduğu o sayfaları çevirdikçe, bir zaman sonra içlerinde yaşamaya başlıyordunuz; eski İstanbul'da –tam anlamıyla– orta sınıf bir ailenin yakın geçmişteki birkaç on yıla yayılan öyküsünün içinden geçtiğiniz tuhaf, yoğun bir artzamanlılığı beklenmedik bir aşinalık duygusu eşliğinde deneyimliyordunuz.

Muhtemelen aklımda kalan bunca şeyden dolayı, bir meslektaşımın şehirde taksi turu yaparken, gözlerim birtakım duvarlara yapıştırılmış, çok yakında gerçekleşecek İtalyan asıllı Belçikalı şarkıcı Adamo'nun vereceği –beni epey şaşırtan– konserin afişlerine takılmıştı. İtalya'dan Belçika'ya göç etmiş bir ailenin oğlu olan Salvatore Adamo, özellikle 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren İtalya'da çok tanınmış genç bir şarkıcıydı; şarkıları zamanın bildik, moda plajlarında yaşanan romantik yaz aşklarını anlatırdı.

O dönem, İtalya'nın ekonomik patlama yıllarıydı: Ülkede araba kullanımı gitgide yayılıyor, devlet okulları cehalet denen musibeti ortadan kaldırıyor, televizyon henüz tam olgunlaşmamış fakat güçlü bir milli bilinç yaratıyor, yerel lehçeler insafsız bir şekilde kaybolmaya yüz tutuyor, onların yerini de radyo ve televizyon alıyordu.

İtiraf etmeliyim ki o afişleri gördüğüm anda Adamo'nun hâlâ şarkı söylemesine ve az çok *modası geçmiş* melodileriyle yok olmaya yüz tutmuş bir çağı temsil etmesine –gerçekten bravo– çok şaşırmıştım.

Ondan sonra İstanbul'da geçirdiğim günler boyunca hissettiğim bir duygu üzerinde derin derin düşündüm: Bu pek çok ülkede gördüğümüz, her şeyi isimsizleştiren muazzam bir doğrulama sürecine karşın bütünüyle esirgeyen, muhafaza eden ve nihayetinde psikososyal bağlamın (ve biz psikanalistlerin çok iyi bildiği gibi çoğu bireyin iç dünyasının) belirli bir şekilde insanlıktan çıkarılmasına dönüştüğü, zaman birimiyle oldukça zor ölçülebilecek (on beş yıl mı, yirmi yıl mı yoksa daha mı fazla?) bir gecikmenin, bir “boşluğun” sıkıntısını çeken, son derece belirgin, açık bir çağdaşlaşma hissiydi.

Doğal olarak ziyaretimden bu yana geçen birkaç yıl içinde, her yerde çok fazla şey değişti; tüm dünyaya egemen olan pandemi, bilimsel ve kişisel alışverişlerimizi, etkileşimlerimizi ya çok yavaşlattı ya da tamamen ortadan kaldırdı. O günlerde, Pamuk Ailesi'nin ve yerel meslektaşlarımla yaptığım harika toplantıların aramızda yarattığı kişisel atmosferin etkisi altındaki 'benim' İstanbul'um, artık geçmişte ve fazlasıyla öznel kaldı.

Yine de “az biraz psikanalitik” kısa öykülerimi anlattığım küçük kitabımın Türkiye'de yayımlanmak üzere olduğunu bilmenin bana verdiği büyük mutluluğun asıl nedeninin, paylaşılabilen belirli bir aşinalığın bu kendine özgü izlenimleri olduğuna inanıyorum: Bu ülkedeki –çağdaş, evet ve en az diğerleri kadar bilgisayar donanımlı ama kesinlikle yakın geçmişlerine ait hatıralarıyla ve hissettirdikleriyle çok daha içli dışlı olan– meslektaşlarımla bu kısa öykülere emanet ettiğim şeyleri belki de diğerlerinden çok daha iyi anlayacaklarına dair güçlü bir izlenim edinmiş bulunuyorum.

Bu yüzden öykülerimin basılmasını büyük bir nezaketle öneren meslektaşım Prof. Dr. Türkay Demir'e ve kitabı basmayı kabul eden yayınevine, ülkelerimiz arasında küçük fakat samimi bir köprü oluşturan bu kazanımdan dolayı gerçekten minnettarım.

Stefano Bolognini'nin Psikanalitik eşitlemeleri

Doktor, psikiyatrist ve hepsinden öte ülkenin önde gelen psikanalistlerinden Stefano Bolognini'nin bu kitabında okuyucuya anlattığı on samimi 'parça' ne bir sınıflamaya tabi olabilmekte ne de kolaylıkla açıklanabilmektedir.

Bu arada, bu on parçanın alışılmadık fizyonomisine bir şekilde kendisini kaptırmuş olan okur, hemen şu soruyu sorabilir: "Bunlar bilimsel mi yoksa edebi metinler midir?"

Tanışıklığım bulunan bazı psikiyatrist meslektaşlarım –görünen o ki– kısa öykü özelliklerini barındırmaları, diğeri bir deyişle belli bir dereceye kadar hayal gücü ve fantezilerle bilimsel özlerini kaybetmelerinden dolayı, bu güvenilmez ve bilişsel değeri taşımayan 'edebi' metinlerden kuşku duyacaklardır. Bununla birlikte kitabın tamamı boyunca Bolognini'nin belirgin anlatım 'tonu' üzerinden, bilimsel görünümlü psikiyatrik bir yazıdan uzaklaşmakta ve psikanalizle hiçbir alakası olmayan 'neşeli bir bilim' ortaya çıkmaktadır.

Yine de, tam da konunun bilimsel yönü itibarıyla, dikkatli ve az çok iyi niyetli bir okur klinik ve teorik psikanalize yapılan ayrıntılı referanslardan ve yazarın bu on kısa öyküsünde ipuçlarını bolca bulacağınız profesyonel deneyimlerinden dolayı ara sıra can sıkıntısı duyumsayabilir. Öykünün, kendi gerçekliğini kendi içinde bularak kendine yetmesi beklenir. Ayrıca bilindiğı üzere, psikanalizin biraz

karanlıkta kalması da tercih edilir, çünkü okuma sırasında ne zaman ortaya çıksa, okurda bir bıkkınlık yaratıp içini kolaylıkla karartabilir.

Okurun, sözü edilen belirgin ve aykırı beklentilerden kendini hemen kurtararak son derece özgür ve keyifli bir okumaya hazırlanması gerektiğine inanıyorum. Bununla birlikte önünde bir yığın hatıra bulacaktır. Çok güçlü bir anlatımla ortaya konulmuş olan otobiyografik bileşen, çağrıştırdığı şeyler açısından rahatça anlaşılır şekilde anlatılmış ve ayrıca insanı gülümseten, ince bir kinayesi var. Belirgin şekilde sınırları çizilmiş temalara odaklanmalar, özenli bir ölçüde kendi özünü hatırlama ve çok sayıda otobiyografik metnin teşhirci ağırlığı da okura eziyet vermeden ifade edilmiş. Diğer şeylerin yanı sıra Bolognini, yaşı ve mesleği itibarıyla, Jurij Lotman'ın ünlü yazılarından birinde açıkladığı 'otobiyografi hakkı'nı henüz elde etmemiş. Ama bir psikanalist olarak ve doğası gereği yazar, kendini anlatırken kendini beğenmişlikten uzak durmaya alışkın büyük bir incelik göstermiş. Bir parça deneyim, kısa bir betimleme, birinin geçmişinden bir hatıra, hayatının ergenlik ve hatta çocukluk dönemlerinden alınma kısa bir öykü gibi öğeler barındıran otobiyografisi ise epey sade bir şekilde anlatılmış.

Bütün bunların anlatıma olan yararı, eğlenceli ve öğretici, psikanalizin de yardımıyla öyküden ahlaki bir çıkarım yapmaya çalışarak düşündüren ve kendini yansıtan ikinci bir bölümle birlikte anlatılan örnek öykülerdeki yaklaşımda ortaya çıkmış. Psikanalitik yansıma, hikayenin bütünü'nün doğallık ve zarafet ile bezenmiş farklı bir senaryo ile sunulmasına da olanak vermiş. Bu tarzın yapıcı şekilde geliştirme hedefi, okurun sürekli olduğu kadar zarif şekilde ilgisini çekerek hafifleyip yumuşak bir hal almış. Okurun ilgisini çekince de mahremiyet noktasına kadar ulaşan bir iletişimi garanti eden ve kitabın gidişatı boyunca sayısız

yerde ortaya çıkan edebi anlatımların belirlenmesi, bu hassas çalışmanın görevi haline gelmiş. Ve sonunda okurun, yazarın kendi öykülerini yazarken hissettiği keyfi onunla paylaşarak tatması sağlanmış.

Bu yazılarda, daha önceki değerlendirmelerin bileşimiyle, günümüzün kurgu yazılarının pek çoğunun sezdirmeden yaptığı gibi, talihsiz okurun kaburgaları arasına 'ateşlenen' hatıra kırıntılarına kendini beğenmişçesine sarılmış nostaljik patlamaların olmadığını anlıyoruz. Dalgayı ya da her bir parçadan üretilen duygusal kırıntıları zaptetmek için kullanılan gereçler arasında, yansımalar ve erdemsiz erdem ile doğru sonuçlar er ya da geç ortaya çıkar. Bunlar, bir rüyanın yükselmesindeki kısıtlama için az biraz yakıcılık ya da yaşamı ile kendisi ve diğerleri hakkında biraz daha bir şey kavrayabilmedeki küçük ama belirgin bir memnuniyet olabilir.

Hatıralar, hatta bazı önemsiz durumlar ya da alakasız deneyimlerin gözlenmesi, Bolognini'nin anlatımıyla epey ayrıntılı ve bundan dolayı dikkate değer olaylara dönüşmüş. Geçici bir duyguyu aktarmak ve deneyimlerin akışından kurtarmak için onu sözcüklerle ağırlaştırmak, duygu kaybolup gitmeden ya da yansımaya dönüşmeden önce uygun bir görüntünün anlık patlaması içinden geçirmek gereklidir. Bütün bu on öykü –ki onlardan 'parça' diye bahsetmek daha iyi bence– bu duygusal tutsaklıkta başarılı şekilde amacına ulaşmış ve bu da her zaman çok canlı ve mutlu olan farklı görüntüler ya da anlatım dizileri vasıtasıyla ortaya çıkmış: Anlatım, hedefinden ya da hâlâ olgunlaşmakta olan gizli bir tartışmadan uzaklaştıran aşırı şiirsel kopmalar olmaksızın, benzetimin ve doğru tespit edilmiş metaforun şiirsel-retorik operasyonuna dönüşmüş. Her şey ölçülü, kararında, tatlılıkla geliştirilmiş ve abartıdan uzak; bir nevi ev kokan, mesafeli şekilde samimi, dünyevi ve maddesel şekilde karşımıza konulmuş.

Bu metinleri, verdikleri tatlar açısından düşünürsek, yanında güzel bir sos ve bir zamanların taze ekmeğiyle, baştan sona basit ve epey bütünleşik bir dünya ile diğerlerine karşı meraklı, duygusal, aklı başında ve her zaman gülümsemeye hazır muhteşem Bolonez bölgesi ile bağdaştırıyorum.

Bu parçaları dinlediğimde, onları ilk önce 'improptu' adı verilen ve çok asil bir müzik türü olan 'doğaçlama' ile ilişkilendirmiştim. Aslında bildiğimiz, genel anlamda piyano için yazılmış olan improptu gerçek anlamda doğaçlamalar değil, çünkü burada ruhun ve etkilenmişliğin sahneye koyulmuş belirgin kıvılcımları, sıradışı şekilde genişletilmiş ama aynı zamanda kontrollü olarak şekillendirilmiş ve nihayetinde bestelenmiş. Aynı Bolognini'nin bu parçaları gibi.

Hemen sonrasında ise kişisel olarak kendi tarzını düşündüğümde, onu tanıdığım kadarıyla ve bölük pörçük anı kıymıklarını göz önünde bulundurduğumda kendisini yüzeyde hiçbir şekilde yansıtmayan ve bana görüldüğü kadarıyla özünü ortaya koyan, karşı koyulamaz biçimde sevimli ve epey ikna edici bir sese sahip, bizim tellerimizi kendininkilerle birlikte titreştirebilen, bir nevi sessiz bir psikanalitik besteci gibi görüyorum. Artık 'şarkılar' diyebileceğimiz parçalarında bazen okuyucuyu duygulandırma yeteneğiyle bezenmiş olan, kesinlikle bilimsel çalışmalarındaki çok belirgin gerginlikle seslendirilmeyen, iyi ve kötü etkileri üzerine yoğunlaşmış.

Kendisinin her zaman çok canlı ve yerinde duramayan, oraya buraya dalıp ortalığı karıştıran küçük büyük köpeklerini ya da ağacın en tepesine tırmanan ve açlıktan, susuzluktan bitkin düşmüş ve çok korkmuş kediyi anlattığı kısımların sevimliliği karşısında gülümsememek gerçekten elde değil. Bolognini'nin çabucak çiziktirilmiş bazı unutulmaz portreleri takdir etmeyen, mutlaka işe yarayan

ve her zaman bizim bazı yönlerimizi, her birimizin gizli tutkularını, saklı ' taraflarımızı', kendisine yeterince yardımcı olduğumuzda en etkili parçalarının birinde şefkatle bahsettiği bitkileri gibi muhtaç, kırılgan, ciddi zihinsel hastalık halinde erken gelişmiş şekilde yaralı olarak addettiği, her zaman acılı bir şekilde incinebilen ama aynı zamanda dik durup büyüeyebilen insanoğlunun kullandığı duygusal hayatta kalma içgüdüleri hakkında bizimle her zaman konuşmaya epey hazırlıklı olduğu görülüyor.

Bu, gülümsemeyi de ihmal etmeksizin hafif bir okumaya davet eden, örneğin aşk acısının tedavisi üzerine yazılmış derin ve etkileyici öyküsünde olduğu gibi, burada hayli bol bulunan kendine sinsice güvenme bilgeliğini ve takdir edilesi ara tespitleri hakkında daha fazla ayrıntıya girmek istemiyorum.

Bütün bunlardan dolayı, okuma ne kadar keyifli ise içeriğin özümsemesi o kadar hızlı ve pürüzsüzce gerçekleşiyor.

Fausta Petrella

Çabuk Bir Hatırlatma

Bir şeyi derhal açıklığa kavuşturalım: Ben bir psikanalistim ama bu kitapta anlatılan hikayelerde hastalarımın yaşam öyküleri yok.

İçinde bir hastamdan bahsetmeyi uygun gördüğüm tek hikaye, bana hastalarımın birinin anlattığı ama kendi durumuyla çok da ilgili olmayan Picardy çoban köpeğinin hikayesidir. Hasta hikayeleri bazen konferanslarda sunulan ya da tıp dergilerinde yayımlanan bilimsel çalışmalara (kişinin kimliğini saklı tutup, kim olduğunu anlamayı olanaksız kılabilmek için usulünce gizlenerek) dahil edilir: Kişi mahremiyeti, sözü geçen yayınların teorik kavramsallaştırmalarının seviyesi ile de güvence altına alınır ve böylece genellikle konunun anlaşılması, işin uzmanlarına göre bile oldukça ağdalı, karmaşık ve ağırken başka herkes için anlaşılması tamamen olanaksız hale gelir.

Bilimselliğinden şüphe duyulmayan çoğu teorik-klinik makalede, iyi niyetli bir psikanalist bile ancak sekiz bin metre irtifada oksijensiz bir şerpa* gibi yol alabilir; soyutlamanın o baş döndüren irtifası, herkes için oldukça riskli olduğundan, belirli psikanalitik metinlerin arasında kalan hasta hikayeleri Fort Knox'taki** 'altın kasalarından' çok daha güvendedir (açıkça ifade edeyim ki ben de çalışmalarımı söz konusu bilimsel mesleki dili kullanarak yazmakta-

* Şerpa: Tibet kökenli dağ insanları. Everest'e tırmanışlar için giden dağcılara her türlü yardımı sağlarlar. (ç.n.)

** Fort Knox: ABD resmi altın rezervlerinin bulundurulduğu ordu tesisi. (ç.n.)

yım ve akademik çalışmalarda, makalelerde, sunumlarda vs. bahsettiğim dili kullanmak, özel bir dil karakteristiğine ya da bölgesel uzman toplulukların 'diyalektlerine' kaymamak için hayli gereklidir).

Şimdi, takip eden sayfalarda, psikanalistlerin bilimsel çalışmalarının 'ulvi' ses tonlarını bulmayacaksınız: Aksi halde okuyucunun kitabı okumaya bu şekilde devam etme riski artıyor; bu yüzden de hiçbir hasta hikayesinin olmaması, çok isabetli ve dahası gerekli hale geliyor.

Başka bir hususu da açıkça söylemeli: Bu hikayelerde gerçekten sansasyonel bir şey yok.

Bunun yerine mekanlar, hayvanlar, kişiler, öyküler ve bunlar gibi pek çok şey bulunmakta ve evet, bunların içinde bazen birtakım sansasyonel olgulara rastlanıyor ama sadece bazı kişilerin aklında; bazen benim, bazen de başkalarının.

Bilindiği gibi insanoğlu sadece çocuklukta değil, yetişkin yaşamında da zihinsel hayatı besleyip ona soluk aldırarak amacıyla her zaman belli bir miktarda fantezilere ve efsanelere gereksinim duyar.

Birey, bunlar arasından kendine uygun olanları zamanının ortak kültüründe bulamazsa, kendi özelinde kendi fantezilerini, kendi efsanelerini yaratır: Bunu bazen yakınlarına karşı basit bir gizlilik içinde, bazen de kişinin kendi zihninin makul ve akılcı tarafının, diğer tarafın hayal ettiklerini fark etmeyeceği şekilde, bir nevi zihinsel bölünmelerle başarır. Zihnin bu sözde çocuksu, hayalperest, hevesli tarafı yaşamın ilk yıllarındaki tümgüçlülüğün* (basit tabir-

* Tümgüçlülük (psikoloji): Prof. Dr. Sirel Karakaş *Psikoloji Sözlüğü*'nde şöyle anlatır: Çok büyük, sınırsız güç, yetke ya da etki. Bebeğin ana rahminde yaşantıladığı her şeyi becerebilme, kendine yetebilme duygusu. Bu duygu doğumdan sonra da sürer; tümgüçlü (omnipotent) yenidoğan dış gerçeğin kendisinden bağımsız olduğunu fark etmeyerek dış dünyayı kendisinin istediği zaman var ettiğini ve istediği zaman da yok ettiğini zanneder. (ed.n.)

le o tipik, sihirli ve her şeyi mümkün kılan kudretin) yanıl-samalarını mümkün olduğunca uzatmak isteğindedir.

Şüphesiz ki gereksinimlerimiz açısından hiçbirimiz aynı değiliz; bir uçta her türlü saçmalığın karşısında kendisini kaptırıp gidecek kadar hayalciler varken, diğer uçta ise kanıtlanmamış ve apaçık görülmeyen hiçbir şeye inanmayan, tamamen reddeden, gerçekliğe sağlam şekilde saplanmış hiperrealistler bulunuyor.

Bununla birlikte bu hiperrealistler sizi kandırmasın: Hiç kimse net ve açık bir yol izlemiyor.

Bu sabit fikirli, cingöz hiperrealistlerden oldukça değişik olanları tanıdım: Sahte sahte gülümseyen, kaba mizaçlı, az gelişmiş ve saf kişilere karşı tepeden bakmaya meyilli politikacılar, yöneticiler, tüccarlar, profesyoneller.

Onlarla bir kere tanıştıktan kısa bir süre sonra küçük sırları çabucak ortaya dökülür: Birçoğu bir falcının ya da medyumun sürekli müşterisidir ya da belirli bir maden suyunun, ginseng çayının ya da arı sütünün olağanüstü etkilerine saplantı derecesinde inanır veya (eğer 'formdaysa') rulet tekerleğinin hangi numara üzerine konacağını yüzde yüz isabetle tahmin edebileceğine dair gizli inançlarını vs. beslemeye devam eder.

Her birinin az çok gizli kalmış ve kendine özgü sihirli-tümgüçlülük bir alanı vardır.

Bu kısa öykülerde bu alanları keşfetmenin tadını çıkarıyor, onların yaratıcı ve hoşgörülü yönlerine ilham veren, sıcak ve insancıl ideallerin varlığına dokunan, sağlıklı, kendilerine ve diğerlerine karşı hoşgörülü ya da en azından diğerlerine zarar vermeyen yönlerini de arıyorum.

Gerçekte bugünün dünyası, hayal gücüne gitgide daha az yer bırakıyor. Kelimenin tam anlamıyla keşfedecek bir şey kalmadı: Ay'ın yüzünde sadece kum ve taşlar var; yüksek yüksek dağların zirveleri her taraftan, hem yaz hem de kış, ekipmanlı ekipmansız fethedilmiş durumda; en

ilkel kabilelerin bile belgeselleri filmleri yapılmış; dünya çapında büyük yankı yaratan ne olay olursa olsun haberi, analizleri, konunun uzmanlarının yorumları ve bütün fotoğraflarıyla *Osservatore Romano* gazetesinden sert uyarılar, sivri dilli sol kanattan hicivler ve yergilerle birlikte yarım saat içinde bütün haberlerde çıkıyor.

İnsanlar, sürekli ve darbeler halinde akan haberlerden doymuş, bıkmış, hareketsiz kalmış ve pasifleştirilmiş halde ve televizyon denilen canavar sayesinde yaratıcı hayal gücü artık körelip gitme eğiliminde...

Bundan dolayı bir çocuk, bilmem hangi ormanda sihirli kurtlar olduğunu ya da itfaiyecilerin üç metre boyunda olduklarını, herkesi en derin ateş çukurlarından bile kurtarabildiklerini ya da buna benzer şeyler söylediğinde zevkten dört köşe oluyorum.

Beni kendisine çeken diğer bir konu ise insanların savunmasız, hassas bir anlarında ya da hayal kınklığı yaşarlarken kendilerini nasıl idare ettiklerini gözlemlemek.

Walt Disney'in bir çizgi filmini hatırlıyorum (*The Plausible Impossible* [Olası İmkansız]). Donald Duck, bir nehrin taşkın dalgaları arasında kanosuyla kürek çekiyordu; şarkılar söylüyor, ıslık çalıyor ve kendisini güvende hissederek, aklında tek bir düşünce olmaksızın son derece keyifli görünüyordu. Bir sahnede, her şeyden habersiz Donald Duck'ın karşısına biraz sonra çıkacak şeyi göstermek için görüntü ileri kayd ve ortaya korkunç derin bir çağlayan, dibi görünmeyen bir uçurum çıktı. Burada bir mucize gerçekleşti: Donald Duck, *şelaleyi fark etmediği için* suların aşağı döküldüğü yerde de sakince kürek çekmeye devam etti ve kano, sanki nehir hâlâ altından akıyormuş gibi *yol almaya devam etti*. Tabii ki biraz sonra Donald Duck travmatik bir şekilde durumu fark etti ve her şey bir anda mahvoldu: Kano artık kürekçisinin hayal gücüyle havada asılı değildi.

Hayaller, çoğu insanın öyle ya da böyle bir şekilde yaşayıp gitmesine olanak tanır; diğer bazıları içinse tam aksine yıkılmanın asıl kaynağıdır. Kendisinden ve nazik, kırılğan kanatlarından gereksiz şekilde fazlaca emin olup sonra denize düşerek ölen Ikarus'un hikayesi bunun iyi bir örneğidir.

Bana göre her insan yaşamın getirdiği hayal kırıklıklarıyla kendine özgü bir yolla baş etmekte. Hiç kimse yaşamının ilk yıllarında süttten kesildiği, dünyadaki tek çocuğun ve annenin tek sahibinin kendisi olmadığını fark ettiği, Noel Baba'nın gerçek olmadığını anladığı, bebekleri leyleklerin getirmediğini öğrendiği zaman uğradığı hayal kırıklıklarından ve yetişkin yaşamdaki kendi sınırlarını bilme, çekilen tüm o acılar, uğranılan yenilgiler, vücudun yaşlanıp artık çaptan düşmesi, en çok güvendiği siyasetçinin beceriksizin teki ya da ahlaksız çıkması gibi hüsranslardan kaçamıyor. Ve her birey, hayatın acı gerçeklerini aşmanın yolunu tamamen kendi başına buluyor.

Bütün bunlara direnıp saçma sapan ve neredeyse kurntudan ibaret inançlarına sıkı sıkıya bağlı kalmakta inat edenler, bütün somut kanıtları görüp tüm gerçekleri anlayarak ağır bunalıma girenler, bütün bunlardan bir trajedi yaratanlar, her şeyi felsefi açıdan düşünerek makul bir şekilde kabullenenler... Her türlü var. Bir de durup her şeyi baştan düşünmek ihtiyacı hisseden, belki de yazan benim gibileri var.

* Ikarus: Güneşe çok yakın uçtuğu için, babası Daidalos'un yaptığı ve tüyleri balmumuyla tutturulmuş kanatları eriyerek denize düşüp ölen mitolojik karakter. (ç.n.)

Dev Kafkas oban Köpeği

Bir hastalık boyunca ya da sonrasında ki nekahet döneminde kişinin okuduğu kitaplar hafızasına daha derin şekilde kazınır: Bu durum, kısmen dalgın bir soyutlanma ya da zaman kavramının kaybolması ya da var olan uyarıların azlığı gibi nedenlerden kaynaklanır ve nihayetinde olguların fantastik betimlemelerine daha fazla odaklanılırız...

Kimbilir?

Birkaç yıl önce geçirdiğim bir kaza sonrasında, bir aya yakın bir süre yatağa bağlanıp kalmıştım. Bu süre zarfında on dokuzuncu yüzyılın ikinci sonlarına doğru dünyadaki dağların yarısının zirvelerine keşif gezisi yapan bir İngiliz dağcının kitabı elime geçmiş, hayli etkileyici bir güzelliğe kendimi tamamen kaptırmıştım.

Bu kitabı seçmem –şimdi anlıyorum ki– hiç de tesadüf değilmiş: Hastalık nedeniyle yatağa bağlı kalınca, o günlerde yataktan tuvalete bile çok büyük zorluklarla gidebiliyorken, hissettiğim yoğun ve yıkıcı çaresizlik duygusuna karşı bilinçsiz bir koruma içgüdüsüyle kendimi engel tanımayan, başarılı bir dağcı ile özdeşleştirmiştim.

Dahası on dokuzuncu yüzyılın son yıllarının (ne yazık ki ismini bir türlü hatırlayamadığım) maceracısı, kitabın sayfalarından sıyrılarak karşıma aydın, çok iyi gözlem yapabilen, karmaşık bir kişilik olarak çıkmıştı ki onu basitçe bir dağcı olarak tanımlamak, biraz küçümsemek olurdu.

Kendisi, National Geographic'in o zamanlar dünyanın pek bilinmeyen bazı dağlık bölgelerini derinlemesine keş-

fetmek için görevlendirdiği bir İngiliz'di. Gözlemlerini, o zamanlar gelenek olduğu üzere, satışlarından gelir elde ettikleri o kitaplar, dergiler gibi yayınları yapan değerli ve saygın bir kuruma bilimsel bir şekilde aktarmakla görevliydi. Bu kitap da o yayınlardan biriydi.

Seyahat yazılarının uzun bir bölümü Yukarı Kafkasları anlatmaktaydı: Neredeyse hiç bilinmeyen bir coğrafya, gizemli bir ıssızlıkta çok seyrek yerleşimler, dik vadilerle yer yer bölünmüş geniş, yüksek platolar ve zirvesi beş bin metreyi aşan karanlık, kasvetli dağlar.

Bu son derece ıssız (ve satır aralarından anladığım kadarıyla hiç de tekin olmayan) bölgeleri dolaşırken, kaşifimiz zaman zaman çoğunlukla hayvancılık yapan, sayıca oldukça az olan ve içine kapalı, çekingen yerel halklarla karşılaşmıştı. Ve bu insanlarla karşılaşmalarından özellikle bir tanesi okudukça beni benden almış, bütün ilgimi çekecek hayal gücümü coşturmuştu.

Kafkas çobanları sürülerini yırtıcılardan korumak için devasa, aslan görünümlü, mücadeleci, tuttuğunu koparmadan bırakmayan, oldukça sıradışı köpekler besliyorlarmış.

Bu tutkulu tarif –ki İngilizler köpeklere son derece meraklı bir millettir– yazarın satır aralarında bile özellikle uzak durduğunu hissettirdiği söz konusu hayvanla olan yakın ve daha kişisel ilişkilerini anlatan notları içermiyordu; fakat yine de bu son derece güçlü, otoriter, herkesin içinde korku uyandırabilecek, dünyanın gözlerden uzak bu köşesinin sakinleri ile nasıl bir ortak yaşam paylaştığı bilinmeyen ve yüzyıllar boyunca son derece kötü yaşam koşullarına direnecek şekilde sağ kalmış bu asil hayvana dair düşüncelerini aktarmaya yeterliydi.

Tepeden tırnağa büyülenmişim ve hayal gücüm bütünüyle harekete geçti. Bu devasa köpekler gerçekte nasıl bir şeydi? Soyları tükenmiş miydi yoksa hâlâ bir yerlerde yaşıyorlar mıydı? Onlardan birini görebilmek, belki de ona

yaklaşabilmek, dostça bir iletişim kurabilmek mümkün olabilir miydi?

Bu noktada da o köpeğe duyduğum ilgi, yaşamımın o zamanki somut imkanlarına ve temayüllerine karşı dengeleyici bir hamleydi.

Oldum olası köpeklerden hep korkmuş, çekinmiş, onlarla hiçbir şekilde geçinememiştim. Ne zaman bana yaklaşırsalar (ki onlara önce benim yaklaşabilmem hayatta mümkün değildi), gerçekte çoğu insanda olduğu gibi, korkudan kaskatı kesilirdim; gerçek hayatta hiç görmediği, tanımadığı, ayrıca huyunu suyunu bilmediği orta boyda ya da iri bir köpeğe ilk gördüğünde kendiliğinden, büyük sempatiyle yaklaşabilen pek fazla insan da yoktur.

Daha sonra küçükken yaşadığım bazı tatsız deneyimleri hatırladım ve motor beceri ve hareket yetenekleri açısından insanlarla köpekler arasındaki muazzam farkı tam olarak anlayabildim: Köpek dostlarımızla bizim aramızda refleksler ve koşma hızları açısından herhangi bir kıyaslama söz konusu olamaz; köpek, eğer isterse, bir insana çok rahatça saldırıp onun canına okuyabilir.

Ben o zamanlar fino köpeklerinden bile korkardım, bir St. Bernard'dan daha haşmetli ve bir Mastif'ten daha güçlü devasa bir Kafkas çoban köpeğiyle karşı karşıya kalsam neler olurdu kimbilir? En azından korkuyla tepeden tırnağa kaskatı kesilirdim. Yine de bu karşılaşma düşüncesi beni tümenden büyülemişti.

Uzun yıllar sonra, köpekleri gerçekten tanımaya ve sevmeye başladım, o efsanevi çoban köpekleri yine aklıma düştü ve o İngiliz dağcı-kaşifin kitabını bulabilmek için ailemin kütüphanesini baştan sona aradım. Fakat maalesef kitap kaybolup gitmişti ve böylece benim de yazardan alıntı yapma şansım yok oldu gitti.

Daha sonra bir köpek ansiklopedisinde dev Kafkas çoban köpeklerinden bahsedildiğini gördüm ve hayal gücüm

yeniden harekete geçti. Çar II. Nikolas'ın maiyetinin tuttuğu kayıtlarda, on dokuzuncu yüzyılın başlarında sıradışı büyüklükte ve güce sahip birkaç köpeği St. Petersburg'a getirdiği ve bu köpekleri dört güçlü kuvvetli adamın kalın urganlar kullanarak ancak zaptedebildiği yazmaktadır.

O zamanlar bu köpeklere 'çoban köpeği' denmesinin nedeni, sürüyü bir arada tutmak ve tek bir hırlamasıyla korkusundan ölüp gidecek bir koyunu hizaya getirmek yerine sürekli olarak gözetmesi ve iri yapılı yırtıcılara karşı caydırıcı olmasıydı.

Öyle görünüyordu ki bu 'çoban köpekleri'nin tek düşündükleri ve en büyük istekleri, kendi doğal rakipleri olan ayılarla eşit şartlarda kıyasıya mücadele etmekte. Kurtları ise, iki dakikada canlarına okuyacaklarını çok iyi bildikleri için, hiç hesaba katmıyorlardı.

1970'li yılların sonlarına doğru basılan *Köpekler Ansiklopedisi* –daha sonra da anlaşılacağı gibi– biçimsel olarak abartmaya ve efsaneleştirmeye eğilim gösterse de Kafkas çoban köpeklerinin bedensel iriliğin, gücün ve acımasızlığın mümkün olabilecek en yüksek derecede birleşimi olabilmesi için Saint Bernard, Tibet mastifi ve Sibiryaya kurdu türlerinin pek çok kere çiftleştirilip melezlenmesi sonucu ortaya çıktığını kanıtlamak istercesine bazı hayalperest genetik hipotezler sunuyordu.

Bu konu üzerinde birkaç yıl daha hayal gücümü epey çalıştırmış, ara sıra da dev Kafkas çoban köpeklerinin bir nevi efsanevi yaratık olduğu üzerine bazı arkadaşlarla sohbetler etmiştim; kimbilir, belki bir gün yeterince zengin ve özgür olursak, başımızı alıp gitmemizi engelleyen, sıradan ve tekdüze günlük rutinimize bir alternatif olarak İngiliz kaşifin ayak izlerini takip edeceğimiz birkaç aylık bir araştırma serüvenine atılabilirdik.

Hayallerimizdeki zorluklarla dolu; Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini yaşayan topraklar boyunca eş-

kıyaların, yağmacıların, ahlaksız rüşvetçi bürokratların, köylülerin arasından geçip gideceğimiz; sonra da gitgide sarp vadileri tırmanacağımız; Elbruz Dağları'nın dik yamaçları boyunca uzanıp giden ıssız çayırları aşacağımız; daha çok güvenlik nedeniyle ve onları buraya getirecek geçerli bir sebep olmadığı için on yıllardır hiçbir Batılının ayak basmadığı dağlık arazilere ulaşacağımız bir geziydi.

Ama o Batılıların aksine bizim böyle bir yolculuk için geçerli bir sebebimiz olacaktı: O efsanevi hayvanı bulmak; uzaktan o korkutucu, insanın içini titreten havlamasını duymak... Kalkıştığımız bu yolculuğun bütün masraflarına ve sıkıntılarına değecekti (buna karşın onunla yüz yüze gelseydik, karşılıklı birbirimizi anlamanın sezgisel sorunları ve hayvanın saldırgan karakteri nedeniyle ne olacağı çok da belli olmayacaktı, fakat bütün bu olayları epey bir idealleştirdiğimiz için masalsı muhabbetlerimizde bunu pek fazla umursamamıştık).

Ta ki dört yıl öncesine kadar... Bir gün aptal, sinir bozucu bir günde gazetenin sayfalarını karıştırırken, 'Satılık Hayvanlar' başlıklı bir ilan çarptı gözüme: Varese ilinin Gallarate kasabasında Kafkas çoban köpeklerinin üretildiği bir merkez ile ilgili bir ilandı.

Gallarate mi?! Ama nasıl olurdu ki...

Gözlerime inanamadım: Bütün hayallerim Gallarate'de yıkılmış, yok olup gitmişti. Dahası, eğer arkadaşlarımla birbirimize canavar hikayeleri anlattığımız o köpekten sadece bir tanesi bile İtalya'ya gelseydi (Gallarate'ye bile olsa), hiç şüphesiz radyoda, televizyonda, gazetelerde hemen ilk haber olarak çıkması gerekirdi. Kendimi çok kötü hissetmiş, çok üzülmüştüm.

Kaybolup giden başka bir efsaneydi; çocukluk ve yetişkinlik döneminin tümgüçlülüğü, gerçeğin o acımasız dokunuşuyla dağılıp gitmişti.

Bu arada, başta belirttiğim gibi, kişisel nedenlerden ve burada bahsetmeyeceğim olaylardan dolayı köpekler hakkındaki deneyimlerimde büyük değişiklikler olmuştu. Onlardan korkmaksızın onları sevmeye, onlara saygı duymaya başlamış, o kadar ki eve bir Airedale teriyeri cinsi yavru getirmiştım ve daha ilk günden itibaren ailemizin neşe kaynağı olmuştu.

Herhangi biri bir köpekle yakınlık kurduğunda, bu ilişki devam ettiği sürece ortaya çıkan her şeyle yakından ilgilenip gözlem yapmaya niyetli olursa, bu harika bir deneyime dönüşür. Bugünlerde köpeğim hakkındaki duygularımı açmam gerekirse; söyleyeceğim ilk şey onun arkadaşlığından ve sevgisinden çok onur duyduğum, çocuklarımla –deyim yerindeyse– ‘bir sürü teşkil etmeleri’nden dolayı çok mutlu olduğumu görmekten aldığım büyük keyiftir. Hiç de rasgele olmayıp, aksine çok anlamlı bir seziyle büyüklü küçüklü kardeşler gibi bir arada yaşamaktalar.

Kısacası, köpekler ayrı bir dünyadır ve eğer herhangi biri sıcakkanlı, içten ve samimi bir ruhla oraya girerse, o dünya bir daha o kişiyi asla terk edip gitmez.

Kırk yaşlarındayken bir adam hatırlıyorum; diğer köpek sahibi arkadaşlarla buluşup, o çok düşkün olduğumuz hayvanlarımızın çimlerin üzerinde birlikte oynamalarını seyrettiğimiz parka uğrardı. Yarınıza gelir, hayvanlarımızın ırksal gelişimleri, aralarındaki ilişkileri, gelişimleri hakkında uzun uzun konuşur, biraz daha oyalanır ve ertesi gün aynı saatte yeniden gelmek üzere ayrılırdı. Onun köpeğinin hangisi olduğunu bir türlü anlayamamıştım, bu yüzden bir gün sordum. Bana köpeğinin bir yıl kadar önce öldüğünü, onun kaybından dolayı hâlâ çok acı çektiğini ve hâlâ onun yerine başka bir köpek almayı bile düşünemediğini anlattı. Ona teselli olan tek şey de eninde sonunda köpeğinin kaybının açtığı yara iyileşinceye kadar o parka

gelip bütün o köpekleri ve sahiplerini bol bol seyretmekti.

Böylece köpek, benim için efsanevi bir yaratık olmaktan çıkıp, dokunaklı anlamlarla dolu gerçek bir hayvana dönüşmüştü. İşte tam da (daha gerçekçi ve kararlı olarak tanımlayabileceğim) bu düşüncelerle, geçen mayıs ayında Uluslararası Köpek Gösterisi'nin düzenlendiği Bologna Fuarı'na gittim.

Epey geniş katılım olan 'Airedale Bölümü' çok ilgimi çekti ve başka bir organizasyonda hakemlerin çok değerli bir tür olarak takdirini toplamış olan köpeğimi de gelecek yıl kaydettirmeyi düşünmeye başladım.

Standın içinde tam bir kargaşa hakimdi; sayısız cins ve büyüklükte yüzlerce köpek, yanlarında sahipleriyle uluslararası hakemlerin kendilerini değerlendirmelerini bekliyordu. Bütün bunları seyretmeyi çok istiyordum ama yarım saat kadar sonra onca kalabalık ve havlama seslerinden yorulup dışarı hava almaya çıktım.

Dışarıda hayvanlarına hava aldırmaya çıkmış başkaları da vardı; uysal bir Newfoundland bir çiçek tarhını tırmalıyor, iki tane sakallı İskoç teriyeri birbirini kovalayıp kavga ediyormuş gibi oynuyor, bir doberman da başını eğmiş, toprağı koklayarak yaklaşık beş metre önden giden sahibinin izini takip ediyordu. Tam o anda benden yaklaşık yirmi adım ötede, alçak bir duvarın üzerine oturmuş zayıfça bir kızcağızın yanında duran, derin bakışlı, aslanımsı, çok asil bir hayvan gördüm. Heybetli, yaman bir hayvandı. Onlara yaklaşıırken köpeğin cinsini sordum.

"Lütfen, Tanrı aşkına durun!"

Kız panik halinde bana seslendi. "Yaklaşmayı düşünmeyin bile, onu zaptedemem! Ayrıca gözlerine de dik dik bakmayın lütfen, bunu bir meydan okuma olarak alır!"

Durdum, şaşırmış ve ürkmüştüm ama yine de ısrarla sordum: "Cinsi nedir?"

"Kafkas çoban köpeği ama ona sadece ben yaklaşıabi-

liyorum, ayrıca seksen kilo olduğu için... Anlıyorsunuz, değil mi?"

Anlamıştım tabii, hem de nasıl anlamıştım. Ve döndüm, o çelimsiz kızcağızın Çar II. Nikolas'ın dört muhafızı kadar güçlü olabilmesi olanaksız göründüğünden, o korkutucu köpekle hiçbir şekilde takışmaya niyetim olamazdı ama göz ucuyla bakmaktan da geri durmuyordum.

Çok keyifli bir şekilde oradan ayrıldım; eski merakımı nihayet giderebilmiş, bir Saint Bernard köpeğinden daha çevik, bir Sibiryalı kurdundan daha büyük ve bir mastıftan çok daha güçlü o efsanevi yaratığı sonunda görebilmiştim. Onu görebilmiş ve –nasıl desem– onu kafamda tamamen 'somutlaştırmıştım.'

Belki de derinde kalmış, artık değişmez bazı yönlerimin ve sınırlı insancıl hallerimizin vazgeçilmez yoldaşı ve bize gerekli olan hayal gücümün kabul edebileceğinden daha fazla bir durumdu bu. Gerçekten de birkaç gün sonra aklıma beklenmedik bir düşünce takıldı: Evet, Kafkas çoban köpeğini görmüş ve hayran olmuşum ve kabul etmeli ki birçok yönden olağanüstüydü. Fakat nihayetinde irice bir köpekten fazlası değildi, büyük ve belki biraz da huysuz...

Belki de şu Gallarate'den gelenlerden biriydi. Öyleyse gerçek, orijinal *dev* Kafkas çoban köpeğı nasıl bir şeydi ki? O korkunç havlamaları dağlık ovaların, vadilerin sessizliğini nasıl yırtacaktı?

Kimbilir? Belki bir gün... Arkadaşlarla... Oraya gidebilir... Onu görebilirdik...

* * *

Yorum

Bu hikayeye biraz psikanaliz katma niyetiyle okur için bazı yansımalar sunacağım.

- Sigmund Freud (1908 tarihli, atlardan korkan *Küçük Hans* adlı çalışmasında ve 1914 tarihli ünlü makalesi *Kurt Adam*'da açıkladığı gibi), çocukluk çağının nevrotik fobileri üzerine yaptığı çalışmalarında bizlere kendi iç dünyamızda bir sembol ile (örneğin, bir hayvan gibi) o sembolün simgelediği şey (örneğin, anne ya da baba veya onların bir özelliği) arasında bilinçaltımızda kurulmuş olabilecek bilinçdışı ve sıkı ilişkilerin hayli önemli bir olgu olduğunu öğretmiş, böylelikle o zamana kadar hiçbir şekilde bilinmeyen bir boyutun kapısını aralamıştır.

- Halefleri ise onun bulgularını çürütmeksizin, başka eklentiler yapmışlardır. Örneğin Melanie Klein, kişinin kendi benliğinin pek de tahammül edilemeyen içsel kısımlarının parçalandığı ve dışarı yansıdığı (daha sonra da bütünleştirici bir süreç yardımıyla benliğe çelişkili bir şekilde yenden dahil olmaya çalıştığı) süreçleri başarılı bir şekilde açıklamış ve bununla insanın sadece söz konusu sembolü (anne ya da baba) değil, aynı zamanda kendi kendimize ait kayıp bir parçayı temsil eden –ve başka türlü açıklanamayan– bazı şeylerle iletişim kurma ihtiyacımızı da anlamamızı sağlamıştır.

Bu olgu, yetişkinliğe ulaştıktan sonra bizim için hayli kabul edilebilir (psikanalitik jargonda 'ego uyumlu' diyoruz) olmaktadır ve psikolojik bir özellik olarak Kafkas çoban köpeğinin heybeti tam olarak da böyle bir şeydir. Diğer durumlarda ise, örneğin bilinçsizce reddettiğimiz ve gizli kalmış olan gaddarlığımız söz konusu olduğunda, bu durum az çok kabul edilebilir.

- Bilinçaltımızın en dibinde yatan büyükenmeci arkaik kendiliğimize' ait kalıntıların, katı gerçeğe ilk defa çarpış-

* Arkaik kendilik (psikoloji): Basit tabiriyle çocukluk çağının görkemli benliği, gösterişli egosu olarak açıklanabilir. (ç.n.)

tığında *Titanic* gibi görkemli bir şekilde batışının şaşırtıcı keşfini Heinz Kohut'a borçluyuz.

Ama hayır, bu benzetme kavramın hakkını tam olarak vermiyor, çünkü Kohut'un kavramsal ve klinik tanımında o büyüklenmeci kendiliğin oluşumları ölmüş değil, sadece bölünmüş ve donmuş halde kalmıştır. Muhtemelen dinazorların coğrafik izolasyon nedeniyle hayatta kalmayı başardığı bir nevi dinazorlar vadisi tasavvur etmeliyiz. Çok küçük bir ölçekte olmakla birlikte dev Kafkas çoban köpeği de bu türden bir şey.

- Büyüklenmeci kendiliğin* iki özelliği vardır: a) Eğer bilinç üstüne çıkarılırsa, bazı olgular açısından küçülür (Airedale teriyer köpeğim, gerçek Kafkas çoban köpeğinin sadece yarısı kadar); b) bazı olgular açısından ise küçülmez. (Sadece hayalimde var olan dev Kafkas çoban köpeği, gerçek Kafkas çoban köpeğinin iki katı ve bir yerlerde, kimbilir nerede, o devasa köpekten bir tane olmalı...)

* Büyüklenmeci kendilik (psikoloji): Basit tabiriyle daha çok çocukluk çağından kaynaklanan görkemli bir ego olarak açıklanabilir. (ç.n.)

Rüzgar Gibi, Dalga Gibi

Yetmişli yılların başında, İtalya’da gerçek bir Uzakdoğu dövüş sporları salgını baş göstermişti.

Dövüş sporu yeni yetmelerinin yalnızca kötü adam olma hevesiyle değil, aynı zamanda rakip dövüş okullarına olan affedilemez bağlılıklarıyla Bruce Lee’nin canlandırdığı Chen’e karşı bitmez tükenmez kin ve nefretlerini ortaya koydukları; acımasızca, vahşice çatıştıkları; şiddet hikayeleri anlatan, oldukça sıradan, iptidai bir senaryoyla çekilmiş ve iyi, adil ve yılmak nedir bilmeyen kahramanımızın mutlak zaferiyle sonuçlanan *Ejder Kalesi* ve benzer filmlerin etkisiyle dövüş sanatları ülkede yıldırım hızıyla yayılmıştı; özellikle de kung fu (Çin) ve karate (Japon).

Kısa süre içinde isteyen her çocuğa ‘siyah kuşak’ kurallarıyla ‘rei’ adı verilen ve karşılıklı saygıyı, güveni ve samimiyeti ifade eden baş selamını, sporun kendine has dimdik duruşunu, uçan tekmeleri ve o gösterişli –herkesin çok imrendiği ve başarmak için yanıp durduğu– tek elle kiremit kırma ritüelini öğretmeye hazır sayısız Uzakdoğu spor salonu ve kulübü, İtalya’nun her köşesinde mantar gibi bitmeye başlamıştı. Bu meşhur kiremit kırma, katıksız bir konsantrasyon ve korkunç bir çığlık eşliğinde yapılıyordu (fakat gerçekte, muhtemelen konsantrasyon ve dikkat eksikliğinden dolayı daha acı ve canhıraş bir feryatla birlikte, kiremitten çok elin kırılmasıyla sonuçlanır ama hemen örtbas edilir, pek sözü edilmezdi).

Uzakdoğu’nun az biraz vahşi ve proleter kültürünün yayıldığı, kenar mahalle barlarında tuhaf, garip Japonca

terimlerin karıştığı lafların duyulduğu yıllardı ("Carlo, diskoya mı gidiyorsun?", "Hayır, katâ yapmaya!"). Sadece yerel samuray özentileri değil, aynı zamanda farklı kökenlere dayanan gruplara ve bunların alt gruplarına ayrılmış belirli disiplinler de gitgide artan bir hızla çoğalmaktaydı. Böylece ilk başta gelen Japonların ardından Koreli, Çinli, Burmalı, Vietnamlı, Taylandlı ve Türk ustaların yanı sıra kapoeria denilen olağanüstü ve zarif bir samba-ritmi dövüşünün Brezilyalı ustaları da dalga dalga İtalya'ya gelmeye başlamışlardı.

Anlatmak istediğim olaylar ise daha öncesi bir döneme, bütün bunların ülkede henüz çok az bilindiği, Uzakdoğu sporlarının daha emekleme aşamasında olduğu, bu akımın aşınası olup bilgi sahibi az sayıda ukalanın da öğrenmek isteyen kitlelere tepeden baktığı ilk zamanlara ait.

1962 yılında, henüz on üç yaşında, diğer bütün çocuklar gibi okuldan sonra mahallemizin toprak arsalarında top peşinde koşturup duran çelimsiz bir çocuktum. Yorulana kadar maç yapardık ve futbolun tek alternatifi bisikletti; basketbol sadece büyük şehirlerde modaydı ve yüzme havuzları ise çok nadir bulunmaktaydı.

Aile doktorumuz kısa bir süre sonra küçük kasabamızda açılacak olan ilk judo kursunu bana haber vermiş ve mutlaka katılmamı önermişti: Hayli disiplinli olan bu sportif aktivite beni güçlendirecek, vücudumu geliştirecekti.

Başka söze gerek kalmamıştı; bir judocu olma fikri beni çok heveslendirmiş, sınıfın en çelimsizi olarak beni sürekli ezip duran bütün o zorbalara (hep hayalini kurduğum o müthiş, çeviklik gerektiren dövüş tekniklerini kullanarak) hadlerini bildirip intikamımı almak, o andan itibaren tek düşüncem oluvermişti. Ayrıca hakkında çok az şey bilme rağmen judo bana özellikle çekici geliyordu, ne kadar iri ve güçlü ya da sizden ne kadar uzakta olursa olsun,

herhangi bir rakibe gösteriřli hamleler yapmamı mümkün kılacaktı. Daha řimdiden o iriyarı, kaba saba zorbaların havada uęup popolannın üzerine rezilce dűřmelerini görmeyi iple çekiyordum; bu, jiu-jitsu gibi yine o yıllarda yayılmakta olan başka herhangi bir disiplinin insana kazandıramayacağı, bambařka bir estetikti. Zaten jiu-jitsu, bilek bűkmek ya da rakibinin parmaklarını burmak gibi sinisi ve alćakća yapılan aldatmacalara dayanan, benim olmayı hayal ettięim, kendimi ifade etmeyi amaćladıęım o kusursuz, korkusuz, o anlı řanlı kahramana deęil, ara sokak yankesicilerine, kalleřlere veya alćaklara daha ćok yarařan bir spor dalıydı.

Ama hevesim kursaęımda kaldı. Görmeyi umduęum o gizemli Japon hoca ortalarda görünmüyordu, onun yerine San Donà di Piave'den beden eęitimi hocası Bay Visentin vardı. Beden eęitimi derslerinde vücudumuzu forma sokup güçlendirmek bahanesiyle yaptırdıęı antrenmanlarla aylar boyu canımızı çıkaran bu Bay Visentin'i görűnce, kayıt yaptıranların bir kısmı hayal kırıklıęına uğramıřtı. Dahası, katedilecek yolun uzun ve oldukća zahmetli olduęu ilk bakıřta anlařılıyordu. Yere dűřmenin binlerce farklı yolunu öęrenmek için aylar harcadık, artık bűtünüyle kanıksayana kadar üst üste, defalarca denemeler yaptık. Böylece anlamsız bir řekilde tek bir hűcum hamlesine dair hićbir bilgimiz olmadan, hayali rakibimizi bıktırıp can sıkıntısından kaćırabilirdik, ćünkü yere nasıl dűřűleceęini ćok iyi biliyorduk.

Oraya dűřűyorduk, buraya dűřűyorduk, gitgide daha fazla ve daha iyi dűřűyorduk; yorulmaksızın, dayanıklı, tek bir sıyrık almadan, sonsuza kadar dűřmek için yeniden ayaęa kalkıyorduk. Ta ki rakibimizin buna dayanma gücü kalmayana kadar...

Judo hâlâ böyle yere dűřerek mi öęretiliyor (umarım deęildir) ya da bu sadece Bay Visentin'in saplantısı mıy-

dı bilmiyorum ama sürekli olarak bir daha ve bir daha, sayısız kere yere düşmek hocamızı memnun etmek için yapageldiğimiz ve ortak bir mazoşistik uyuşukluk içinde kendisini sona erdiren bir nevi anlamsız jeste dönüşmüştü.

En sonunda ilk hücum tekniklerini; yani çelme takmak, rakibini devirmek, onun cüssesini kendi lehimize kullanmak, daha ileri gidip rakibi kavramak, yere vurmak ve daha sonra da diğer Uzakdoğu sporlarına göre çok daha ılımlı bir şiddet içeren bir disiplinin sert olan tek hamlesi olan boğarak nefessiz bırakmak gibi hamleleri öğrenmeye başladık. Evet, bütün bu teknikleri öğreniyorduk ama aynı zamanda birçok beklentimizin sadece hayalden ibaret olduğunu büyük bir hüsrarla anlıyorduk. Aslında ortada sihirli ya da olağanüstü bir şey yoktu, işin çok gizli bir 'sırrı' falan da yoktu: Öğrendiğimiz her hamle için çok fazla çalışmak gerekiyordu, dahası on denemede sadece bir kere işe yarayabiliyordu ve her şeyden öte zayıf tarafın judo kullanarak güçlü birini alt edebilmesi diye bir şey söz konusu değildi.

Kurstaki bir arkadaşım, spor salonunun önünde kendisinden cüsse olarak oldukça iri bir rakibiyle yaptığı bir tartışmada bunu bizzat yaşayarak öğrenmişti; kusursuz ve etkili bir çelmeyle yere devirdiği rakibini hareketsiz bırakmak için hamle yaptığında ondan iki yüz kiloluk bir yumruk yemiş, sonra da bütün gün yerinden kalkamamıştı.

İçimizdeki hevesin sönüp gitmeye yüz tuttuğu bu hayal kırıklığı döneminde, o zamanlar bir şekilde bizim oralara gelmiş, görkemli bir uluslararası üne sahip, büyük judo ustası Japon Hiroshi Tadà kasabamızı ziyaret etmişti.

Tadà ustanın hakkını vermek, onun ününü tam olarak anlatabilmek için burada ufak bir parantez açmak zorundayım. Yıllar sonra bir psikanalist olduğumda, her zaman hastalarım arasında Uzakdoğu sporlarıyla uğraşan birileri mutlaka olmuştur; bunun muhtemel nedeni, fark edeme-

diğimiz muğlak yönelimlerimizin, bilerek ya da bilmeyerek yaşamdaki seçimlerimizin çoğunu belirlemesidir, fakat bundan daha sonra söz edeceğim. Burada söylemek istediğim asıl şey, Hiroshi Tadà'dan bahsetmeye başladığım andan itibaren hastalarımın büyük ilgi göstermelerinden dolayı hissettiğim hayret dolu saygıydı (terapide geçirdiğimiz uzun yıllar boyunca eninde sonunda ustanın bahsi geçiyor, ortak yaşanmışlıklar üzerine belli belirsiz haberler veriliyor, yorumlar yapılıyor, muhabbetler uzayıp gidiyordu).

“Büyük usta Hiroshi Tadà’yla gerçekten tanıştınız mı? Nasıl biri kendisi? Rakipleriyle dövüşürken gözlerini kapattığı doğru mu? Dövüştüğü zaman aynı anda konuştuğu, rakibine öğütler verdiği de doğru mu?”

Büyük usta Hiroshi Tadà gerçekte nasıl birisiydi? Yetmişli yılların başlarında Cenevre’ye yerleştiği ve ileri düzey aikido eğitimi verdiği dışında pek bir şey bilmiyordum. Hâlâ orada mı yaşıyor yoksa Japonya’ya döndü mü, öldü mü yoksa hâlâ sağ mı, onu da bilmiyorum; eğer yaşıyorsa şimdi doksan yaşlarında olmalı.

Otuz yıl önce bütün bir öğleden sonra boyunca okul arkadaşlarımla birlikte onu izlediğimizde ağzımız beş karış açık kalmıştı, o sıralarda yaklaşık altmış yaşlarında olmalıydı; ufak tefek bir Japon’du ve sert ve derin yüz ifadesi, münzevi fakat zengin bir iç dünyayı yansıtıyordu. Haberini aldıktan sonra, arkadaşlarımla kız öğrencilerin artistik jimnastik antrenmanları yaptıkları yan salona deyim yerindeyse hücum ettik ve aceleyle çok gürültülü bir şekilde salona girdik. Tadà’yı görmek için toplanmış kalabalık derhal bizi susturdu; aralarında İtalyan judo hocaları da bulunuyordu. Ortamda çok önemli bir şeyler olacağı çok belliydi.

Sessizlik yeniden sağlandığında, ünlü konuşumuz hakkında basit ve övgü dolu biyografik açıklamalar yapıldı;

hatırladığım tek şey adeta manastır yaşamına uygun olarak judo'ya dört yaşında başladığıydı. Ondan sonra da asıl seminer başladı. Aradan geçen otuz yıldan sonra, neler olduğunu tam olarak hatırlamak oldukça zor, hem de okura biraz sıkıcı gelebilir.

Tadà, karşısında gerçek bir rakip olmaksızın 'formlar' adı verilen ve üst seviye teknik içeren hamleleri, vücut hareketlerini ve pozisyonları göstermeye başladı. Arkasında ise epey geniş bir tatami minderi üzerinde iki seçkin Japon judocu gösterilen hareketleri koreografik bir şekilde tekrar ediyorlar, onlara da bir düzine İtalyan usta eşlik ediyordu. Ama asıl usta ve Japon judocuların hareketleriyle, İtalyan ustaların figürleri arasındaki inanılmaz fark hemen göze çarpıyordu. Tadà adeta havada süzülüyordu, hareketleri son derece zarif ve duruydu, arkasındaki Japon judocular az biraz şahsiliikten uzak ama kendilerinden çok emin ve uyumlulardı; İtalyanlar işe genel olarak daha akademikti, hareketleri daha katıydı ve akıcılıktan yoksundu.

Sonra sıra farklı ekollere göre bireysel hücum ve savunma tekniklerinin gösterimine geldi: Tadà, hem judo'da hem de karatede (o zamanlar beşinci dan seviyesinde) siyah kuşak sahibiydi ama özellikle aikido'da sekizinci dan seviyesindeydi. İlk iki disiplinde çok yüksek bir teknik sergilemişti ama aikido'da artık bambaşka, adeta ilahi bir boyuta geçti.

Bu satırları okuyanlar, çok farklı zamanlarda ortaya çıkmış ve farklı felsefelere, görüşlere ve düşünsel temellere dayanan bu dövüş sanatları arasındaki farkları pek fazla bilmeyebilirler. Judo sporcunun, her harekette bir dayanak noktası olarak kullanacağı vücut ağırlığına odaklanarak rakibini sürekli olarak kavramaya ve ağırlıkların dağılımına dayanmaktadır; uygulama olarak, judo dövüşlerinde sporcu, rakibini devamlı itip çekerek dengesinin bozulduğu bir anı yakalayıp yere devirmeyi amaçlar. Karate ya da

‘boş el tekniği’ ise eski Çin kung fu sanatının Japon versiyonudur ve judo’dan çok daha etkili bir disiplindir; İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra müttefik devletlerince yasaklanmış ama 1955 yılında yeniden izin verilmiştir. Yumrukla, dirsekle, avuç içiyle ve avcun alt kenarıyla yapılan ve hayli yüksek bir konsantrasyon isteyen vuruşlar özellikle sert ve şiddetlidir; karatecinin becerisi kendisine yapılan hücum hamlelerini savuşturduktan sonra mümkün olan en kısa zamanda karşı hücumla geçmesinde ve her savunma hamlesinden sonra olabilecek en etkili karşı hamleyi planlayıp icra etmesinde yatmaktadır. Bunların sonucu olarak, ortaya yıldırım hızıyla yapılan hamlelere dayanan birçok çetin mücadele çıkar; doğal olarak uluslararası müsabaka kurallarında darbelerin tam olarak indirilmesi değil, sadece yüzeysel yapılması istenmektedir ama gerçekte bu sporu yapanlar çok seyrek olarak yarasız beresiz ağza ve yüze sahiptir ve mor bir göz veya şişmiş bir dudak, normalde cesur ve korkusuz bir suratın alışıldık bütünleyicileridir.

Elémire Zolla’dan aktarıyorum: “Ama var olan çok sayıda geleneksel okulun en seviyeli, en özellikli temsilcisi hayata 1969’da veda eden ve ‘uyumlu nefes alıp vermenin yolu’ olan aikido’yu kuran Ueshiba Morihei’dir. Shinto’nun Omoto kolunun takipçisidir ve kendi okulunu 1927’de kurmuştur. Ustalığının zirvesindeyken, yumruğunu epey uzak bir mesafeden hedefine uzatarak, ellerinden yıldızlara ulaşan ve her nesnenin çevresini ahtapotun kolları gibi saran bir enerjinin yayıldığı bir fanteziyi geliştirmiştir.”

“...Her türlü saldırganlıktan uzak durmalı. *Düşmanın her hamlesini başka bir yöne şefkatle aktarmak yeterlidir. O, kendi uyumu içinde toparlanması gereken bir zavallıdır ve savrulmakta olduğu yöne doğru ufak bir itişle bu gerçekleştirilebilir.*”

Ve büyük usta Hiroshi Tada’nın derin bir alçakgönüllülükle ama durdurulamaz bir güçle yaptığı tam olarak da buydu.

Her rakibi, ustanın karşısına değişik bir teknikle çıkıyordu: İşi pek bilmeyenlere hemen hemen birbirinin aynısı olarak görünen bu teknikler arasındaki farkları, disiplinin eğitimini alan bizler hemen görüyorduk. İlk baştaki az çok akademik denemelerden sonra İtalyan hocaların oldukça etkili bir şekilde hücum etme kararlılıkları hemen gözümüze çarpmıştı. Bunun nedeni öyle sıradan bir şey değildi: Kendi aralarında alevlenmiş olan, herkesin bildiği bir rekabetten dolayı böyle yapıyorlardı. Böylece seyircilerin, öğrencilerinin ve Tadà'nın kendi gözünde iyi bir izlenim bırakabilmek için gitgide saldırganlaşıyorlar; daha tehditkar, daha çirkin, alçaklığa varan hamleler yapıyorlardı. Tadà'nın ise kılı bile kıpırdamıyordu. Mükemmel bir fiziksel ve zihinsel duruşla, rakiplerini ifadesiz bir suratla karşılıyor ve çok az hareket ederek hamlelerini savuşturuyordu. Sadece önkoluyla ya da bileğiyle yaptığı o kısa, öz ve basit hareketlerini büyük bir maharetle gerçekleştiriyordu; bunun dışında tüm vücudu tatami minderinin üzerinde ya hiç kıpırdamıyor ya da bir nevi yüzyıllardan beri yazıl-gelmiş kutsal metinlerin emrettiği bilinçli bir ciddiyetle ve törensel bir sükunetle hareket ediyordu.

Mezbahada kesime giden kasaplık hayvanlar misali kendisine sırayla hamle yapanların başına gelecekler çoktan belliydi; belli olmayan, sadece kaç metre uzağa ve sırtlarının mı yoksa karınlarının mı üzerine düşecekleriydi.

Tadà'nın tüm yaşamı boyunca bundan başka bir şey yapmadığı belliydi; öyle ki teknik zorluk diye bir sorunu yoktu, her şey son derece doğal ve kendiliğinden gerçekleşmekteydi. Sadece o anın havasına ve verdiği ilhama göre farklı durumlara hangi sanatsal yorumu yapacağına, nasıl hareket edeceğine karar vermesi gerekiyormuş izlenimini vermekteydi; muhtemelen Paganini gibi, Rubinstein gibi artık çok eskilerde kalmış tekniklere sahip dahilerin ortak bir boyutuydu.

Bu çelimsiz, sessiz adamın sonsuz, zamandan bağımsız olduğu, çağlar boyunca bir kuşaktan diğerine aktarılmış bir sanatı temsil ettiği açıkça görülüyordu; kendi ustalarına karşı olan o muazzam, sınırsız hayranlığı kendi sanatının özünü bu kadar derinlemesine içselleştirmesine izin vermekte ve böylece onun koruyucusu, tanığı ve hocası olmasına olanak sağlamaktaydı.

Hiroshi, daha çok küçükken bilge hocalarına çok saygı duymuş, çok hürmet etmiş olmalıydı çünkü benzer bir duygu salondaki tüm çocukları sarmıştı: Kimse artık nefes almıyordu, o kadar ki yere iğne atsan sesi duyulacaktı.

Sıra San Donà di Piave'den Bay Visentin'e gelmişti, kıpkırmızı yüzüyle yere kapaklanırken eğitim repertuarındaki sayısız düşme sayesinde nispeten şanslıydı; ondan hemen sonra gelen can düşmanı, bölgesel yarışmalardaki ezeli rakibi Castelfranco Veneto'dan Bay Semenzato'yu da daha iyi bir akıbet beklemiyordu, acımasız Japon'un her darbesi onu kemik sesleriyle yere vuruyor, minder üzerinde düşmedik yer kalmıyordu.

Çok uzun nesiller boyunca süregelen samuray geleneğinin temsilcisi ile yapılan bu sayıca adaletsiz mücadeleye giren diğer herkesin başına aynı şey geliyordu; yaklaşık on yıldır kendilerine çok yabancı ama aynı zamanda çok cazip bir dünyaya dahil olmaya çalışan sonradan görme Uzakdoğu dövüşçüleri, özentiler, amatörler, beden eğitimi öğretmenleri, hepsi birer birer yere yıkılıyordu.

Ve sıra, şu havai fişek gösterilerindeki gibi büyük final sahnesine geldi. Sunucu, Usta Hiroshi Tadà'nın bütün rakiplerinin kendisine aynı anda ve sopalarla saldırmalarını istediğini, kendisinin ise çıplak elleriyle mücadele edeceğini anons etti. Sahnede oldukça garip bir hava hakimdi.

Minderin tam merkezinde, hakama denilen üst sınıf aikido ustalarına has geleneksel siyah pantolonuyla Tadà, her zamanki hayra alamet olmayan o çelik ifadesiyle kı-

pırdamaksızın ve sessizce duruyordu. Etrafındaki rakip güruhu ise oldukça hırslanmış bir halde büyük saldırıya hazırlanıyordu. İşaret verilince hepsi aynı anda harekete geçti ve işte burada hiçbir zaman unutamayacağım bir şey oldu. Kaya gibi sabit duran Tadà, tam anlamıyla kusursuz bir Zen havasıyla kendisinin ve katılımcıların bütün dünyevi amaçlarının ötesine geçerek maddesel her şeyden sıyrıldı ve tamamen konsantre ve şairane bir tavırla bütün olacakların habercisi gibi konuşmaya başladı. Basit bir İtalyancayla "Rüzgarın dalgayı ittiği gibi" dedi ve saldıranlardan üçü dengeden yoksun hamlelerinin eylemsizliğiyle yerde kapaklandı. "...dalga kumu ittirir" dedi ve üç kişi daha boylu boyunca uzandı, hatta biri seyircilerin oturduğu yere kadar yuvarlandı. "Kumun rüzgarı bağladığı gibi" dedi ve birkaç tanesi daha diğerlerinin üstüne yığıldı. "...rüzgar dalgayı ittirir" dedi ve yine havada uçanlar, yere kapaklananlar, birbirinin üzerine düşenler...

Tadà, neredeyse hiç hareket etmeksizin durmakla kalmıyor, aynı zamanda kendine birçok yönden saldıranları fark ediyor ama onlara karşı önlem almak için başını bile çevirmiyordu. Onlara hiç bakmıyor ama bir şekilde onları görüyor ya da en azından varlıklarını hissediyordu. Tatami minderinin tam ortasında sakin bir dalgınlıkla duruyordu, kendini aklından geçenlere neredeyse tamamen kaptırmıştı; neşeli içsel uyumunun meyvelerini (İtalyancayı ne kadar az bildiğini düşünürsek) yapabildiği kadarıyla cömert bir şekilde mutlu mesut aktarıyordu: "Rüzgar gibi... Dalga gibi... Kum gibi..." O sırada, kadim bilgeliğinin karşısında kayaya toslayan sığırlar misali dağılıp gitmiş rakipleri de yerlerde oflayıp pufluyorlardı. Ondan sonra da evrensel düzene göre her şeyin mütevazı bir sonu olması gerektiğinden Tadà sertleşti ve o şairane tavrı oldukça tehditkar bir hal aldı: "Kaya gibi..." dedi. Bu pek de hoş bir ifade değildi ve ondan sonra olanları ise –artık sert bir kayaya

dönüşmüştü – sizin hayal gücünüze bırakıyorum.

Salondan yavaş yavaş dışarı çıkarken herkes sessizdi; kimse pek fazla konuşmuyor, öyle iddialı yorumlar yapılmıyordu. Belli ki yıllar sonra ustanın –bileğinin hakkıyla – elde ettiği efsanevi boyutunu anımsamadan önce, bu oldukça sıradışı öğleden sonrasını kendi içimizde hazmetmemiz gerekiyordu.

Takip eden haftalarda, Visentin hocanın beklenmedik (söylentiye göre Bologna, Rizzoli Ortopedik Enstitüsü’ndeki kısa fakat yoğun tedavisinden sonra Abano kaplıcalarında uzun bir çamur ve kum banyosuyla tedavi görmesi nedeniyle) ve oldukça uzun süren yokluğundan dolayı, boş geçen antrenman saatlerimizin bir kısmını büyük usta hakkında oradan buradan duyduğumuz birkaç haberi birbirimize anlatarak geçiriyorduk.

Sayıcı az ama çok cazip haberlerdi ve efsaneyi beslemeye yetiyordu.

Buna göre Tadà Usta:

- Her gün dinsel ritüellerle sekiz saat antrenman yapıyormuş; meditasyondan uygulamaya, uygulamadan meditasyona.

- Tabii ki sigara içmiyor, içki kullanmıyor, katı bir diyet uyguluyor, güneş ve tüm canlılarla uyum içinde olmak için güneş batarken yatağa giriyor ve doğarken kalkıyormuş.

- İtalya turnesi sırasında münasebetsiz ve açık göz bir organizatör muhtemelen onu biraz kızdırmak ve art niyetli bir şekilde iradesini denemek için bir akşam oldukça duman altı bir kumar salonuna götürmüştü. Kendisine sunulan bir bardak sert alkollü içkiyi aşağılayıcı bir tavırla reddettikten sonra (belli ki Uzakdoğu’da yak sütü dışında hiçbir şey içmemişti) etrafına bakmış, maundan yapılmış devasa rulet masasına giderek süratle konsantre olmuş ve sadece işaret parmaklarını kullanarak koca masayı kenarından kaldırmıştı. Sonra hayretten donakalmış kalabalığa

dönerek zarif bir selam vermiş ve oradan oteline geri dönmüştü. (Sırasıyla önce ayartma, sonra da tersleme içeren bu kısa öykü bana azizlerin ve kahramanların benzer destansı serüvenlerini anımsattı ama bu sefer maundan yapılmış devasa rulet masası onu daha gerçekçi kılmaktaydı. Yine de işin tutkunları arasında anlatılan bir efsane olmuştur.)

- Tadà hakkındaki bilinen –birkaç yıl sonra olmuş– son hikaye hem mekan hem de ortam uyumsuzluğu açısından oldukça tuhaftı. Bu hikayeye (1950’li yılların *Ursus Herkül’e Karşı*, *Spartaküs* ve *D’Artagnan Amazon Krallığında* gibi sinematik saçmalıklarına benzer bir şekilde) ‘Tadà ve 68 kuşağı’ adı verilebilir.

Büyük usta Hirsohi Tadà, trenle Milano’ya bir seminer için gelmiş ve merkez istasyonun peronuna indiğinde, nedeninden ve amacından kesinlikle habersiz olduğu şiddet dolu bir protesto gösterisinin tam ortasında kalmış. Kendisiyle aynı trenle gelmiş, hiç mi hiç sevilmeyen, çok tartışmalı, kim olduğunu bilmediğim bir politikacının ineceğini düşündükleri için, yüzlerce protestocu büyük ustanın durduğu platforma hücum etmiş. Bu insan dalgası tehditkar ve ezici bir şekilde ilerlerken, hesaba katmadıkları bir şey olmuş. Tadà bir kasap bıçağı hassasiyetiyle protestocuları peronun her iki yanındaki rayların üzerine fırlatmış ve kendi yolunu açarak yoluna devam etmiş.

Bu hikayeyi Treviso yakınlarındaki bir kafede dinlediğimizde, arkadaşlarımızla bir şeyi çok merak ettik. Bu olay olurken merkez istasyonun kemerli cam çatısının altında “Dalga gibi... Kum gibi... Rüzgar gibi...” fısıltıları yankılanmış mıydı acaba?

Bundan sonra onun hakkında başka hiçbir şey duymadık.

* * *

Yorum

Uzun yıllar boyu yaptığımız çalışmalar sonucunda, Sigmund Freud'un 1914 yılında yayımladığı *Narsisizm Üzerine* adlı çalışmasında bir konsept olarak ortaya atılmış olan ideal egonun doğası ve işlevleri hakkındaki bazı temel noktaları daha iyi açıklayabiliyoruz.

Bunların birincisi, ideal egonun ölçsüzlüğünün (ya da çok yüksek ideal egonun ki bunlar kesinlikle aynı şey değildir) var olduğu durumlarda birey, kendi ulaşamaz benliğini sürekli olarak kovaladığı için özvarlığını neredeyse tamamen yıkıma uğratar. Birinin olmayı istediği veya dönüşmeyi amaçladığı şey ile yapılan karşılaştırmalar, sonunda yetersizlik, eksiklik, utanç ve doyumsuzluk duygularının bitmez tükenmez kaynağı olmaktadır. Eğer bu doğru ise nasıl oluyordu da bu kadar yüksek, neredeyse yıldızlara erişebilen bir ideal ego, kendisini bütün bu çatışmaların üzerine koyabiliyordu? Diğer bir deyişle, o ulaşamaz Tadà usta neden bende ve arkadaşlarımda bir yaraya yol açmamıştı ve neden onunla iç karartıcı karşılaştırmalara kalkışmıyorduk?

Olası bir yanıt 'kendisinin olağanüstü ve kusursuz bir deha, bir uzaylı, başka bir gezegenden gelmiş birisi olmasından dolayı' olabilir. O, sıradan bir 'aşırı' ideal ego değildi, bundan çok daha fazlasıydı. Çatışmalar, çelişkiler, kızgınlıklar ve küçük düşmeler... Bunların hepsini en becerikli ve güçlü arkadaşlarımızla ya da bizden çok daha güçlü ama nihayetinde bizimle aynı hamurdan yoğrulmuş olan Bay Visentin'le bile yaşamıştık.

Diğer yanda sihirli Tadà ise tam tersine tümgüçlülüğe, her şeye muktedir olmaya karşı olan gizli arzularımızın somutlaşmış, vücut bulmuş haliydi. O ideal egonun, o zamana kadar hiçbir şekilde hayal bile edemediğimiz kadar kusursuz, mükemmel düzeyini temsil ediyordu.

O bizi sadece büyüleyebilirdi.

Bilgin Öğretmen

Bazı rivayetlere göre, bilimsel düşüncelerine kendisini çok derinden kaptırmışken farkına varamadığı bir çukura düşerek başını çarpması sonucunda hayatını kaybeden filozof ve matematikçi Pisagor, muhteşem zihinsel konsantrasyonu ve etrafını saran gerçeklikten kendisini tamamen soyutlama becerisinden dolayı halkın ilgisini her zaman çekmiş ve popüler hayal gücünü kendisine hayran bırakıp, biraz da eğlendirmiş olan çok özel bir sınıfa ait insanların –yani bilginlerin– ilk örneklerinden biri olmuştur.

‘Bilginler’ derken –toplum adına ve yararına– yapılan bilimsel araştırmaların yürütüldüğü kurumların yönetim kademelerine resmen atanmış, epey saygın ve stratejik akademik kariyerlere sahip, iktidar ile araştırmacılar arasında mükemmel bir denge kurma ve yürütme becerisi sergileyen ve toplumun yakından tanıdığı, bilinen seçkin kişileri kastetmiyorum. Bu kişiler, yani benim bahsettiğim gerçek bilginler, bahsi geçen bu insanlar değiller.

Çoğu yazar, özellikle bilimkurgu yazarları (başta Isaac Asimov olmak üzere) ve bazı mizahçılar bilginleri en iyi anlayan insanlar olmuşlardır. Walt Disney yazarlarının kaleminden de ilginç bir tuhaflığa bürünmüş, etraflarındaki dünyaya görece kayıtsız, pratik ve sosyal konularda beceriksiz ama bunun karşılığında kendi çalışmalarına ve araştırmalarına gömülmekten çok keyif alan, aykırı ve sınırlı yaşam tarzını benimsemiş, kişiliklerinin bir parçası olan keşfetme arzusuyla kendini telafi eden bilimsel çalışmalar gibi temel ve gerekli olan tüm özellikleri kendi bünyesinde

barındıran hayli ünlü, hatta unutulmaz bilgin karakterleri çıkmıştır.

Gerçek bilginler, kendilerini çalışmalarına kaptırmaktan son derece keyif alırlar; hele onları bir problemin çözümüne, hatta en nihai hedefleri olan bilimsel bir 'keşfe' götürebilecek somut, elle tutulur bir iz kokusu aldıklarında kendilerini kaybedip çılgınca çalışmaya koyulur, insan fizyolojisinin en temel ihtiyaçlarını bile görmezden gelmeye başlarlar.

Şimdi bu söylediklerime şöyle itiraz edilebilir: "Bunlar artık bayatlamış, küflü klişeler; çok eskilerde kalmış mizahi basmakalıplar!" Buna ek olarak "Ayrıca geçenlerde televizyonda ünlü bilgin *Profesör Bilmem Kim* ile yapılan bir röportajı izledik. Kendisi son derece içten ve dengeli, zeki, pek çok sosyal ilgi alanına ve hobiye sahip, çok kültürlü, işi dışındaki uğraşlarında da epey becerikli, kendi kişisel uğraşları ya da bazı spor aktiviteleri için kendine özel bir mekanı olan, sıcak, dost canlısı bir kişiydi" denebilir.

Bu çelişkiler ve itiraz üzerine ben de kategorik olarak şu tespitleri yapmak gerektiğini hissediyorum: a) Ya bu *Profesör Bilmem Kim* muhtemelen gerçek bir bilgin değil, gerçek araştırmacıların çalışmalarını organize eden, resmi kurumlar ve medya organları ile olan ilişkilerinde, başkanlığını yaptığı bölümü bütün yetkileriyle temsil eden, işinin ehli ve becerikli bir yönetici, bir koordinatör, bir bölüm başkanı veya anabilim dalı başkanı olabilir ama benim dediğim anlamda "bilgin" değildir. Mutlu bir fanatikten ziyade, pek çok örneğini gördüğümüz becerikli, tutarlı ama sıradan, araştırma yapma cini tarafından çarpılmamış ve bütün bunlardan dolayı üçüncü dünya ile dilediği gibi ilgilenmeyi isteyen ve buna zaman ayırabilen, arkadaşlarıyla tenis oynayabilen biridir. b) Ya da bu *Profesör Bilmem Kim* kimliğiyle, yaptıklarıyla tam bir bilgin gibi yaşamaktan başka bir şey bilmeyen, bilim ateşiyle yanıp

tutuşan gerçek bir bilim insanı olabilir ama kamuoyunun nazarındaki imajı açısından ya da tamamen kendi sıkılganlığından dolayı, kendisiyle röportaj yapan sunucudan gerçek kimliğini saklamış, kendisini gerçek dengeli bir bilginin olamayacağı kadar sakın ve tutarlı bir kişilik olarak tanıtmıştır.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bir insanın gerçek bilgin olabilmesi için 'odaklanma' mantalitesine sahip olması gerekir. Bu da aklındaki tüm düşüncelerini sadece ve sadece tek bir şey üzerine (yani kendi araştırmalarına) yoğunlaştırmış, yalnızca buna değer veriyor olması demektir.

İnanıyorum ki bilginlerin bu yönlerinin en iyi tanıkları kendi eşleridir, evli oldukları bilim insanının kendisinin ve doğal olarak onların rakiplerinin yürüttükleri araştırmalar hakkında bitmek bilmeyen gelişmelerin sürekli olarak anlatılmasına tahammül etmek zorunda kalırlar. Bu durumun alternatifi ise gün boyunca kendi deneylerine ya da varsayımlarına gömülmüş, kendisi ya da aklı sürekli olarak başka yerde olan biriyle yaşamaktır.

Ve bilginler karakter açısından pek ılımlı olarak bilinmezler, durum aslında tam tersidir. Genellikle son derece sinirli, kendi çalışma alanları dışındaki her şeye karşı son derece tahammülsüz, birbirlerini kıskanan ve herhangi bir başarı gösterememe korkusuna saplanıp kalmış kişilerdir (ve aslında hiç de haksız değillerdir çünkü her şeylerini bu başarılarına bağlamışlardır).

Bir keresinde, üniversitede görevli olan ve yüksek çözümlüklü bir elektron mikroskobunu paylaşamayan iki nörofizyolog arasında "Benim sıram kardeşim!", "Hayır, önce ben gördüm!", "Ama sen hep kirletiyorsun", "Bana ne! Yarın sıra bende" gibi hararetli diyaloglarla neredeyse itiş kakışa varan histerik görüntüleri hatırlıyorum. Resmen çılgınlıktı, kum havuzunda kova kürek kavgası yapan kreş çocuklarına benziyorlardı ama bunlar (sadece bütün

bu kavga gürültü için değil tabii ki) muhtemelen bir dergi sayfalarında adı geçmeyecek iki gerçek bilgindi.

Nöroloji Enstitüsü'nün çalışanları da sürekli tekrarlanan bu trajedilerden pek bir keyif alıyorlar, hatta bir sonraki kavganın ne zaman olacağına dair tahminlerde bulunuyorlardı. "Yarın X hoca, Y hocanın o lamellerle lamları kullandığını ya da mikroskobun kalibrasyonunu değiştirdiğini fark ettiğinde bayağı eğleneceğiz anlaşılan..." Bazen de yakındaki enstitülerdeki meslektaşlarını, bunlar sanki bir gösteriymiş gibi davet ediyor, kimin baskın geleceği konusunda da bahse giriliyordu. Herkesin emin olduğu bir şey vardı ki o da bu maçta hiçbir şekilde şike yapılamazdı.

O gerçek bilginlerden üç dört tanesini tanımıştım. Kendileriyle üniversite sınıflarında ya da laboratuvarlarda değil, aksine tatil ya da yolculuk gibi yerlerde karşılaşmıştım. Hepsi de birbirine benziyordu; ya hiç konuşmuyorlar ya da susmak bilmiyorlardı. Sürekli olarak nötronlardan, zar kanatlılardan ya da kendi varlıklarını istila eden artık her ne lanetse, dur durak bilmeksizin, önüne geleni ezip geçen dev bir dalga gibi anlatıyorlardı da anlatıyorlardı.

Araştırma yaptıkları alanın gözle görülür şekilde sınırlı olmasına rağmen bende uyandırdıkları izlenim her zaman olumlu olmuştur. Halihazırdaki meşru kariyer hırslarını bile aşan tutkularının gerçek ve içten olduğunu hemen anlayabilirim. Ayrıca onlara kulak verdiğinizde, bitmek tükenmek bilmeyen ve adına araştırma denilen oyunları için kendi içlerinde hissettikleri coşkularını size bir şekilde aktarabilmektedirler. Gerçek bir bilgin ellerini kirletmekten, burnunu her işe sokmaktan pek bir hoşlanır. Bilgisayarda yapılacak işler, malzeme, numunelerin bizzat kontrolü, yabancı dillerde yazılmış metinleri tartışmak... Yaptığı iş sadece 'koordine etmek' olan bir bölüm başkanı genellikle sönmüş bir volkan gibidir, beyazlaşmış saçları ileri yaşımdan çok tutkusuna ihanet etmektedir.

Sonuç olarak, eğer bir bilgin biraz deli değilse ne çeşit bir bilgindir ki?

Bir öğrencinin hayatında bazen böyle şeyler olabiliyor, üniversiteye başlamadan önce böyle insanlarla karşılaşabiliyor; biraz önce açıkladığım düşünsel yapıyla karakterize edilmiş bilgin-öğretmenler gerçekten var. Her ne kadar çok nadir de olsalar –ona bir şekilde rastlarsanız– hayatınızın geri kalanında hiç unutamayacağınız bir anı olarak kalır; onu ayırt etmenizi sağlayacak özelliği ise çalışmalarını yürüttüğü ve kendi tutkusunun nesnesi olan konuya/alana olan inanılmaz ölçüdeki bağlılığıdır. Bu tutkusuyla kendi menziline giren herkesi işin içine dâhil etmeye epey heveslidir ve bazen de bunu başarır.

Arada sırada eski lise arkadaşlarımızla bir araya geldiğimizde, Profesör Turone’ye ne olduğunu birbirimize sorar, onu o kendine has, oldukça orijinal kişiliğiyle anarak keyifleniriz. Profesör Turone o zamanlar otuz beş yaşlarında olmalıydı, kasabamızın lisesinde Yunanca dersleri vermesinin yanı sıra yakındaki bir üniversitede üst düzey ve uzmanlık gerektiren araştırmalarla çok meşgul olduğunu biliyorduk. İlk karşılaştığımızda ondan çok etkilenmiştik. Önceden fazla bir bilgi vermeksizin, o zamanlar yürütmekte olduğu araştırmamanın konusu ve sonraki aylar boyunca anlayıp göreceğimiz gibi alabildiğine sınırsız bir tema olan ünlü ‘Homeros Sorusu’ hakkında bize epey bir bilgi vermişti. Indiana Jones filmleri tadında bir maceraya, keşfetmeye ve gizeme olan meraklı tutkusunun sonucu olarak engin bilgisinin sağladığı becerisiyle konunun labirentlerinde çokça dolaşarak araştırma yapmıştı.

Açıkçası bugün bile kendime sorarım: Ne oldu, nasıl oldu da akıllarından aynı anda binlerce şey geçen biz on altı yaşındaki yeni yetmeler, İlyada ve Odysseia destanlarının gerçekte kim tarafından yazıldığı hakkındaki o sisli ve muğlak Homeros Sorusu’yla bu kadar çok ilgilenebildik?

Bu destanları yazan kişi gerçekten yaşayıp yaşamadığı bile belli olmayan, tek başına, yalnız ama son derece yetenekli ozan gizemli Homeros muydu yoksa bütün yorgunluklarını kendi aralarında makul şekilde bölüştürerek farklı çağlarda yaptıkları katkılarını birleştiren daha az birikimli şairler miydi?

Anlayacağınız, cevabını düşünmekten geceleri sizi uyutmayacak bir soru. Profesör Turone kollarını masaya dayayıp o sert, sağlam bakışlarını bize yönelterek Homeros Sorusu hakkında yapılan son araştırmaların durumu hakkında Almanya ya da Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan makaleler arasındaki çekişmeleri anlatmaya başladığında kendimizden geçiyor, sorunun göreceli niteliklerinin lşs hakkındaki tüm algımızı kaybediyor ve bu büyük çelişkiyi çözmek için gece gündüz çalışan akademisyen güruhunu ve yaptıkları çalışmaların meyvelerini de zaman geçirmeden nefesini tutmuş bekleyen tüm dünyaya bilim ve insanlık adına nasıl hızla yaydıklarını kafamızda kolaylıkla canlandırabiliyorduk.

Profesör Turone'nin, bu konuyu bize tanıtıp gelişmeleri anlatırken gösterdiği gerçek coşkusu, o sahici hevesi, her şeyi sorgulayıcı belirsizliklerden aldığı keyif (ki bana göre bu, kendisinin ya da başkalarının bir formüle döktüğü belli açıklayıcı hipotezlerle ilgili, kendisinin hiç beklemediği bir anda deneyimlediği duygularla tamamen denk bir keyifti); oldukça zor olan bu problemi zebilecek, tarihi açıdan çok değerli bir ipucunun keşfini bize anlatırken bir nevi casusluk ihtimaline karşı sesini alaltması... Bunlar ve bunun gibi bize çok cazip gelen diğer birçok şey, Yunanca derslerimizde kendimizi onunla hep birlikte, tabiri caizse bir cephede siperlerin içinde hissetmemize neden oluyordu. Bu duyguların hiçbiri onun bizi ayartma niyetinin bir sonucu değerildi.

Profesör Turone, Fareli Köyün Kavalcısı değerildi: Gerçekte aklını ilk kaybeden kendisiydi çünkü –fiziyoj ile

patoloji arasındaki sınır çizgisinin üzerinde var olan, belli belirsiz bir düzenlemeyle– kendi varlığını bile unutturarak bilimsel bir öfkeyle araştırmalarının içine gömülmüştü. Dersleri, kendini beğenmişlikten ve gösterişli bir kurnazlıktan çok uzaktı; gerçekten görülmeye değerdi. Onun bir narsist olmadığını söyledim. Olsa olsa biricik aşkını (Yunan edebiyatını) oldukça yorucu bir emeği hak ederek dünyanın tek nesnesi rolüne oturtan ve içgüdüsel olarak biz diğer öğrencileri –bütün bu olanların– duyarlı ve ilgili tanıkları olarak kabul eden çılgın bir aşık olabilirdi.

Okuldan sonra, herhangi bir arkadaşımızın evinin önünde, o sabah olanları konuşmak için toplanır, diğer bütün saplantılı insanlar gibi dalga geçmeye son derece müsait olan Profesör Turone’nin performanslarının alışlagelmiş taklitleriyle gülüp eğlenir, gerçekliğe sağlıklı bir geri dönüş yapardık. Homeros, Winckelmann ve sabah anlatılan dramların bütün diğer başrol oyuncularını kendi tatsız, can sıkıcı kitaplarının sayfalarına geri dönerler, biz çocuklar da ya bir kafede buluşma ya da bir futbol maçı ayarlamaya koyulurduk.

Bu arada, kurumsal açıdan bakıldığında Profesör Turone bütün diğer gerçek bilginler gibi felaketin ta kendisiydi ve dersini aldığımız üç yıl boyunca yıllık öğretim programlarının, ders planlarının düzenli olarak hazırlanması gibi kaygılar ona dokunmadı bile. Dokuzuncu sınıfın sonunda Homeros Sorusu’nun girdabına çoktan kapılmıştık ve takip eden iki yıl boyunca da hocamızın ikinci saplantısı olan şair Archilochus’a geçiş yaptık. Her şey önceki gibi gelişti. Lise mezuniyet sınavlarına çok az kala Yunan edebiyatının Profesör Turone’nin özel araştırma ilgi alanları arasında sayılmayan bütün bölümlerini çılgınca çalışmak zorunda kaldık. Bunu ondan hiçbir zaman istemedik ama önümüze ne gelirse gelsin çalışabileceğimiz bir tutkuyu hissettirmek suretiyle bize çok şey kazandırdı. Kendine has bir şekilde

birçoğumuzun iç dünyasının bir parçası haline geldi; onu eğlenceli bir şekilde taklit ederken, bir akademisyen olarak bizde uyandırdığı hayranlığı belki biraz azaltmış ama hiçbir zaman yıpratmamış ve yok etmemişti ve bunca yılın ardından onun öğrencisi olduğum için şanslı olduğuma inanıyorum.

Aile görüntüsü açısından doğal olarak öğrencilerinin (yaşamları bir yana) akademik geleceklerine bile özel bir ilgi duymamasından dolayı bir baba figürü değildi. Olsa olsa, başka bir insanın bireysel yanlarıyla kişinin kendi kimliğini o kişiyle tamamen örtüştürmek gibi bir sürece girmek zorunda kalmaksızın, sessiz ve derinden kendisine mal edeceği kişisel yönlerine veya karakter özelliklerine ya da işlevlerine göre insanın kendisine has o meşhur 'kısmi özdeşleştirmelerini' kolaylıkla doğrulayabileceği kişilerden biri, yani bir nevi 'amca' olabilirdi.

Ayrıca, ideal bir hedefe yönelik çok güçlü bir heyecan duygusunun unutulmaz ve tutku dolu bir hissi ve tadı yaratması nedeniyle her durumda mutlaka yaşanması gereken (kendisine göre epey entelektüel) bir serüveni bize öğretti.

Yorum

Bu öykünün sonunda, hayli yeterli bir yorum var zaten. Yalnız tek bir şey önerebilirim: Artık çok ünlü bir bilim insanı olduktan sonra mezun olduğu liseye davet edilen Sigmund Freud'un buradaki konuşma için yazdığı *Bir Lise Öğrencisinin Psikolojisi* adlı makalesini bulabilirsiniz okuyun. Oldukça eski bir çalışma olmasına rağmen özellikle belli bölümlerinde çok zevkli bir okuma sunan bu makale, artık var olmayan akademik bir dünyayı (eski bir Avusturya okulunu) anlatıyor. Makalede öğrencilerin yaşadıklarını

tarif ettikleri şeylerin pek çoğunun 1968 kuşağı ayaklanmalarından, hatta 1977 olaylarından sonra bile günümüzün okul çocuklarında da var olduğunu düşünmek epey ilginç ama bu yaşananlar bir ölçüde bilinçaltında kalmakta çünkü bugünün rağbet gören ideal modelleriyle pek de uyumlu değil.

İnsanların hiçbir şey sormayabileceği ve her zaman 'kararlı' ve 'başrol oyuncusu' olup sürekli kazanabileceği narsist bir çağda, bir öğretmen gibi bizden daha büyük ve daha fazla şey bilen, bir ebeveyne denk birine yönelik yakınlık ve minnettarlıkla bağlanmışken, kendilerini yeniden keşfetmeleri kabul edilebilir bir şey değil.

Kendimizi küçük ve ham, olmamış hissederdik; Son derece yakışksız bir duygu... Uzak durmak gerek (öğrencilerin tabiriyle, "Hayatta olmaz"). Ayrıca (ünlü sporcular, şarkıcılar vb.) genç ve ilahlaşmış olan 'diğer benliklerin' her zaman var olmuş ama artık hırçınlaşmış görüntülerinin narsist şekilde benimsenmeleri, okuldan çıkınca televizyoncuların, fotoğrafçıların ve magazin gazetecilerinin üzerine hücum etmedikleri, Ferrari'sinin arkasını kaydıra kaydıra eve gitmeyen bir yetişkinin (öğretmenin) gerçekliğiyle bağdaşmaz. Bundan dolayı, potansiyel bir model olsa bile uzak durmak gereklidir.

Günümüzde genç insanların kısmen değer verdiği ebeveyn dengi olabilecek kişi beden eğitimi hocası ya da modern deyişle spor koçudur. Her durumda eski bir sporcudur, artık narsistik açıdan iddiasız olduğundan daha az sinir bozucudur ve çoğunlukla tüm ilginin odağında olan narsist benliğin (şampiyonun) muhteşem imajının yardımcı oyuncusu ya da destekçisi rolünü üstlenmiştir.

'Amca' figürü üzerine son bir açıklama: Bu kelimenin İtalyanca karşılığı olan 'zio' teriminin, etimolojik olarak Latince 'divus' (Tanrı) kelimesinden türediğini pek kimse bilmez; bu yüzden (başta ebeveyne atfedilen idealleştirme

duygusuyla yer değiştirmesi sayesinde) büyük olasılıkla kendi idealize edilmiş boyutuna izin verir ve aynı zamanda her ne kadar ikincil öneme sahip olsa da genellikle ebeveynle olan ilişkilerden daha az gergin, çekişmeli, ihtilaflıdır.

Koleksiyoncu

(Babaya Tutulan Zorlu Matem)

Bundan otuz beş yıl önce, Veneto bölgesinin durgun akan nehri Sile'nin sıralı ağaçlarla dolu kıvrımları boyunca Donald Duck'ın yeğenleri Cin, Can ve Cem'den biraz büyük, Donald Metzer'in yazılarında anlattığı 'ergenler çetesi'nden biraz küçük on iki ila on üç yaşlarında bir grup çocuk hayal edin. (Rob Reiner'in 1986 tarihli *Benimle Kal* filmi görenler, nasıl bir çevreyi ve hangi yaş grubunu kastettiğimi anlayacaklardır.)

Aynı Sile nehrinin durgun suları gibi, ben de anılarımların tembel tembel akıp gittiği geniş bir dönemeçte kendimi bırakıyorum. 1962 yılının Eylül ayında (iyi hatırlıyorum, çünkü ortaokulun son sınıfına başlamak üzereydik) Gigi, Roberto, Corrado ve ben şehrin yanından akıp giden nehrin kıyısı boyunca dolaşp, birkaç gün sonra yapılacak balık tutma müsabakası için iyi bir yer bakınıyorduk. O yıllarda nehir nispeten temiz ve doğaldı; kefal, karabalık ve yılanbalığı avlardık ama keyfimiz arada sırada karşımızda aniden bitiveren doğal düşmanımız, baba figürünün eziyetçi, insanı sürekli küçük düşüren tarafını yansıtan av bekçisinin gelmesiyle yarıda kesilirdi; av ruhsatı almak için hiçbir zahmete girmediğimiz için ona yakalandığımızda kumuş, olta ve bütün malzememize kesinlikle el koyardı. (Bu olasılık, benliğimizin derinliklerinde bir şekilde hadım olma korkusunu bize yaşatmış olmalıydı. Kendi içimizde bunu mutlak bir yıkım, bir felaketmiş gibi deneyimledik.) Ama

o gün balıklar yerine, nehrin ot bürümüş kıyısıyla ağaçlar arasında hiç alışılmadık bir şey gördük. Bu bir plaktı; yarıya kadar balçığa gömülmüş, çevresini sarmalayan doğaya taban tabana zıt görünen, cıvık çamurdan aniden fırlamış gibi duran 78'lik eski bir plak.

Onu oradan almaya karar verdik ve bunun için aramızda su kenarına sarkacak kadar cesur olanımızın, suya düşmeden rahatça hareket edebilmesi amacıyla, vücut ağırlığını yukarıdakilerin taşıyabileceği bir zinciri oluşturmak için sıralanıp el ele verdik. Ama bu son derece gözü pek olmayı gerektiren rol için –muhtemelen hiçbirimiz diğerlerine tam olarak güvenemediğinden– kimse gönüllü olmadı, biz de aramızda kura çektik ve Roberto'nun adı çıktı. Böylece el ele kurduğumuz zincire tutunup aşağı uzanma işi ona düştü. Sonunda biraz sıkıntılı da olsa o plak alındı ve yukarı getirildi. Ama bütün bu telaş, bu hareketlilik birilerinin dikkatini çekmişti. Nehrin karşı kıyısında 1930'lu yıllarda inşa edildiği belli olan bir villa bulunuyordu ve yarı yarıya kapalı panjurların arkasında bir çift meraklı göz, biz fark etmeden bütün bu kurtarma operasyonunu anbean izlemişti. Ve kaşla göz arasında genç bir adam –nehri, bizim olduğumuz yere en yakın köprüden geçerek– nefes nefese son sürat koşturup geldi ve sırf eğlenmek için o plağı yeniden suya atacağımız endişesiyle yanımıza yaklaştı.

İlgisini beceriksizce saklamaya çalışarak plağa bakıp bakamayacağını sordu, tamamen çamura bulanmış olduğundan üzerindeki göbek etiketi de okunamıyordu; bu yüzden hep birlikte kendi evine gidip plağı iyice temizlemeyi önerdi. Biz de biraz boş bulunup kabul ettik. Evde, görünüşe göre annesi olan cana yakın yaşlıca bir hanımefendi vardı ve yirmi beş yaşından fazla olduğu anlaşılan oğlu da plağın bulunup çıkarılmasının sıradışı hikayesini heyecanlı bir tavırla anlattı. Başını yavaşça salladı ve oralara ait yerel şivesiyle nazikçe söylendi: “Tamam tamam...

ah benim mübarek oğlum, sen ve senin şu plak merakın! Kime ne faydası var ki? Ah ah! Ne olurdu şunlara ayırdığın zamanın birazını da derslerine ayırırsen?" Sonra da bize dönüp "Oğlum hâlâ her yıl mezuniyet sınavlarına giriyor da..." dedi.

O evde, bir anne ile okulundan hâlâ mezun olamamış oğlu yaşamaktaydı; babaya ne olduğu ise duvarlara asılı ve şöminenin üzerinde dizilmiş resimlerden, merhum birine ait karakteristik resmi portrelerden anlaşıyordu; artık hayatta olmayan birinin gri bir takım elbise ve kravatla çekilmiş fotoğraflardaki dalgın bakışlarında belli belirsiz bir gizem saklı gibiydi, sanki kendisini bekleyen kasvetli akıbetini gördüğü anlık bir resme bakıyordu. Daha ileri bir yaşında çekildiği belli olan askeri üniformalı son fotoğrafı tam teçhizatlıydı. Hemen yanıdaysa, vefatından sonraki kasvetli havayı yansıtan askeri nişan ve onur madalyalarının olduğu bir çerçeve asılıydı.

Genç adam bizi oturma odasında buyur ederek "Beni burada bekleyin, banyoya gidip şu plağı temizleyeyim!" dedi. Odaya adımızı attığımızda, çok özel ve kutsal bir mekana kabul edildiğimizi anlamıştık; burası tıkkış tıkkış plak dolu olan ahşap dolapların bütün duvarları kapladığı gerçek bir mabetti. Hepsi de caz plaklarıydı.

Ev sahibimizin yokluğundan faydalanıp durumu tartışmaya başladık. Biri, bu koleksiyoncunun plağı bizden çalabileceğini söyledi. Diğerleri ise ev sahibimizin psiko-patolojik görüntüsünden biraz daha olumsuz etkilenmişti: "Delilik bu, resmen ve alenen delilik! Bu şeylere dünyanın parasını harcamış olmalı!"

Suya düşme tehlikesini bizzat göze alıp onu battığı çamurdan kurtardığı için etik açıdan plak üzerinde bizden daha fazla söz sahibi olan Roberto, plağın hâlâ bizim olduğuna ve ona ne olacağına bizim karar vereceğimize dikkat çekti. Tam bu anda da plak koleksiyoncusu geri geldi.

Yüzünde ışıltı ışıltı, az biraz fanatik ama sevinç dolu bir ifade vardı; neredeyse bir şok geçiriyor derdim.

“Art Tatum! Bunun ne demek olduğunu anlıyor musunuz? 1942’de cephedeki Amerikan askerleri için doldurulup piyasaya çıkarılmış orijinal bir Art Tatum plağı! Çocuklar, ne kadar muhteşem bir şey bulduğunuzun farkında değilsiniz!”

Korka korka tüm cesaretimi toplayıp sordum: “Art Tatum mu? Kim ki o?”

“Art Tatum kim mi? Şimdi size Art Tatum’un kim olduğunu dinleteyim!”

Büyük, epey etkileyici görünen pikabını çalıştırdı ve pırıl pırıl temizlenmiş plağı, pikabın döner tablasına yerleştirdi. Pikap iğnesi yetmiş sekiz devirle dönen plağın üzerine yavaşça indi ve o plaklara özgü hoş çıtırtı duyulduktan sonra piyano için bestelenmiş bir caz melodisi çalmaya başladı. Hakkında çok fazla bir şey bilmediğim için ‘sıradan bir parça’ olduğunu söyledim ama kısmen biraz üstü örtülü bir melodi olmasından, kısmen de cephede savaşan askerleri, müttefiklerin Napoli’ye ya da Roma’ya girişini, İtalyan harekâtının Alman savunma hattı olan Gotik Hattı’nın aşılmasını ya da 25 Nisan İtalyan Kurtuluş Günü hakkında yapılan haber filmlerini çağrıştırmamasından dolayı belirli bir hava yarattığı doğrudu. Bu arada ev sahibimiz zevkten dört köşe olmuştu: “İnanılmaz bir şey bu. Ritme bakın, ne kadar muhteşem! Hiç şüphe yok ki yaşlı Art kendi çağının çok ilerisindeydi.”

Müzik bittikten sonra hepsi bizim çamurdan çekip çıkardığımızı benzer bir dizi plağı bize gösterdi. “Bunların hepsi Art Tatum plakları; sadece bu plak eksikti. Diğerlerini de dinlemek ister misiniz?”

Önerisinin pek de ilgimizi çekmemesinden dolayı biraz bozulmuştu, sakın ve düşünceli bir tavır takınarak biraz daha ciddi bir ses tonuyla bize sordu: “Çocuklar, saklama-

ya çalışmak anlamsız, bulduğunuz şey muhteşem bir plak ve sizden onu bana satmanızı istiyorum. Ne istiyorsanız söyleyin, hiç itiraz etmeden de ödeyeceğim ama bana satmayıp kendinize saklamak istiyorsanız da hepinize ayrı ayrı en içten teşekkürlerimi sunuyorum, çünkü onu dinleyebilmek muhteşem bir zevk oldu!”

Aramızda hiçbir konuşma geçmedi. Sadece birbirimize baktık, Roberto düşüncemizi dile getirdi ve grubumuzun ortak düşüncesinin tercümanı oldu. “Yok, biz hiçbir şey istemiyoruz; sizde kalsın. Zaten plağın ait olduğu yerin burası olduğu belli.”

Ne kadar da garip... Aramızda tek kelime etmedik ama gerçekten de aynı şeyi düşünmüştük. Bu karar, nasıl derler, ‘tam da cuk oturmuştu.’ Plak gerçekten oraya aitti, başka hiç kimsenin bilemeyeceği kadar onun değerini bilecek, başka birinin yapamayacağı kadar onu esirgeyip kollayacak, dinleyip keyif alacak, az biraz fanatik ama tam bir centilmen koleksiyoncunun elinde, cepheden yeni dönmüş bütün kardeşleriyle birlikte olması gerekiyordu.

Ev sahibimizin ettiği binlerce teşekkürle birlikte o tuhaf, panjurları yarı kapalı ve artık sırrını bildiğimiz villadan ayrıldık ve huzurlu bir şekilde o zamanki yaşamımızın gereği olan ufak tefek şeyleri kafamıza takacağımız günlük hayatımıza geri döndük. Bu küçük olay, her ne kadar kendi içinde hayli sıradan olsa da son derece net bir şekilde aklımda kaldı. Ama neden ki? Buna epey kafa yordum ve birbiriyle pek de alakalı olmayan bir dizi sonuca ulaştım.

Bunlardan birincisi çok net: Yaşadığımız bu olay benim için çok değerli çünkü eski, hafifçe sararmış bir resimde belirli bir grup halinde bir araya gelmiş olan çocukluk arkadaşlarımı görmüştüm. O plağı alabilmek için el ele oluşturduğumuz zincir, hiçbirimizin tek başına beceremeyeceği bir işi yapabilmek için kendi içimizde anlaşıp harcadığımız ortak çabanın bir simgesiydi.

İkincisi, bunun diğer bütün 'izimler' gibi, doğal ve dengeli bir duruma kıyasla dejenere olmaya eğilimli bir anomalinin yönelim bozukluğunu kendi içinde biraz taşıyan bir koleksiyon fanatizmi olmasıydı.

Biz psikanalistler genelde koleksiyoncuların en azından kendi hareket alanıyla kısıtlı 'hipomanik' bir çizgi üzerinde biraz coşkulu, az buçuk heyecanla hareket ettiklerini düşünürüz. Sanki kendi koleksiyonunda olmayan eksik 'parça'nın sürekli arayışında, antik bir bütünlüğün yanı sıra önce kendi doğumunun, daha sonra da zaman içinde anneden ayrılıp uzaklaşmanın yavaş yavaş boşa çıkarıp yalanladığı, benliğin ve ana çevrenin arkaik, yani artık geçmişte kalmış olan birlikteliğini yeniden sağlamak için çok derin bir fantezinin peşinde karşı koyamadıkları bir takibi bıkmadan usanmadan sürdürürler.

Eksikliği giderilip eski bütünlüğüne kavuşturulmuş bir şeylere, diğer bir deyişle oldukça sıkıntılı ve eziyetli çabayla bir araya getirilmiş 'parçalara' sahip olma hayali sonuç olarak hayatın maddi, simgesel ve bize dokunan bir şeylere sahip olmalar ve sonra da kaybetmelerden ibaret bir zincir olduğunu ve hayatımızdaki gidiş gelişler üzerinde aslında çok az kontrol sahibi olduğumuzu kabul etmeyenlerin zihinsel yaşamlarındaki gizli mantıksal çizgi olabilmektedir.

Yanlış anlaşılacak istemem... Burada gerçek tam anlamıyla zihinsel bir rahatsızlıktan değil, sadece basit bir mikropatolojiden bahsediyoruz. Tanrı korusun!

Hemen herkesin pul olsun, eski mürekkepli kalem olsun, çini olsun, seramik olsun, bardakaltı olsun, bir çekmecedeki bulundurduğu bir koleksiyonu vardır. Ayrıca belli bir çağa, işleve veya ortama ait birbirine benzer nesneleri toplayıp bir araya getirmek, sahibi olduğumuz bilgilere anlam katar ve onları zenginleştirir. Örneğin, bir müzeyi ziyaret etmek belirli bir konu üzerinde çok daha net ve daha somut bir fikir edinmemizi sağlar. Bu bağlam-

da, koleksiyoncunun hipomanik coşkusu olan bilinçsiz bağlılığımızdan değil, daha çok o koleksiyonun içeriğini ve verdiği zevki daha iyi anladığımızdan o plağı o evde, o koleksiyonda bırakmaya karar verdiğimizizi düşünmek istiyorum.

Üçüncü nokta ise, duvardaki portre fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla, o genç adamın babasının kendisi daha küçük bir çocukken savaşta ölmüş olmasıydı. Görünüş itibarıyla genç adam hiç de üzgün ya da kederli değildi ve o tarihlerde psikiyatri ve psikanaliz hakkında en ufak bir bilgi sahibi olmayan ben, o genç adamın hipomanik coşkusunun depresyona ve suçluluk duygusuna karşı bir savunma olduğunu anlayabilmiş değildim.

Genç adam, babasının hayatını kaybettiği olayların bir parçası olan Art Tatum plağı konusunda çok heyecanlıydı; Art Tatum ve genel anlamda caz müziğinin bağlantılı olduğu Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı savaşan, İtalyan ordusuna ait rütbelerle donanmış üniformasıyla gurur dolu bir fotoğraf (son fotoğrafı) çektiiren babası, bu trajik dünya savaşının kötü adamıydı.

Bütün bu şeyler arasında gizli bir bağlantı mı vardı acaba? Babanın erken yaşta kaybı, koleksiyoncunun zenci bir piyanistin o muhteşem ustalığına duyduğu hayranlıkta bulunabilecek olası bir idealleştirme, savaşla birlikte oraya buraya saçılıp dağılan 'parçaları' (plakları) bir araya getirme amacına yönelik toplama 'çılgınlığı', üniversite sınavlarına hiç girmemiş olma, yani bir anlamda hiç büyümemiş olmayı isteme, büyük ihtimalle babasına ait yetişkin özelliklerini ve görevlerini üstlenmek yerine oyuncaklarının (yine plaklarının) ve annesinin yanında çocuk olarak kalma arzusu... Bütün bunlar arasında bir bağlantı olabilir miydi gerçekten?

Bu hipotezler kapsamında plakların birbirine taban tabana zıt iki ayrı rol oynadıklarını fark edeceksiniz. Bir ta-

rafta gerçekte yüzleşmekten kısmen de olsa kaçınmak ve hissizleşip bu oyuncakların arkasında kaybolmak amaçlı boş bir 'kaçış' rolü var. Bu, büyümek ve babası gibi ölmek için ya da bilinçsiz bir özdeşleşme süreciyle babanın, yani çatışmadaki rakibinin (Oedipus kompleksi) aksine kendisinin 'Amerikalı' olduğunu, hatta babasının sadece epizodik olsa bile ortadan kaybolması arzusunu unutmamasına olanak sağlayacaktı. Kendisini, fallik baba figürleri olan Mussolini ile Hitler'in korkunçluğunu yenme becerisine sahip üstün yetenekli Art Tatum'la özdeşleştirerek, biraz megalomanyak bir çözüm bulmuş olacaktı.

Diğer tarafta, plaklar kayıp parçaları (vefat etmiş babası, dağılmış gitmiş ailesi ya da çelişkili bir çocuk olan kendisi) bulup sevgi dolu ve onarıcı bir şekilde tekrardan bir araya getirmenin 'trajik' rolünü oynamış olabilir. Bu ikincisi, ağırlıkla, somut ya da simgesel biçimde anılarda yer alabilmesine bağlı olarak, genç adamın zihinsel yaşamı için biraz verimli bir yöntem olurdu.

Somut anılarda plaklar, her şeyden öte az bulunan ve pahalı objeler olurdu ve kendi benliğine iç yansımali bir erişim teşkil etmezdi. Bu yüzden de herhangi bir destekleyici ve yapıcı bir işlev üstlenmezdi. Ve bu plakların zorlayıcı bir tekrarlamayla delicesine toplanıp biriktirilmesi herhangi bir açlığı doyurmaz ya da bir boşluğu doldurmaz. Sadece dipsiz bir kuyuya düşer. Eğer üstünlük kuran simgesel anılar olsaydı her şey, en azından pek çok şey farklı olurdu.

O genç adam, plağı kendisine satmamızı istediğinde özellikle son derece nazik ve kibar bir davranış sergilerken, bize plağı dinlettiğinde takındığı heyecanlı tavrını bir tarafa bırakıp epey sakinleşmişti; onu alabilmek için herhangi bir hileye başvurmamış, maliyeti ne olursa olsun ona sahip olmak gibi bir davranış içine girmemişti (o kadar ki o anda kendiliğimizden karar verip plağı ona bırakmıştık). Zaten

onu dinleyebilmiş olmaktan bile çok mutlu görünüyordu; bugün bu ince, bu hafif 'klinik' unsurun, simgesel olana değer verip takdir ettiği konusunda belirli bir beceriye işaret ettiğini söylemeye cesaret edebilirim.

Kimbilir? Bunlar sadece fanteziler, varsayımlar hatta çıkarımlar... Ve kendi işimde, bu kadar belirsiz kapsamda toplanmış olan bu kadar kıt veriye dayanarak hiçbir hastama böyle yeniden yapılandıran hipotezler sunmayı aklımdan bile geçirmezdim. Ama ben yansımalarla ilerlemeyi tercih ediyorum.

Söz konusu babanın kaybolması olunca, Odysseia destanını hatırladım: İthaka adasında karısı Penelope ile oğlu Telemakhos'u kundaktayken terk edip Truva savaşına giden kral Ulysses'in çok uzun bir zaman süren yokluğuyla ilişkili olan sıradışı etkiye sahip hikayesini... Bilindiği gibi, uzun yıllar geçip kral Ulysses'in öldüğü kabul edildikten sonra, Penelope'yle evlenmek isteyen adanın asilzadelelerinin (talipler) pek çoğu işleri daha rahat kontrol edebilmek için eşyaları ve silahlarıyla saraya taşınmış ve uzun bir süre krallık hazinesini rahatça, istediği gibi boşaltmıştı. Telemakhos hepsine iğrenerek bakıyordu ama tek başına mücadele edip onları kovabilmesi mümkün değildi. Hem bunun hem de zamanın doğal akışında babadan oğula geçen kraliyet tacına kendisi sahip olabilmeyi öğrenmek için babasına ihtiyacı vardı. Hikayenin geri kalanında hepimizin okulda öğrendiği gibi Ulysses geri dönüyor, tacını geri alıyor ve oğlunun da yardımıyla karısının bütün o fırsatçı taliplerini ortadan kaldırıp düzeni yeniden sağlayarak İthaka adasına barışı, bolluğu ve refahı geri getiriyor.

Bu hikayeyi biraz daha geniş anlamda düşündüğümüzde, çok belirgin psikolojik bir anlam kazanmakta. Olmayan bir baba, bir ev ile evi geçindirecek varlığa sahip ve cinsel tatmin araması olası bir anne, dürüst ve babasına büyük bir özlemle sadık kalan bir oğul ve herhangi bir şey hak etmek-

sizin sadece ortadaki boşluk ve hareketsizlikten faydalanıp Ulysses'in yerini almak isteyen fırsatçı açığöz talipler, asalaklar... Ama bir an için Telemakhos ile annesi Penelope'yle evlenmek isteyen taliplerin gerçekte aynı madalyonun iki yüzü, tek bir karakterin (oğul) iki ayrı parçaları olduğunu farz edelim. Böylece bilinç üstünde Telemakhos iken, baba figürünün ve onun ayırıcı işlevinin yokluğunda annesiyle sürdüreceği ve kendisinin asalak konumunda kaldığı ortak yaşamı sürdürme isteğinden dolayı, bilinçaltında Penelope'nin evine yerleşen talipleriyle özdeşleşen oğulun, kendisiyle olan derin çatışmasından dolayı ortaya çıkan kararsızlığın ibretlik bir halini görürüz. Bu yüzden Art Tatum ile savaş zamanının bütün diğer Amerikalı caz müzisyenlerine ait plakların, genç koleksiyoncu açısından idealleştirilmiş babaya duyulan –muhtemelen duyulan ıstırabı hipomaniye dönüştürerek inkar edilen– bir özlemi ve kendisini Amerikan üniformalı askerlerle özdeşleştiren genç rakibi tarafından tahtından indirilen krala karşı eşzamanlı kazanılan zaferin ikircikli simgesi gibi karmaşık ve karışık anlam içeren bir objeler bütünü temsil etmesi beni hiç şaşırtmazdı.

Ama daha önce de dediğim gibi, bütün bunlar otuz yıl önce, Veneto'da huzur dolu bir nehrin sakin sularıyla sazlıklarının arasında akıp kaybolan hayaller ve fantezilerden ibaret... Balçığa gömülü olan o plağı benden başka kim hatırlıyordur ki?

Yaşadığımız Yer

1 950'li yılların başlarında bir araba sahibi olmak çok az sayıda İtalyan ailenin yakalayabildiği bir ayrıcalıktı ve biz de bu şansı bulabilmiş nadir ailelerden biriydik. Meraklı ve yeniliklere açık bir girişimci olan babam da fırsat bulabildiği her zaman ve her durumda arabayla gidebildiği her yere giderdi. Aileyle tatillere gitmenin yanı sıra bana da yakın mesafelerde ziyaret edilebilecek her yerin özel ayrıntılarına ve yerel özgünlüğüne farklı bir özen gösterilen mikroturizmin keyfini öğretmişti. Böylece baba ve oğul olarak turizmin hiçbir anlam ifade etmediği, oldukça uzak, sapa yerleri keşfeder; zamanın baş döndüren ekonomik gelişmelerinin ve vahşi şehirleşmelerin İtalya'yı etkisi altına almasından önce var olan mütevazı karayolu ağının asfalt kaplamalı anayollarından ayrılıp, çakıl serili stabilize yolları takip ederek dağların bir yakasına ilişmiş gibi duran ya da geniş tarım arazilerinin arasında kaybolmuş köylere, kasabalara giderdik.

O zamanın arabaları bildiğiniz gibiydi ama yollar bomboştu ve genellikle seyahat etmek çok keyifli bir serüvendi; yolculuğun bilinmeyenleri sadece arabadan kaynaklanacak, bir şeylerin bozulması, radyatörün su kaynatması ya da lastiğin patlaması gibi sorunlarla sınırlıyken bugünün trafik sıkışıklıkları ve uzayıp giden araç kuyrukları gibi şeyler aklın alacağı şeyler değildi. Olsa olsa en fazla yolda bir tavuğa ya da bir ördeğe çarpıp, eve götürmeden önce sahibi olan çiftçiye uygun bir bedel ödemek ya da su kaynatmış radyatöre eklemek için bir kuyudan su çekmek gibi şeyler

olurdu ama o zamanın arabaları beygir gücü açısından son derece mütevazı olsalar da yapılan yolculuklar günümüzdekilerden daha uzun sürmezdi, çünkü sayıları çok az olduğundan yollar alabildiğine açıldı ve trafik çok akıcıydı.

Şöyle düşünülebilir; 1960'lı yıllarda bütün İtalyanların alışkanlıklarını değiştiren Fiat 600 model aracın üretiminde patlama yaşanırken, ülke bütününde altı yüz bine yakın özel araba vardı. 1980'de yirmi milyona ulaşan bu rakam, günümüzde otuz iki milyona ulaşmış durumda.

Evlerde ne televizyonun ne de arabanın olması, şehirden birkaç kilometre uzaklaşıldığında zamanın kelimesinin gerçek anlamıyla durduğu yerlere ulaşabilmek anlamına geliyordu. Apenin dağlarının Bolonez yamaçlarında ya da Treviso yakınlarında bulunan restoranların içleri, mermer tezgahlı kasaba dükkanları, geçmiş yılların kokusunun sindiği yıpranmış el aletleriyle dolu zanaatkar atölyeleri, kasabadan kasabaya yerel şivelerle birlikte değişen –bugünden çok farklı– açık hava pazarları, günümüzün o sıkıcı, iç karartıcı 'küresel köy'leri gibi öngörülebilir ve tek tip olmaktan çok uzak yerleşimleri Caravaggio'nun bazı tablolarını bir hayli andırıyordu.

Bu yerel şiveler -ki o zamanlar oralarda nüfusun çoğunluğunun konuştuğu kökleşmiş dillerdi- bir bölgeden diğerine gözle görülür şekilde değişmekteydi; her köy, herkesin birbirini gerçek anlamda doğuştan beri tanıdığı, kendi içinde ayrı bir mikro evrendi ve köyün papazı, doktoru, eczacısı, jandarma komutanı gibi –bazı arazi sahiplerinin ve köyün delisi de denilebilecek eksantrik kişilerinin de aralarında bulunduğu– köyün ileri gelenleri, aynı Kuzey Yıldızı'nın her zaman kuzeyi işaret etmesi gibi, bütün köy tarafından takip edilen, onları yönlendirip güven duygusu veren önemli şahsiyetlerdi.

Bana göre bütün bu işleyişin kendine has özelliği, oralarda yaşayanların çok büyük oranda kendi yerlerinde

sabit kalmasıydı ve bu da nüfus yoğunluğunu daha az göstermekteydi (daha az olmakla birlikte günümüz rakamlarına kıyasla çok da farklı değildi).

Gerçekte bugün herkes hemen her şeyi yapmakta ve herkes istediği her yere gitmekteyken, o zamanlar insanlar çoğunlukla çalıştıkları tarlalar ile kendi dar, küçük iş-aile alanlarında neredeyse bütün hayatlarını geçiriyorlardı ve askerlik hizmetine veya bölge pazarına gidiş ya da yıllık olarak (daha çok kutsal bir tapınağa ya da kiliseye) yaptıkları dini seyahatler haricinde köylerinden hiç dışarı çıkmıyorlardı.

Hatırlıyorum, 1956'da taşındığımız zaman, babam taşınmaya yardım etmeleri için Bologna bölgesinden iki işçi getirmişti; kamyon şoförüne, anakarada bulunan Mestre ile Venedik'i birbirine bağlayan ve Venedik Lagünü üzerinden geçen köprüden geçmesi için daha fazla para ödemişti, çünkü o işçiler hayatlarında hiç deniz görmemişlerdi.

O yıllarda kendi çocukluğumun narsisizmi açısından oldukça rahatsızlık verici iki gerçekliğin farkına varmaya başlamanın şaşkınlığını yaşıyordum. Bunlardan ilki, dünyada, benim yaşadığım yerden farklı yerlerde yaşayan çok sayıda insan olduğuydu. Sadece benim oradan geçtiğim zaman değil, her zaman, bütün yıl boyunca orada yaşamaktaydılar; plajın yakınındaki büfesini sadece yazları açıp, yılın geri kalanında şehirde bizimle yaşayan dondurmacı gibi değillerdi. Şöyle açıklayayım: Delilik sınırında olduğu çok belli olan bir gözlem gibi görünebilir ama çocuk aklının nasıl ileri derecede benmerkezci olduğuna iyi bir örnektir. Büyük oğlum daha üç yaşındayken bir akrabamızı karşılamak için benimle birlikte tren istasyonuna gelmişti; tren perona girerken kalabalığı raylardan uzaklaşması için uyarmak amacıyla o düdüğünü cayırcayırtırdığında, oğlum da gülümseyip sormuştu: "Beni mi selamlıyor yoksa?" Yanlış hatırlamıyorsam, o platform

üzerinde bizimle birlikte en az iki yüz kişi vardı. Sonuç olarak bilemeyeceğim kadar çok sayıda insan açıklanamayan bir şekilde benim yaşadığımdan farklı yerlerde yaşıyordu ve bundan gayet de mutlu görünüyordu. Ama beni asıl şaşırtan şey, herkesin kendi yaşadığı köyün ya da kasabanın gerçekten dünyanın merkezi olduğuna inanmasıydı. Bu da rahatsızlık veren gerçekliğin ikincisiydi ve dünyanın bütün evrenin merkezi olduğunu ileri süren Kopernik teorisinin neden olduğuna benzer bir farkındalığın bende uyanmasına neden oldu.

Psikanalizde bu durum, 'kendi benliğinden başkası' olgusunu keşfetmeye denk gelmektedir ama bu terminolojileri şimdilik bir kenara bırakalım.

Burada söylemek istediğim şey, arabayla Polesino bölgesinin ufak köyleri gibi mahrum yerleşim yerlerinden geçtikçe –hayatın yol açacağı olayların sonucu olarak–eninde sonunda Fransız Guyanası'nda, söylentilere göre hayaletler ve korkunç yaratıklarla dolu Şeytan Adası'na benzer bir yerde, yaşamak zorunda kalma düşüncesinden ötürü tüylerim diken diken olurdu ama bir yandan da pek çok insan için burada yaşamamanın sadece kabullenmek zorunda kaldıkları bir şey olmadığını, her ne kadar kuş kadar sivrisineklerle dolu ve kışın gözün gözü görmediği kalınlıkta sislerle kaplı, ıssız, terk edilmiş bir toprak parçası olsa da aynı zamanda gelecek yaşamlarını mutlulukla yaşayabilecekleri tek yer olduğuna inandıklarını da fark etmeye başlıyordum.

Sonuç olarak –kendi kendime düşündüm ki– orada, öylesi lanetli bir yerde bile insanların anneleri, babaları, kardeşleri, arkadaşları ve akrabaları olacaktı; aynı dili konuşacaklar, aynı hikayeleri anlatacaklardı; orada aşık olacaklar, orada ayrılıklar yaşayacaklardı... Kısacası öyle bir yerde yaşasalar bile, hayatlarından son derece memnun olarak yaşayıp gideceklerdi.

Aynı düşünceler son derece uzak, hatta tehlikeli yerlere gittiğimizde de oralarda yaşadığı varsayılan sakinlerin aklı dengesi açısından aklıma geliyordu. Öyle yerler vardı ki... Örneğin dağlar arasında bir çukura saplanıp kalmış gibi görünen, en yakın vadiye on kilometre uzaklıkta ama bir patika üzerine kurulu olduğundan sürekli sel altında kalma tehlikesiyle burun buruna, yazın bile güneş ışığına hasret köyler... Bununla birlikte –kendi düşüncelerime dalıp gidiyordum– böylesi kasvetli, gözden ırak yerlerde bile insanlar yaşıyordu. Sabah saat dörtte kalkıp ekmek yapan fırıncı, bütün gün kumaş biçip dikiş diken terzi, ödevlerini yaptıktan sonra sık ağaçların arasında tepelere inip çıkarak koşturan, birbiriyle yarış yapan çocuklar... Bu insanların hepsi orada yaşamaktaydılar; her zaman, kışın bile oradaldı ve başka bir yere taşınırsalar kendilerini çok kötü hissedeceklerdi.

Bakıyordum; bana göre oldukça acayip, tuhaf yerlerde yaşayanların yerine (dehşet ve korkuyla) kendimi koyuyordum ve sonunda, doğduğum günden beri yaşamımı sürdürdüğüm, o benim çok alışık olduğum eşyalarla, kokuyla ve ruhla dolu olan kendi evime dönmekten çok mutlu oluyordum. Büyüdükten sonra da insanların yaşadıkları yerlere gidip ait oldukları yerlerde sürdürdükleri yaşamları inceleyerek hayatlarının bu yönünü gözlemlemekten keyif almaya devam ettim. Bunu iki şekilde yapmaktayım: Birincisi babamın bana öğrettiği gibi gezerek, birçok yere seyahat ederek, insanları ve yaşamlarını bizzat görerek; diğeri ise bir yere gitmeksizin hastaların anlattıklarını dinleyerek, her anlatılandan bir şeyler alıp kendi yaşadıkları yerlere ait içsel ilişkileriyle parça parça bir resmin bütünü oluşturarak... İnsanın en önemlilerinden birisi olmasa da birçok yönünden birini psikanalitik terapi sırasında gözlemleyebilirsiniz.

Bana göre, birçok durumda insanın ‘yaşadığı yer’ ile ‘kendisini ait hissettiği yer’ arasındaki farkı çok net bir şe-

kilde belirlemek çok önemli. Bunlardan ilki, insanın fiziksel olarak bulunduğu, yaşamı sürdürdüğü yerdir; ikincisi ise birincisinin aksine ayrılıp gittikten çok uzun yıllar sonra bile insanın kendine ait bir parçasının duygusal olarak hâlâ yaşamaya devam ettiği yerdir.

Günümüzde çoğu insan sıklıkla kendi içinde doğal bir bütünleşme duygusuyla birlikte –bu duygusunun değerini bilmediği için pek de farkında olmaksızın– gerçekten ‘kendisini ait hissettiği yer’de fiziksel olarak hâlâ yaşamak gibi bir şansa sahip. Bu da yaşadığı (gerçekte kendisinin doğduğu ve ait olduğu) yerde olmasından dolayı yabancı bir ortama ve kültüre ayak uydurmak için bir çaba sarf etmesi gerekmeyişinden ruhsal ve fiziksel açıdan çok büyük rahatlığa yol açmakta. Diğer yandan, başka pek çok kişi gerçek yerlerini, ruhlarının ait olduğu yerle birleştirememenin acısını bilinçli bir şekilde çekmekte. Bu, herkesin iyi bildiği ve hakkında çok şey yazılıp çok şey anlatılan, özellikle göçmenlerin ait oldukları yerlerden uzaklaşmak zorunda kalmalarından dolayı yaşadıkları yırtıcı, parçalayıcı trajedinin ta kendisi... Aynı zamanda –oldukça az sayıda olmakla birlikte– bazı insanlar çocukluklarının geçtiği yerleri terk etmiş olmaktan, o yerleri çok değişik nedenlerden dolayı kendi benliklerinde reddetmekten mutluluk duymaktalar; bazen de uyum sağladıkları yerlere büyük bir sevgi duymaya başlarlar (*hic manebimus optime*). Diğer hallerde ise belirleyici faktör her zaman olumsuzdur: Birincil ilişkilerin bir şekilde bozulmasından dolayı anavatanlarına karşı gü-

* *Hic manebimus optime* (Latince): Romalı tarihçi ve yazar Titus Livius’a göre, milattan önce 390 yılında, Galyalılar Roma’yı işgal ettikleri zaman, senato şehirde kalmakla yakınlarda bulunan ve nispeten daha emniyetli olan Veii şehrine gitmeyi tartışmaktaydı. Söz alan asker ve devlet adamı Marcus Furius Camillus “*Hic manebimus optime*”, yani “Şartlar ne kadar kötüleşirse kötüleşsin, burada kalmak en iyisidir” demişti. Günümüzde bu deyim, “Şartlar kötüleşse bile olduğun yerde kalmak en iyisidir” anlamında kullanılmaktadır. (ç.n.)

cenme, umursamazlık ve nefret duygusunun benliğe hakim olmasıdır.

Son olarak, benim genel anlamda 'ev nevrotikleri' olarak adlandırdığım sınıfa dahil olanlar var. Bu kişiler bu konuda hiçbir zaman doğruyu söylemezler ve gerçeği, en azından bir bölümünü sürekli olarak inkar ederler. Kendi topraklarına geri dönmek için çok derin bir arzu duyarlar fakat bunun farkına varmazlar ya da bunun tam tersinin olmasını isterler fakat buna cesaret edemezler (bu ikinci gruptakilerin bulundukları yere olan bağılılıklarının nedeni, bitmez tükenmez bir sevgi değil, sadece değişime karşı duydukları korkudur). Ama insan ruhunun derinliklerinde bir köy, bir kasaba ya da bir şehir ne ifade etmektedir?

Eğer kendinizi insanları sabırla dinleme becerisiyle donatabilirseniz, zaman içinde insanın kendini ait hissettiği yerin –farklı düzeylerde– kendi benliğinin derinliklerinde annesinin vücudu, doğduğu ev, ailesinin üyeleri gibi yaşamının daha en başında tanıştığı en temel şeylere denk bir gerçeklik ile şekillenip örtüştüğünü anlayabilirsiniz. Bundan dolayı o yer, annenin uzaktan gözlenebilen (Ricchi e Poveri grubunun şarkısında söylediği gibi; "Paese mio che stai sulla collina" [Ülkem benim, bir tepeye konmuş]) ya da içinde yaşanmış olan (Francesco Guccini'nin mısralarıyla; "...cullato tra i portici cosce di mamma Bologna" [Bolonya ananın kemerli sütunları arasında büyütülmüş]) vücududur; tamamen kendine özgü bir teni (sokakların, sıvaların, tuğlaların, mermerlerin rengi) ve kendine özgü kokusu (denizin, tarlaların, kirli havanın) vardır; kendine özgü sesi, şarkısı vardır; bu ses, bu şarkı da yerel lisanı, yani anadilidir.

Gerçeği söylemek gerekirse, gidiş ve varış noktası olan tren istasyonu, ilginç bir şekilde dayanak noktası ve yeraltı dünyası ile çürümenin aktarma merkezi olmasının yanı sıra, her zaman girip çıktığımız, ayrılıp uzaklara gidilen/

doğulan bir yeri (*inter faeces et urinas nascimur*), yani sözü edilen bu büyük anne vücudunun boşaltım noktası vazifesini görmektedir.

Doğumdan birkaç yıl ileri giderek üç dört yaşında bir bebeğin içsel betimlemelerine bakıldığında, kasabayı ya da şehri, merkezinde salonun, yani (annenin ve babanın koruyucu yönlerini temsil eden) kasabanın kilisesinin ve çan kulesinin sürekli denetimi altındaki yer olduğu büyük bir eve benzetebiliriz. Giriş kapıları genellikle kasabanın meydanına, yani antreye ya da koridora bakan kamu idari binaları genellikle ebeveyn yatak odasıdır ki (hükümet odası) burası kararların alındığı, kasabayı ilgilendiren kuralların belirlendiği yönetim merkezidir ve çocuk-vatandaş bilir ki aile yönetimi orada toplanır, gerekli izinler oradan alınır, verilecek cezalar (para cezaları) ya da af kararları (ceza indirimleri, hafifletici nedenler, genel af) hep orada alınır. Ve geleneksel olarak olağan Oedipus kompleksiyle örtüşen bir dizi gıpta, kıskançlık, eziyet fantezileri ile babanın tahtına geçme arzuları gibi isteklerin ortaya çıktığı yerdir. Bu 'kasaba-ev'de doğan herkes aşağı yukarı bütün odaları, küçük bölmeleri, koridorları, dolapları, çekmece-leri, gardıropları, kutsal olanla olmayanı, dini ile dünyevi olanı, yasal ile yasak olanı, hepsini bilir tanır. Ve çocukluğunun geçtiği ev için geçmişe özlem ve duygusallık sıklıkla gücenme duygusuna üstün gelir.

Uzun yıllar önce bir hastamın seans sırasında bana Friuli-Venezia Giulia bölgesindeki iki bin nüfuslu kasabasından hülyalı hülyalı bahsederken söylediği gibi: "Ahh! Memleketin meydanı, dünyanın oturma odasıdır!" Bu nis-

* *Inter faeces et urinas nascimur* (Latince): "Hepimiz dışkı ile idrar arasında doğarız" anlamına gelen Latince söz. Dünyaya gelişimiz, annemizin karnından doğuşumuz, boşaltım sisteminin çıkış noktasıyla idrar çıkış noktası arasında bulunan vajen ağzından dışarı çıkmamızla gerçekleşir. (ç.n.)

peten zorlu benzetme, Venedik'teki San Marco Meydanı ya da Floransa'daki Signoria Meydanı ile örtüşmekte. Kendisine göre, üç yıllık terapi sonunda oradan ayrılarak büyük şehre göç etmiş, iki yıl sonra da bir daha ayrılmamak üzere dönmüş olduğu o kasaba, dünya üzerinde yaşamını sürdürebileceği tek yerdi.

Ayrıca kişinin ait olduğu yer, çok da göze çarpmayan fakat hayli güçlü bir ağ gibi, kişinin hayatında bir önemi ve anlamı olan herkesle (akrabalar, arkadaşlar, meslektaşlar) kendi arasında var olan çok güçlü bağların, görünmez zincirlerin oluşturduğu bir örgü olarak tarif edilebilir. Nu da manzarası nasıl olursa olsun, o yerlere çok yoğun ve çok duygusal bir renk katmaktadır.

İtalya'nın en tuhaf, tanımlanamaz ve karmaşık şehirlerinden biri olan Mestre, tedavileri süresince çok farklı yaşam deneyimlerine ve özgeçmişlere sahip birçok hastam için büyüleyici manevi bir anneye dönüşmüştür. İşte duygusal aktarımın gücü!

Benzer şekilde –ama bu sefer ters yönlü olarak– kişisel ilişkilerden bazıları bozulduğunda veya birey için önemli insanlardan birkaçı ortadan kaybolduğunda ya da başka yere taşındığında, o yerle ilgili duygusal bağlarımız zayıflamakta, o yere olan ilgimiz gücünü kaybederek başka yerlere, başka yönlere kaymaktadır.

İnsanın yaşadığı yerde edindiği bireysel deneyimlerin pek çoğu mutlu bir şekilde bilinçaltında yer alır ya da değerleri ön bilinçli olarak kanıksanır, pek kıymetleri bilinmez.

Birinin yaşadığı yere karşı olan bağlılığını ifade etmek, insanın bir yere ait olma duygularına olan bağlarının ve köklerinin doğal kaşifleri olan şairlerle yazarların verdiği seslerle mümkün olmuştur. Ama bu belagat ustalarının hiçbirisi kendisinin Trieste ile Torino'yla olan bağlarının derinliklerini ve yansımalarını bir oğul olma kültürüyle or-

taya çıkaran ya da Tuna Nehri boyunca dizilmiş şehirlerle cilveleşen Claudio Magris'in* betimsel zenginliğine ulaşamamıştır.

Gerçekten çoğu insan için bir şarkı, şehrinin bir tablosu ya da günün ilk kahvesi için gittiği kafenin sahibinin yerel şiveyle yaptığı bir şaka, yaşadıkları yerin içlerine işlemesi için yeterli olur ve bunun için kendilerini çok fazla zorlamalarına gerek kalmaz.

Yaşadığımız yerler ilgili düşüncelerimizi harekete geçiren iki durum vardır: Birincisi ve şüphesiz ki en fazla göz önünde olanı, o yeri terk edip uzaklara gitmektir ve bu ayrılıklar (Alessandro Manzoni'nin** *I Promessi Sposi* [Nişanlılar] romanındaki *Addio Monti* [Elveda Yurdumun Dağları] tiradından dokunaklı Napoliten şarkılara, Ugo Foscolo'nun*** doğduğu yer olan Yunanistan'daki Zakintos Adası için yazdığı *A Zacinto* [Zakintos'a] adlı sonesinden Carl Davis olarak bilinen Hoagy Carmichael'in *Georgia On My Mind* [Aklımda Georgia] şarkısına kadar) edebiyat ve müzik alanlarında çok fazla sayıda işlenmiş bir temadır.

Diğeri ise başka bir yerden gelen bir arkadaş ya da meslektaş gibi, o bölgenin yabancıları olan birine yaşadığımız yeri tanıtırken ortaya çıkan, dolayısıyla daha nadir rastlanan bir durumdur. O anda, kendi içinde tekillik arz eden bir hal ortaya çıkar: Şehrimizi, en azından kısmen, ziyaretçinin bakış açısından gözlemliyoruz ve bazen kendi gözümüz yerine başka birinin gözüyle yeniden keşfederiz (meslektaşım Alberto Semi bu duruma "ruhsal şaşılık" adını vermiştir). Ortaya kafamızı hafifçe karıştıran bir etki çıkar ama

* Claudio Magris: İtalyan yazar, akademisyen ve çevirmen (10 Nisan 1939, Trieste/İtalya). (ç.n.)

** Alessandro Manzoni: İtalyan şair ve yazar (7 Mart 1785 Milano/İtalya – 22 Mayıs 1873 Milano/İtalya). (ç.n.)

*** Ugo Foscolo: İtalyan şair ve yazar (6 Şubat 1778 Zakintos/Yunanistan – 10 Eylül 1827 Londra/İngiltere). (ç.n.)

nihayetinde son derece sabit ve değişmez olan günlük gerekliğimizden sıyrılıp, etrafımızı başka bir gözle ve daha taze bir bakışla görmemizi sağlar.

Bütün bu saptamalarımı –basitçe söylemek gerekirse– babamın bana öğrettiği mikroturizm sayesinde yaşadığım bir anıyla, daha doğrusu başımdan geçen bir olayı anlatarak sonlandırmak istiyorum. Birkaç gün önce Abruzzo bölgesinde, kıyıda yaklaşık otuz kilometre uzaklıkta bulunan bir köye gitmiştim. Bu yeri rasgele sememiştim. Bölge haritasını incelerken o otuz kilometrelik uzaklığın sadece oraya ulaşma mesafesi olup daha ileri gidilmesinin düşünülmediği bir anlayışla hesaplandığını keşfettim; başka yerleşimlerden geçen yan yollardan da oraya ulaşmak olanaksızdı. Kısacası o köy hiç kimsenin gelip geçmediği, sadece özellikle oraya gitmek isteyenlerin ulaşabileceği bir mevkideydi. Ayrıca, bu köy yakın çevresindeki yerleşimlerden olmayan biri için tamamen bilinmez bir yerdi. Tur rehberlerine göre kendine has çekici bir tarafı ya da tarihsel veya sanatsal açıdan turistik bir atraksiyonu yoktu; önemli sanatçıların eserleri olan heykeller ya da tablolar barındırmıyordu, ünlü herhangi birinin doğum yeri değildi, festival, şenlik veya sergi falan da dzenlenmiyordu. Sadece l sezonda düzenlenen ve ne olduğunu hiç bilmediğim mütevazı bir kutlama yapılıyordu ve kendine has gizli tarihi olan yöresel bir yemek ya da tatlı varsa, plütonyum bombasının formülü gibi saklanmış olmalıydı, çünkü evre köylerin bile bunlardan haberi yoktu. Kısacası, bir kağıda yazılmış gerçek bir tarif falan yoktu. Böylesi bir yer doğal olarak bana bir nevi tatnın sağlayacaktı ve benim biraz Guido Ceronetti* tarzını andıran alternatif İtalya gezimde bir durak olmayı hak ediyordu.

Köye yaklařtıķa kötümser beklentilerim bir bir gerçek-

* Guido Ceronetti: İtalyan şair, yazar, düşünür, çevirmen ve oyun yazarı (24 Ağustos 1927, Torino/İtalya - 13 Eylül 2018, Cetona/İtalya). (.n.)

leşiyordu, çünkü yol çok virajlı ve kötüydü. Karl Baedeker* rehberinde yazan olumsuz yorumlara kanmayıp yola çıkan turistleri bile buraya gelmekten kesinlikle vazgeçirecek bir yolculuktu ve bundan dolayı çok etkili bir şekilde dış dünyadan soyutlanıyordu. Gerçekte köy çölde yalnız başına, kavurucu ağustos sıcaklığında hareketsiz ve uyuşuk duran bir katedral gibi Maiella dağlarının dibinde yapayalnız durmaktaydı.

Arabayı bir meşe ağacının gölgesine park ettikten sonra evlerin sıklaştığı merkeze doğru yürüdüm; Ortaçağ'dan kalma karmaşık yokuşlarla dolu patikalar ve evlerin kapıları, ailelerin nispeten müşterek alanlarda (en azından yazları) birlikte yaşadıkları teraslar, kapı dışına konulmuş sandalyelerde oturup etrafta koşup oynayan kedileri seyrederek komşularla edilen sohbetler ve kurutulmaya bırakılmış kırmızıbiber dizili iplerin asıldığı pencere pervazları...

Çalışmak için büyük şehirlere gidenlerin döndüğü günlerdi. Plakalarında Milano trafik kodu ya da 'D' harfi olan arabaların bagajları, çok dramatize olmayan neşeli bir havada akrabaların yardımlarıyla boşaltılıyordu; bir nevi sürgüne gitmiş olanlar birkaç günlük yolculuktan sonra anayurda dönüyorlardı, öyle ki aklıma insanın yaşadığı yerle ait olduğu yer tartışması gelmişti. Bu insanların kendi yurtlarına olan bağlılıkları çok içgüdüsel görünüyordu, o kadar ki dışarıdan bakan biri elli yıl boyunca Almanya'da yaşamamanın bile onların yerlerine olan bağlılıklarını, ait olma duygularını hiçbir şekilde etkileyemediğini rahatlıkla görebilirdi.

Köy meydanına bakan yerde bulunan kafeye geçtim ve burada orta İtalya'ya özgü hemen her kafede bulunan ge-

* Karl Baedeker: Alman yayıncı. Kurduğu Baedeker şirketi turistler için basılan rehber kitaplara örnek bir standart oluşturmuştur (3 Kasım 1801, Essen / Almanya - 4 Ekim 1859, Koblenz / Almanya). (ç.n.)

leneksel şeyleri buldum: Üzerinde İspanyol çiçek desenleri bulunan masif ahşaptan yapılma tezgah (1960'lı ve 1970'li yıllarda orta ve güney İtalya'da sağlığa zararlı formikanın moda olduğundan henüz kimsenin haberi yoktu), bir televizyon konularak milli takımın maçlarının birlikte seyredildiği bir merkeze dönüştürülen bilardo salonu, 1873'te kurulmuş ödül sahibi x ve y şirketinin ürettiği bölgeye özgü likörlerin ve iksirlerin reklam posterleri, müdavimlerin ağır bir yerel şiveyle yaptıkları köye özgü konuşmaları ufak ufak anlamaya başlamış olan benim gibi acemi heveslilerin bile anlaması çok zor olan yüksek sesli muhabbetler...

Kruvasanın yanında içtiğim kapuçinoyu bitirmek için harcadığım süre, oradaki herkesin birbirini iyi tanıdığını anlamama yetmişti. Kafeye yeni gelen her kişi, tek bir kelimesini bile anlayamadığım ama karşılıklı güçlü bir ahbaplığı belli eden, oradaki herkesi çok keyiflendiren kaba saba şakalarla, göndermelerle karşılanıyordu. Hesabı öderken on dakika önce bavullarını arabadan indirirken gördüğüm Almanya'dan yeni dönen işçi geldi ve hemşerileri tarafından sıcak bir şekilde karşılandı; birkaç dakika sonra masaya oturmuş, iskambil oynamaya çoktan başlamıştı bile.

Köyde bir saat daha dolaştım ve çok ilginç şeyler gördüm. Gerçekten orada hiçbir sıradışı anıtın ya da heykelin, köye özgü hiçbir tarihsel-sanatsal özelliğin olmadığı doğrudur. O taraflarda, İtalya'nın hemen her köyünde bulunan Garibaldi'nin geceyi orada geçirdiğini ya da bir balkondan köylülere konuşma yaptığını gösteren bir hatıra tabelası da bulunmuyordu (aslında, Garibaldi'nin geceyi geçirmediği tek köyün burası olduğunu düşününce, bunun apayrı ve tarihi bir gerçek olduğu anlaşılıyor). Bunların yerine kemerli bir yapının altında, tabelasında sadece 'EKMEK' yazan bir dükkan gördüm. Bu dükkanın önemi, çok eski ahşap raflarda sıra sıra dizili, dükkanın arka oda-

sında henüz pişirilmiş, hepsi birbirinin aynı taptaze onlarca köy ekmeğinden kaynaklanıyordu; başka hiçbir şey yoktu, hepsi buydu. Ne galeta ne peksimet ne son otuz yıldan uzun bir süredir unlu mamul dükkanlarının her köşesini işgal edip çok kazandırarak başlıca gelir kaynakları haline gelmiş naylon paketli (jelatine sarılmış kraker, çerez, şekerleme, kek, gofret, çikolata, sahte değirmenlerde sahte nineler tarafından üretilmiş çeşit çeşit bisküviler gibi) gıda endüstrisi ürünü... Hiçbir şey yoktu. Orada sadece o ekmekler vardı.

Böylesi köklü bir *pazarlama*, sadece birbirine tamamen zıt olan iki anlayışa ait iki aşırı uçtaki kavramların ürünü olabilirdi: Milyonerlere marka ekmek satışı yapan Paris'in meşhur Vendôme Meydanı'nda Cartier tabelalı yobazlık derecesinde katı bir *faux pauvre* (sahte fakir) stili bir butik ekmek mağazası (ki bu durumda bir somunun fiyatı milyonlarca lîret olmalıydı) ya da Bourbon Hanedanlığı' zamanından olmasa bile V. Celestinus" zamanından beri hiç değişmemiş, kendisi gibi son derece mütevazı bir müşteri çevresine sahip, tek derdi iki yakasını bir araya getirmek ve yeniliklere pek açık olmayan bir fırıncının dürüstçe işlettiği ve kapısını satış temsilcilerine açacak kadar kendine yabancılaşmasına neden olmaksızın yaşayıp gidecek bir köy fırını.

Bin beş yüz lîret ödeyerek bir ekmek aldım. Arabamı güneşin kavurucu sıcağından korumuş olması gereken meşe ağacına dönerken, bir katırın üstünde oranın yerlisi, muhtemelen bir çoban, en azından çoban kılıklı bir adama

* Bourbon Hanedanlığı: 1272 yılında Fransa, Navarra, İspanya ve Lüksemburg'da kurulmuş Fransız-İspanyol kökenli bir hanedanlık. (ç.n.)

** V. Celestinus: (1215, Sant' Angelo-Limosano/ İtalya – 19 Mayıs 1296, Fumone/ İtalya) Asıl adı Pietro di Morrone olan ve 5 Temmuz 1294 ila 13 Aralık 1294 tarihleri arasında görev yapan papa. Ölmeden önce görevinden kendi isteğiyle çekilen ilk papadır. (ç.n.)

rastladım. Katırın arkasından da bir köpek geliyordu; tam bir çoban köpeğiydi. Bu üçlü hiçbir yere bakmadan, büyük bir ciddiyet içinde, sabit bir hızda yürümekteydiler. Koyun sürüsünü bütün gün güttüklerini, güneş battıktan sonra da hepsini eksiksiz ve güvenli bir şekilde ağıla kapatıp evlerine döndüklerini düşündüm. Bu gördüğüm, bütün gün o kırlarda koyunların peşinde bir aşağı bir yukarı nefes nefese koşturduğundan çok yorulduğu belli olan çoban köpeğinin o anda bütün bu çabası karşılığında sahibinden uygun takdiri gördüğü için (aksi halde hiçbir şekilde açıklanamayacak) kendine özgü gururunu bir şekilde meşru kılıyordu. Tür olarak birbirinden bu kadar farklı, üstlendikleri görev açısından birbirine bu kadar destek olan, ne yapılması gerektiği ve nereye gidileceği konusunda hiçbir şüphe ya da belirsizlik yaşamayan bu üçlü arasındaki anlayış beni çok etkilemişti (çoban köpeğini bir atın, eşeğin ya da katırın arkasına bağlayın ve bunların önünden yürüyüp bir yerlere götürmeye çalışın; neler olacağını göreceksiniz). Bu üç canlı kendileriyle olduğu kadar, bütün dünyayla uyumlu bir şekilde ve gururla yürüyorlardı ve muhtemelen bu ritüeli uzun yıllar boyunca tekrarlıyorlardı.

Bu üç ortağın arasındaki düşünsel ve anlamlı yapının gözle görülür benzeşimi ile de gözlemlenebilen takdir edilesi insan-hayvan anlaşması, çocukluğunun ilk yıllarını Alta Marsica köyünde geçirmiş bir hastamın anlattığı renkli öyküleri hatırlattı. Babası ilk arabasını almadan önce uzun yıllar boyunca tek ulaşım aracı olan babaannesinin eşiğiyle nasıl bütün vadide oraya buraya gittiğini ve tüm komşu köyleri gezdiğini çok büyük bir keyifle anımsıyordu. Havaalar iyiyken köydeki hiçbir evin kapısı kapalı olmazmış; kedi, köpek, tavuk, bütün hayvanlar istedikleri her kapıdan rahatça girip çıkarlar ve herkes bütün bu hayvanları teker teker tanıdığı için gördüklerinde yakınlık göstererek karşılarılarmış. Köydeki hanımlar evlerinin

temizliği ile düzeni konusunda çok hassas oldukları için, hayvanlar kendilerine bah edilmi  giriş iznine rağmen uymaları gereken zorunlulukların ve şartların neredeyse farkındalarmı  gibi ayaklarının ucuna basa basa da olsa yine de girer, oraya buraya merakla şöyle bir bakar ve sonra da açık havaya d nerlermi . En sıradışı hayvan ise Alfredo diye  ağırılınca tepki veren irice bir domuzmu .  riliğini meşe ormanlarında rahatça dolaşmaya alışık olmasına ve domuz ahırlarında tutulan ‘hemcinslerinin’ aksine makul ölçüde temiz olduğu için muhtemelen yiyecek bulacağına inancından dolayı evlere de girip çıkmasına bor luymu . Bu meşhur Alfredo, benim hastamın evine de kabul edilirmi  ama bunun nedeni annesinin ve babasının hayvansever ya da çevreci aktivistler olması değilmiş; o zaman normal olan buymu . Fakat bunun hayvanlar için bir perimasalı, bir nevi harikalar diyarı olduğunu d   n lmesin. Zamanı geldiğinde tavuklar ve kazlar fırınlarıdaki yerlerini alıyorlarmı ; ayrıca o mağrur Alfredo’nun bile ya lılıktan ölmediğine emin olabilirsiniz.

Bununla birlikte insan ile hayvanın bir arada var olmaları, yüzyıllar boyu süregelen bir anlayışla birlikte çiftlik hayvanlarını sadece süpermarketlerin et reyonlarındaki şeffaf naylonla kaplanmış kutularda kemiksiz olarak satılan ürünlerden ve şekli bozuk Japon  izgi filmlerinden tanıyan büyük  ehir çocuklarının hiçbir şekilde anlayamayacağı üstü örtülü davranış kuralları sayesinde ortaya çıkar.

Hastamın kendisini bu hatıralara bırakması derhal ilgimi çekmişti ama edindiğim ve daha sonra yıllar boyu devam eden tedavi sırasında epey somutlaşan izlenime göre, anlattığı hikayeler sadece benim ilgimi çekmek için anlatılanlardan değildi. Bu onun  ocukluğuydu ve doğduğu yere olan sevgisi ile o dünyaya karşı olan minnettarlığı son derece samimi ve gerçekti. Aslında bu daha karmaşık bir anlam içeren bir durumdu ve ne olduğunu biliyordum.

Evlere girip çıkan (her ne kadar dikkatli de olsalar) bütün o hayvanlar, geçmişte kalan o çocuğun 'şehre göçmeden önce', psikolojide 'gizlilik evresi' denilen süreçten önce hayvanların yansıttığı kendi içgüdüsel taraflarıyla olan özgür ilişkisini de simgeliyordu. Bu süreç, çocuğun söz konusu kendi içgüdüsel taraflarını baskıladığı, ortadan kaldırdığı ve soyutladığı bir nevi zihinsel şehirli olmaktı ve ergenliğin içgüdüsel olarak yeniden canlandığı zamanda onunla yeniden iletişime geçebilmeyi ve muhtemelen hak ettiği yeri verebilmeyi amaçlıyordu. Bu yüzden bir yetişkin olarak çocuk halinin bilinçsizce hatırladığı o köy, büyük bir özlemle yeniden iletişim kurmak istediğini hissettiği kendi saklı benliğinin genel bir yansımasıydı. Ve bütün o kedilerin, köpeklerin, domuzların ve çeşitli kümes hayvanlarının terapi seanslarında çok renkli bir şekilde anlatılması, hastanın benimle birlikte, yıllar süren köyden sürülmüş olma halinden sonra fantastik-libidinal-duygusal bir kervansarayın tedavi sayesinde yeniden canlanması anlamına geliyordu.

Hastalarımın bütün o içsel bağlantılarını yeniden oluşturmalarına ve kendi benliklerinin dağılmış parçalarını yeniden bütünleştirmelerine yardımcı olmak için her gün çalışan bir psikanalist olarak ben, bütün bu şeyleri anlıyordum. Bununla birlikte, genellikle mesleğin gerçek uzmanı olmayanların dikkatinden kaçan bu şeylerin iç ruhsal anlamlarının ötesinde, dünyanın bana sunduğu karakterlerden, yerlerden ve gerçek hikayelerden gitgide daha fazla büyülediğimi anlıyorum. Böylece hastalar kendilerinin ait oldukları yerleri öykü tarzında bana aktarıyorlar, ben de onları büyük bir hevesle dinliyordum.

Temel olarak bunun aynı zamanda terapistin birçok yö-

* Gizlilik evresi (psikoloji): Çocukluk döneminin cinsel dürtülerin henüz ortaya çıkmadığı, dört beş yaşlarından ergenliğin başlamasına kadar süren kişilik gelişim evresi. (ç.n.)

nüyle tatmınkar olan uzmanlığına bağılı olması, bireyi dış dünya itibarıyla oldukça mahrum bırakan bir durumdur. İnsan, yaşamurun büyük kısmını dört duvar arasında kapalı olarak geçirir.

Neyse ki kendimi tanıyorum ve kendi eğilimlerimin farkındayım. Bu nitelikli farkındalık, hastalarımın 'evlerine dönerken' yanlarında sadece bir turist değil, aynı zamanda bir terapist götürdükleri anlamına geliyor.

Seni Kurtaracağım

Ah, evet! Çocukluğuma dair kahramanlık efsanelerinden en uzun süre aklımda kalanı Bortolotti'ninkiydi... Çocukken herkesin onu tanımamasına, fotoğrafının gazetelerde çıkmamasına çok şaşırırdım. Nasıl olurdu bu? Onun yaptıklarını yapan biri nasıl olurdu da ünlü ve zengin, saygıdeğer, övgüye layık olmazdı? Demek ki, pek çok durum karşısında büyüklerin kendi kendilerine yakındıkları gibi, bu dünyada hiç adalet yoktu. Dahası, bence kahraman Bortolotti'nin uzun yıllar boyu tek sadık hayranı ben oldum.

Gerçekten de inanılmaz bir şeydi ama benim hiç bilemeyeceğim nedenlerden dolayı onun aleyhinde konuşanlar vardı; iyi ile kötü arasındaki en temel ayrımların alışıldık referans noktası olan akrabalarımın suratları ondan bahsedildiği zaman asılır, herkese bir asabiyet gelir, o anda havaya sessiz bir gerginlik hakim olur ve öyle sürer giderdi. Bu beni biraz ama sadece az biraz rahatsız ederdi. Onun yaptıklarına kendi gözlerimle bizzat şahit olduğum için aklıma kazınan anıların ortaya çıkardığı olumlu duygular çok güçlüydü; bu yüzden gerisi fasa fisoydu! Bortolotti muhteşemdi ve yaşamımın geri kalanı için kendi benliğimde onu örnek bir model olarak seçmiştim.

Bunların hepsi ben yedi yaşındayken oldu. Büyükanne-min Samoggia vadisine bakan yamaçta bulunan tuf zeminli bir taraça üzerine inşa edilmiş Apenin dağ evinde tatil ediydim. Dört bir yanımda, en sıcak havalarda bile ideal bir mikro iklim oluşturmak için kimbilir hangi atamızın bil-

geliğiyle tasarlanmış ve yetiştirilmiş yüzyıllık çok büyük meşe ağaçları ile çevriliydi.

Bir komşunun köpeği zincirinden kurtulmuş ve bir kediyi kovalamıştı, çok korkan kedi de meşe ağaçlarının en büyüğüne tırmanıp canını kurtarmıştı ama o kadar korkmuştu ki ağacın en tepesine kadar tırmanmış, kendini taşıyacak en üstteki dala yerleşmiş ve böylece kendini emniyete almıştı. Kendisi için tehlike tamamen geçtiğinde ise artık aşağı inemiyordu. Kuzenlerimle birlikte kediyi fark etmiş ve ertesi sabah onu aşağı inmiş görmeyi umut etmiştik. Sabahleyin kedi hâlâ oradaydı, inemediği için daha da korkmuştu ve tabii ki saatler geçtikçe yorgunluk, açlık ve susuzluktan acı acı inlemeye başlamıştı. Çok acı verici bir sahneydi ve o gece biz çocuklar yatağa girdiğimizde çok keyifsiz ve üzgündük.

Ertesi gün artık büyükler de rahatsız olmaya başlamışlardı ve itfaiyeyi çağtırmaya karar verdiler. İtfaiyeciler yangın söndürme aracı, modüler merdivenler gibi son derece kayda değer ekipmanıyla geldiklerinde, arazinin dik bir yamaç olmasından ve ağacın üst dallarının hiç de güven vermeyen çatırtılarından dolayı kediye ulaşamadılar ve birçok kez denedikten sonra bu işi yapamayacaklarına karar verip, oradakilerin korku dolu şaşkın bakışları arasında kediyi bırakıp gittiler. Bu arada kedi gitgide kötüleşiyordu, sırf acısına son verebilmek için onu iğneyle uyutmayı teklif eden bile oldu.

Bu dramatik olay bütün kasabaya yayılmıştı, kasabanın meyhanesinde ve meydandaki dükkanlarda başka konu konuşulmaz olmuştuk. Durumu merak eden birçok kişi görmeye gelmişti ve bunların arasında bahsettiğim, oraların yerlisiyken çalışmak için Alessandria yakınlarında bir yere yerleşmiş ama tam da o günlerde her yıl yaptığı gibi tatil için kasabaya dönmüş olan Bortolotti de vardı. Kırk yaşlarında olmalıydı ve teni o kadar koyu renkliydi ki kasabalılar onu

şaka yollu "Negro" diye çağırırlardı. En küçüklüğünden beri kasabadaki herkes onu ağaçlara kolayca tırmanmasıyla tanırdı.

Bortolotti sorunu tespit etmek amacıyla durumu dikkatli bir biçimde değerlendirdi, ağacın etrafında sessizce dola-narak üst taraftaki dalların kalınlıklarını, ana gövdeye olan açılarını ve taşıyabilecekleri yükün ne olacağını kestirmek için teknik bir gözle iyice inceledi. Sonra da kararını verip ayakkabılarını çıkardı ve oradakilerin şaşkın bakışları arasında ağaca tırmanmaya başladı. Çok hızlı tırmanıyordu. Dalların sağlam olduğu orta kısımda tırmanmak son derece kolaydı ama görünüşüyle pek de güven vermeyen bir dala geldiğinde işler biraz karıştı, oradan daha yukarı devam ettiğinde ise durum oldukça tehlikeli olmaya başladı.

Oradaki herkes gibi benim de yüreğim ağızımda, kalbim küt küt atıyordu. Birkaç kere sirke gitmişliğim vardı ama hiç bu kadar gerilmemiştim, çünkü o anda orada yapılan 'numara' planlanmış ve prova edilmiş değildi ve düştüğünde onu yere çarpmaktan kurtaracak bir güvenlik ağı da yoktu. Bortolotti birkaç saniye tereddüt etti ve üzerinde durduğu dalın sağlamlığını kontrol ettikten sonra hâlâ inleyip duran kediye uzandı.

Yıllar sonra bu kedi kurtarma hikayesini çocuklarıma anlattığımda, beni gözleri fal taşı gibi açık, battaniyelerin altında nefes almadan dinlerken, bütün olanlara hiçbir ekleme yapmamıştım. Bortolotti'nin o ince dal üzerinden kediye kadar uzanıp onu oradan nasıl aldığını, o ürkmüş hayvanı nasıl kucakladığını ve tek eliyle dallara tutunup bütün becerisini kullanarak nasıl yere kadar yavaş yavaş ama ustalıkla indiğini ve oradaki herkesin alkışları, tezahüratları ve takdir dolu bakışları arasında kediyi nasıl yere koyduğunu noktasına virgülüne kadar anlatmıştım. Ve doğal olarak bu cesur ve cömert kişiye karşı hissettiğim bütün hayranlığı ve takdiri çok açıkça ifade etmiştim.

Ama hikayeyi *bütün* gerçekliğiyle anlatmamıştım, çünkü bütün bu olanların onları çok fazla etkileyip geceleyin uyutmayabilecek bir tarafı vardı. Bortolotti'nin en yukarıda korku, açlık ve susuzluktan çıldırmış olan kediyi tutmaya çalıştığı zaman, hayvancağızın geri geri kaçtığını, tıslayıp dişlerini gösterdiğini, kollarını dirseklerine kadar sıvamış ve eldivensiz halde bütün makul güven sınırlarını aşarak en yukarı kadar tırmanmış olan kurtarıcısını tırmadığını ve adamcağızın onu kurtarabilmek için o ince dallar üzerinde sıkı bir mücadele vermek zorunda kaldığını söylememiştim. Çok iyi hatırlıyorum. Bortolotti indiğinde sol eliyle kolu derin çiziklerden dolayı kan içinde kalmıştı; iki metre gibi kedi için zararsız olacak bir yüksekliğe indikten sonra ağza alınmayacak küfürler edip bela okuyarak kediyi yere atmış ve her ne kadar bunlar tamamen anlaşılabilir şeyler olsa da bütün bu kahramanlık hikayesinin bütün şiirselliğini kaçınılmaz şekilde yok etmişti.

Ve işte her neyse... Kedi kurtarılmış, Bortolotti'nin kolu temizlenip pansuman yapılmış ve herkes rahatlamış olarak evine geri dönmüştü. Bütün bu olanlar benim ve kuzenlerimin hafızalarına, her ne kadar birbirlerinden çok farklı olsalar da, yaşayan canlıların arasındaki dayanışmanın kalıcı bir örneği olarak kazınmıştı.

Bu noktada günümüzle ve mesleğimle ilgili bir parantez açmam gerekiyor: Anlattığım bu anı yıllar içinde bazı hastalarımın geçirdiğim çok zorlu terapi seansları sırasında kendiliğinden aklıma gelen bir nevi mahrem ve tamamen kişisel psikanalitik bir benzeşime dönüştü. Gerçekte, erken yıllarda yaşadıkları büyük travmalardan ya da bazı şeylerden mahrum kalmaktan dolayı ruhsal anlamda ağır ve ciddi hasar görmüş olan bazı hastalar, genellikle ilişkilerinde (ilksel senaryonun tekrarlanması olanaklı kıldığından, tedavilerde çok daha abartarak) aynı o kedi gibi davranırlar. Umutsuzca savunmaya geçer, kendilerini so-

yutlanmaktan, zihinsel açlık ve susuzluktan kurtarmak isteyen psikanalisti –şüphesiz olarak her zaman mecazi anlamda– ısıtır ve tırmalarlar. Hastalar, varoluşlarının ilk başlarında çok ciddi hayal kırıklıkları yaşamış ve aşağılanmış olmaktan dolayı kendilerini bir başkasına güvenmek ya da emanet etmek zorunda kalmayacakları şekilde hazırlarlar ve çok tehlikeli bir bağımlılık halinin kendilerinde yeni yaralar açacağı korkusuyla öncelikle başlı başına bir ilişki olduğundan psikanalitik terapinin değerine, anlamına ve varlığına büyük bir kararlılıkla saldırırlar. Böylece psikolojik tedaviyi sürdürmek isteyen tarafın sadece psikanalist olduğu tuhaf durumlar ortaya çıkar. Öyle ki izci çocuğun ne pahasına olursa olsun karşı kaldırıma geçmesine yardım etmek istediği yaşlı kadının karşıya geçme konusunda kendi isteğini bilmek istememesi gibi bir durumu akla getiriyor. Pek çok hasta için olmasa bile yine de bu durum tam da meşe ağacının tepesinde kalmış kedi kadar dramatik ve çelişkili... Her ne kadar kendi varlıklarını son derece zayıflatsa ve tehlikeye düşürse de kendi savunmacı ilişki karşıtı tutumlarını terk etme konusunda umutsuz bir isteksizlik gösteren anoreksik ve benmerkezci hastaları düşünün.

Kişinin yaşam öyküsünde bu travmatik olaylar ne kadar erken ortaya çıkarsa, benlik duygusu üzerinde açılan yaralar o kadar derin oluyor. Sigmund Freud'un dahi Macar öğrencisi Sándor Ferenczi, bütün bunları son derece açıklayıcı bir resimle izah etmiştir: Karanlık bir odanın ortasında duran masaya yanan bir mum koyun, eliniz muma ne kadar yakın olursa duvara yansıyor gölgesi o kadar büyük olur. Ve eğer mum, yani ışık kaynağı simgesel olarak yaşamın başlangıcına denk geliyorsa, benzer şekilde benlik duygusu ile diğer insanlarla iletişime geçebilme yetisi üzerinde oluşan hasarların büyüklüğü, yaşamda ne kadar erken ortaya çıktıklarıyla doğru orantılı olacaktır.

Her ne kadar kendini toplumdan çok fazla soyutlamış, mecazen ısırın, tırmalayan hastaları tedavi etmek son derece çetin ve zahmetli olsa da; bunun bazen gerçekdışı, hatta bazı hastalarla ortaya çıkan mazoşistik bir süreç olduğu çok açık olsa da bu alanda bilimsel yeterliğin gitgide artmasından bu ağır patolojilerin çoğalıp yaygınlaşmasına, psikiyatri ile psikanaliz arasındaki aralığın giderek daralmasından diğer bütün alanlarda olduğu gibi bu alanda da bireyin doğuştan gelen yeni alanlar keşfedip fethetmeye olan eğilimine kadar değişen çok sayıda ve çok derin nedenlerden ötürü bu tip patolojiler üzerinde çalışma yürüten psikanalistlerin sayısı gitgide artmaktadır. Ama bunlardan daha derinde olan şey ise bu hastaların ya da cesur Bortolotti'nin hikayesindeki korkudan, açlıktan ve susuzluktan saldırganlaşan kedinin farkında olmaksızın kişiselleştirildiği, en vahşi ve güvensiz olan, kendi benliğinde kaybolmuş gitmiş taraflarıyla iletişim kurmak üzerine yapılan çalışmaların en doğru araştırmalar olduğudur.

Bortolotti. Başta dediğim gibi, köyde kendisini sevmeyenler vardı ve tehlikede olan bir hayvanı kurtarmak için kendi hayatını riske attığını gördükten sonra bu bana çok inanılmaz geliyordu.

İki hafta kadar önce, yani kedi olayından kırk yıl sonra, bu olay hakkında öylesine konuşurken dayılarıma adamın kişiliği hakkında bazı sorular sormuştum ve bazı şeyler bildiklerini ima etmişlerdi. Söyledikleri şeyler karşısında afallamıştım. Görünüşe bakılırsa, bu konuşmanın yapıldığı zamandan uzun yıllar önce ölüp gitmiş Bortolotti kahramanlıklarından ziyade ailesine, özellikle sürekli olarak aldattığı, dövdüğü ve aşağıladığı eşine karşı kötü ve zorbaca davranmasıyla ünlüydü. Hatta eşini, metresiyle yiyeceği mum ışıklarıyla aydınlatılmış romantik akşam yemekleri için yemek hazırlamaya ve servis yapmaya zorluyor ve sonra da hizmette kusur etmiş olabileceğini düşünerek to-

katlıyormuş. Ve bunlar daha başlangıçtı; gaddar ve dehşetli hatıraları beş dakika dinledikten sonra, bir çocuk olarak hiçbir şekilde anlayamayacağım ve üzerini insafli bir şekilde örtmenin daha iyi olacağı –nasıl desem?– ‘diğer bir Bortolotti’ şekillenmişti.

Kuşkusuz ki bütün bunları çocuklarıma anlatmadım: Onu, eşi ya da çocukları gibi bakmak zorunda olduğu insanlara tekme atarken değil, kediye kurtarıırken düşünmelerini istiyorum. Onlara belki bir gün bu kötü şeyleri anlatabilirim ama kesinlikle bütün hayal kırıklıklarını yaşayıp çözecekleri olgunluğa erişecekleri kırk yaşından önce değil.

Yorum

Amaaan! Bu hikayenin sonunda kendimi nasıl bir zora soktum... Belki de kendimi, küçük çocuklarımla yaptığım gibi, okuyucuya göre ayarlamalıyım. Sinir bozucu olan son kısmı atlamalı ve tedavisi zor hastalarıma gösterdiğim özen hakkındaki ahlaki değerlendirmelerle yetinmeliydim. Ayrıca bunları okuyacakların halihazırda belirli bir olgunluk yaşında olup olmadıklarını da bilmiyorum. Buradaki hassas olan nokta şu ki –etrafında çok fazla dolaşmanın hiçbir anlamı yok– bu hikaye boyunca kedi kurtarılması gereken ama tırmalayıp karşı koyan hastayı, Bortolotti de psikanalisti simgeliyor. O zaman bu kahramanın, bu fedakarlık şampiyonunun aslında canavar ruhlu bir yaratık olmasını nasıl açıklayacağız? Diğer bir deyişle, günün son hastasını uğurladıktan sonra kapısını kapatan psikanalist, kendi evinde nasıl biri oluyor?

Bilindiği gibi psikanalist karşıtlarının ortaya sürdükleri en güçlü tartışmalardan biri psikanaliz öncülerinin yaşam öykülerindeki utanılacak, rezil şeyleri bulup çıkarmak için yapılan araştırmalar olmuştur. Gerçekte bunda biraz da

olsa başarılı olmuşlardır, çünkü psikanalistin kendisi her zaman biraz muğlak, müphem ve sıkıcıdır ve genellikle 'kitap kurdu' tipinde biri olma eğilimi vardır.

Özellikle Sigmund Freud, övgüye en layık olanından en sıradışı ve geleneklere en çok karşı çıkanlara kadar her türlü biyografi yazarı ve yorumcu tarafından bu şekilde araştırılmış, çalışılmış, yorumlanmış bir bilim insanıdır ve doğal olarak bazı şeyler ortaya çıkmıştır. Kendisi gibi düşünmeyenlere karşı son derece tahammülsüzümü; kızı Anna'yı ağır bir Oedipus kompleksiyle (onunla çıkmak için Freud'un iznini isteyen taliplerinin –yani hemen hemen bütün genç psikanalistlerin– cesaretini kırarak kadar gayretli şekilde) sahipleniyormuş; daha sakın biri olan eşi Martha'nın yerine kendisine bütün gezilerinde eşlik eden baldızı Minna ile karmaşık, belirsiz bir 'kültürel birlikte yaşama' düzeni kurmuş gibi... Ama bütün bunların sonucunda bile bilinen kadarıyla kendi içinde olduğu kadar özel yaşamında da son derece tutarlı ve yalın bir on dokuzuncu yüzyıl beyefendisi olan psikanalizin babası hakkında şüphe yaratabilecek bir *psiko-gate* skandalını ortaya çıkarmaya yetecek malzeme bulunamamıştır.

Gerçi kendisinin ardından gelen bazıları bu açıdan epey tatmin edici açıklar vermişlerdir. Zaten yirminci yüzyılın başından günümüze kadar geçen sürede psikanalistlerin sayısının on binleri aştığını düşünürsek, başka türlü de olamazdı. Gerçekte bu eğitime kabul edilmek ve en önemlisi her durumda çok ayrıntılı ve çok derin kişisel bir yaklaşım olan didaktik psikanaliz, yeterince güven verici bir filtre teşkil etmektedir. Psikanalistler aslında nispeten nevrotik insanlar olabilmektedir fakat bu eğitimlerin sonunda psikolojik açıdan en azından kabul edilebilir derecede sağlıklı olabilmektedirler ki bu hiç de az şey değildir. Bunun nedeni de takip edilen yolun sadece *gelişimsel* değil, aynı zamanda da *dönüşümsel* olmasıdır. Katıldıkları kursların,

eğitimlerin, seminerlerin ve yaptıkları gözlemlerin yanı sıra kendi üzerlerinde yapmaları gereken psikanalitik çalışmalar, onları kendi içlerindeki Bortolotti'yle iletişime geçirmekte ve böylece daha önce sözü edilen kendi benliklerinde saklı kalmış taraflarını fark etmelerine, o taraflarıyla yüzleşip geliştirmelerine ve çoğu kemikleşmiş durumlarda sınırlandırıp kontrolü ele almalarına olanak tanımaktadır. Ama bütün bunlar, onları mükemmel olarak görmeyi gerektirmiyor. Herkes gibi psikanalistlerin de kendi sorunları var, herkeste olduğu gibi onların da iyi günleri, kötü günleri, hatta bazı ağır kusurları var; belli sınırları, mutsuzlukları ve hatta arada sırada aralarından bazılarının ait oldukları toplumdan dışlanmalarına neden olabilecek hataları var. Yine de bütün yönleriyle kendilerini çok bilinçli bir şekilde başkasının yerine koyabilmeyi öğrenmişlerdir ve genellikle *çok fazla* bölünmüş, parçalanmış değillerdir.

Peki bu noktada biri bana sorabilir: Bortolotti'nin hikayesinde bu sona ne gerek vardı? Eğer diğer taraftan –sürekli olarak hikaye ile psikanaliz üzerine düşünceler arasında bir benzeşimin dışına çıkarak– psikanalistlerin ortalamada “kabul edilebilir miktarda aklı başında” insanlar olduklarını söylüyorsanız, nereden çıktı şimdi bu? İyice düşününce ne yanıt verileceğini biliyorum: Bugüne kadar Bortolotti'nin davranışını “kahramanca” olarak *tarif* ederdim ama bir çocuk olarak onun her zaman, her durumda ve her yerde tümüyle, baştan sona, tepeden tırnağa bir kahraman olmasına ihtiyacım vardı. Bugün ise hem kendi açımdan hem de mesleğim olan psikanaliz açısından çok daha azına razı olabilirim. Bu sonuçla da idealize edilmiş olan tarafını ve ona denk olması gereken eziyetçi-değersiz tarafını küçültmek gereklidir.

Her zaman en rahatsız edici çıkarımları hayal etmemizi, korkmamızı ve umut etmemizi sağlayan şeyler gereğinden fazla idealize edici unsurlardır. İşte sorunun var olduğu yer de burası, yani içsel gerçekliğimizdir.

Kudretli Bir Meslek

Birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi, İtalya'da da geleceğin doktorlarının üniversite eğitimleri geleneksel olarak birbirinden çok farklı iki ayrı kısma ayrılmıştır: İlk üç yıl insan vücudunun anatomisi, fizyolojisi ve patolojisi hakkındaki teorik ve genel öğrenime ayrılmışken, öğrencilerin hastane ortamıyla hiçbir teması söz konusu değildir. Geleceğin doktorlarının, hastaların tedavi edildikleri yerlere kabul edilmeleri dördüncü yıldan itibaren başlar ve farklı alanlarda hekimlik stajları birbiri ardına devam ederken, onlar eğitimlerinin sonunda taşıma hakkını kazanacakları akademik unvanlarına giden yolda vermeleri gereken çok zorlu sınavlara hazırlanırlar. Bu yüzden ilk üç yıl boyunca eğitiminin iniş ve çıkışlarının dayanak noktası öğrencinin doğal düşmanına, yani hocasına karşı yapılan istikrarsız mücadelelerle ilişkili olduğundan, bir tıp öğrencisinin zihinsel yapısı lise öğrencisinden çok da farklı değildir.

Aslında herkesin çok iyi bilip de açıkça ifade etmekten kaçındığı gibi (öğrencinin tarafından bakıldığında), öğrenci-hoca ilişkisi kobra yılanı ile onunla göze göz dişe diş altlı üstlü mücadele etmekten kaçmayan kuyruksüren firavun faresi arasındaki ilişkiye çok benzemektedir. Öğrenci, hocasının genellikle sözlü olarak yaptığı sınavlarda kendisinden çok daha güçlü ve daha zehirli rakibi karşısında kendini kurtarmalı ve bu zorlu imtihanı verebilmek için sürekli olarak hayal edilebilecek ve mümkün olan tüm kurnazlıkları, hileleri ve numaraları yapmalıdır. Böylece temelinde gerekli olan bütün hazırlıkları yapmanın ötesinde, öğrenci-

ler düşmanın bütün garipliklerini, zayıflıklarını, alışkanlıklarını, tercihlerini ve huysuzluklarını, ayrıca hangi soruları tekrar tekrar sorduğunu ve sinir bozan tüm yönlerini çok dikkatlice çalışırlar ve söz konusu hocanın özel hayatına ait tüm ayrıntılarla birlikte daha çok 'huysuzlukları' olarak bilinen biyoritmlerini en ince detayına kadar inceleyip öğrenerek ona karşı psikolojik algılarını takdir edilesi seviyelerde geliştirirler. Ve bu ikili nihayet o kader anında yüz yüze geldiklerinde, hoca öğrencisinin kendisini nasıl en ince ayrıntısına kadar incelediğini çok nadiren anlayabilir; aksi takdirde birbirine denk olmayan taraflar arasındaki düellonun nihai sonucu aşağı yukarı belli olur.

Burada yaptığım saptama, dürüst ve idealize etmeye meyillidir ve geleceğin doktorunun çalışmalarının en başından beri hocalarına büyük bir adanmışlıkla bağlı olmasını isteyenlerce kızgınlık ve inkarla karşılanabilir ama gerçekte tıp eğitiminin ilk üç yılı aynen dediğim gibi hayatta kalabilmek, yani sınavı geçebilmek için amansız bir mücadele içinde geçer. Ve daha önce söylendiği gibi, dördüncü yılın başında öğrenci o anki durumunun gerektirdiği tüm süreçlerle ve yaşattığı duygularla kliniğe girmeye hazırlandığı zaman sahne tamamen değişir. Öğrencinin büyük kaygı ve endişeyle beklediği, ailesinin ise genellikle o anda kendilerinden birinin (daha mezun bile olmadan) tıp sanatını icra ederek kudretli bir meslek sahibi olacağının somut kanıtı olarak görüp sevinçe kutladığı sansasyonel, tarihi bir olay gerçekleşir. Bu olay geleceğin doktorunun, sahip olması gereken en temel iki eşyayı, yani beyaz önlük ile stetoskopu törensel bir şekilde edinmesidir. Üçüncüsü temel eşya ise genellikle çok pahalı olduğu için geleneksel olarak mezu niyetten sonra hediye edilen doktorun muayene çantasıdır.

Beyaz önlüğünü odasındaki aynanın önünde ürpereyerek ilk defa giydiğinde, o genç kariyer insanı hafif bir baş dönmesi yaşar ve artık yüreğinde kendisini tıp fakültesi

dördüncü sınıf öğrencisi olarak değil, tam bir geleceğin doktoru olarak görür. Kendine bakar da bakar, öyle bakar, böyle bakar, döner buradan bakar, oradan bakar; Giuseppe Novello'nun çizimlerindeki gibi önlüğünün düğmelerini bir ilikleyip bir çözerek gömleğinin yakasıyla önlüğünün yakasını uyumlu gösterecek şekilde ayarlamaya çalışır. Sonra da nihai vuruş: Yan cepten hafifçe sarkan stetoskop! Ama evet! Bu, işin niteliğinde büyük bir sıçramayı gerçekleştiren, bütün bunların teknolojik tarafını atmosferin en üst tabakalarına kadar yükselten bir ayrıntıdır; gerçekte stetoskop o cepten hafifçe sarkmadığı zaman o önlük diğer daha az prestijli meslekleri icra edenlerin önlüklerine tehlikeli derecede benzeyecektir.

Mesleği icabı narsistik olarak aşırı büyüyen egosuyla doktorun zaman içinde enerjik bir şekilde kolları sıvanmış, şöyle rahatça üzerine alınmış gibi duran, düğmeleri açık bırakılıp aynı zamanda kendisine büyük üstünlük sağlayan ve estetik açıdan Humphrey Bogart'ın trençkotlarını andıran, yani 'kazara' yakasının ense tarafını dik bıraktığı önlüğünü hatasız ve kişiselleşmiş bir karakterizasyon ile 'taşımayı' öğrendiği kesinlikle doğrudur. Ama geleceğin doktor öğrencisinin bu ustalığa ulaşabilmek için daha çok fırın ekmek yemesi gerekir ve davranışsal bilinci de hemen hemen hiç yoktur. Bundan dolayı çok takdir gören modelleri taklit etme becerisine güvenmek zorundadır.

Önlüğünün göğüs cebinde dizili olan renk renk ileri teknoloji ürünü mürekkepli kalemlerin görüntüsü, geleceğin doktorunun hasta yatağının ayakucundaki sehpanın üzerinde duran dosyasındaki ateş, tansiyon ve nabız değerleri, teşhis ve tedavi bilgileri ve verilmekte olan ilaç ve serum listesi ile hastaneye yatışı sırasında alınan hasta hikayesi ve hemşireler için alınmış notlar ve bunun gibi has-

* Giuseppe Novello: İtalyan ressam, çizer, karikatürist (7 Temmuz 1897, Codogno/İtalya – 2 Şubat 1988, Codogno/İtalya). (ç.n.)

tanın durumuyla ilgili karmaşık grafiklerle uğraşmak için artık gereken donanıma sahip ve hazır olduğunun sözünü vermektedir.

Sonuç olarak bütün bunları taklit ederek gerekli donanıma ve motivasyona sahip olan geleceğin doktoru, bütün hısım akrabasının gaz vermesinin telaşıyla birlikte hasta kliniğinde ilk defa bulunacağı zamanı büyük bir başarı hikayesi olarak planlamaktadır. Ve havada çok mühim şeyler olacağının işaretleri vardır, artık zamanı gelmiştir ve her şey hazırdır: Bir yıldız doğmak üzeredir.

Son sınavlara Emilio, Luciano ve ben birlikte çalışarak hazırlanmıştık; tek referansımız olan dördüncü sınıf öğrenci belgelerimizle hep birlikte stajyer doktor sıfatıyla hasta kliniklerine giriş izni alabilmek için şehir hastanesine gidip başhekime kendimizi tanıttık. Görüşme kısa sürmüştü, bir sonraki hafta düzenli hekimlik stajına başlamak üzere anlaşıştık. Artık zarlar atılmıştı.

Sonraki günler anımsayabildiğim kadarıyla gergin bir bekleyiş ve telaşlı bir keşmekeşle geçmişti. Staja başlayacağımız günün bir önceki akşamı Luciano beni aramıştı; yapabileceği bir şey yoktu, çok yüksek ateşle birlikte açıklayamadığı bir ishale tutulduğundan oyundışı kalmıştı. Sadece ikimiz kalmıştık ve bu hiç de hoş değildi; üçümüz bir aradayken daha cesur olabilirdik. Neyse ki epey inatçı ve kararlı Emilio vardı.

Emilio iri olmakla birlikte çabuk sinirlenen, acımasız bir rugby oyuncusuydu; dağların anayurdu olmasıyla övünmesinin yanı sıra kısa ve öz konuşan sert mizaçlı biriydi ki bundan dolayı gerçekten de pek arkadaş canlısı değildi. Diğer yandan da karşısındakine güven veren bir tarafı vardı. Emilio bir kaya kadar sert görünüyordu ve genelde hastanede çalışmayla ilgili herhangi bir endişem ya da korkum olsaydı, kolaylıkla onun peşine takılabilirdim. Ama sonra epey bir düşündüm, benim ne korkum olacaktı ki?

Dedemin izinden giderek komşuma, arkadaşıma, akrabama ve insanlara yardım etmek ve bilgeliğin tüm silahlarını kullanarak çekilen onca acıyı ve ıstırabı yenmek için büyük bir tutkuyla ve özgür irademle tıp fakültesinde okuyup hekim olmayı ben seçmemiş miydim? Benimkisi gerçek, özgün ve kudretli bir meslek gibi görünmüyor muydu? Bundan dolayı o büyük provanın öncesindeki akşam yatağa yattığımda kendi kendime telkinde bulundum, çünkü gerçekten de bu seviyeye ulaşmaktan memnun olmam gerekiyordu. Ama o gece pek de iyi uyuyamadım. Ertesi sabah saat sekizi çeyrek geçe Emilio ile kliniğin girişinde buluştuk; o da benim gibi geleceğin doktorunun araç gerecini koyduğu ve şişkin olmasına bakılırsa birtakım yiyecekler ve bir şişe soda olduğu belli kocaman bir çanta taşıyordu.

Oldukça solgundu ama yine de güçlü durmaya devam ediyordu; her zamanki gibi sessizdi, başıyla bana yol gösterip kendisini takip etmemi işaret etti ve bana daha önce çalışılmış gibi görünen bir yavaşlıkla kapıdan içeri girdi. Ona karşı gıptayla karışık bir takdir hissettim. Ama sonra birden dehşete kapıldım ve artık bunu kendimden saklamıyordum: Hastaneden, hastalıklardan, doktorlardan ve hastalardan korkuyordum; o ise hiç korkmuyordu, son derece cesurdu ve kendisinden emin bir şekilde önüme düşmüş yürüyordu.

Doktor odasına ulaştık ve önlüklerimizi giyerek gereken diğer tüm aksesuarları kuşandık; böylece doktor kılığında emanet edildiğimiz ve görevlerimizi belirleyip dağıtacak olan başasistanı bulmak için kliniğe giden koridorda yürümeye başladık. Ama onun yerine yolda bütün programımızı altüst edecek olan başhemşireyle karşılaştık. "Ahahah! İşte yeni doktorlarımız! Aman ne iyi, ne iyi! Destek birlikleri gelmeye devam ediyor! Yeni bir doktorun gelmesi her zaman kutlanacak bir şeydir ve bugün bir defada iki tanesi gelmiş, aman ne güzel olmuş!"

Ve aniden sordu: "Damardan kan almayı biliyor musunuz?" Biraz hazırlıksız yakalanmış olan Emilio, bakışlarını kaçırarak gözleriyle asistanı aradı ve soruyu savuşturmaya çalıştı: "Doktor Frisato kendisini beklememizi söylemişti..."

Başhemşire istifini hiç bozmadı ve gözlerinde sinsî bir parıltıyla sorusunu yineledi: "Kan numunesi almayı biliyor musunuz? Evet ya da hayır. Hayır mı? E tabii, ben de öyle düşünmüştüm. Şimdi size bunu öğreteceğiz, siz yarın kendi başınıza yapacaksınız. Siz (bana seslenerek) bu iki hemşireyle gidin, onlar size öğretecekler ve siz, canım doktorcuğum, benimle gelin ki size nasıl yapıldığını göstereyim!" Ve beti benzi atmış Emilio'nun önünde koridorun kapısına doğru yürüdü.

Ben ise ilaçlar, şırıngalar ve gazlı bezlerle dolu malzeme arabasını ittiren iki hemşireyi takip ediyordum. Havada burun deliklerimizi ve beynimizi zehirleyen çok ağır bir dezenfektan kokusu vardı. Bizi hastalardan ayıran kapıyı açmadan önce hemşire son bir tavsiye vermek için bize dönüp hastalar duymasın diye alçak bir sesle ve belki de söyleyeceği şeyin yapmacık içeriğinden dolayı biraz da şive katarak "Aman sakın gerçek doktorlar olmadığınızı söylemeyesiniz ha! Aksi halde ödleri kopar" dedi. Ve koğuşun kapısını ardına kadar açtı.

Bir an, içerideki yataklar ve üzerinde yatan hastalar gözüme çarptı; Dante'nin Cehennem'inden bir sahne gibiydi. Ani bir baş dönmesiyle duraklamak zorunda kaldım, öyle ki düşmemek için kapının pervazına tutundum. Kalbim deli gibi atıyordu ve hemşireler olduğum yere yıkılmak üzere olduğumu anlayacaklar diye dehşete düşmüştüm. Neyse ki pervaz beni düşmekten kurtardı da en kötüsünü atlattım ve içeri baktım. Sekiz yatağın hepsi doluydu ve farklı yaşlarda erkek hastalar yatıyordu, görünüşe göre de ölümcül derecede hasta biri yoktu. Doğrusunu söylemek gerekirse hepsi benden daha sağlıklı, daha sakin ve rahat

görünüyorlardı ve hemşirelerin kendilerine uygulamaya hazırlandıkları tedavileri büyük bir güvenle kabul etmeye hazırlardı. Bu beni biraz rahatlattı. Ama hazırlanan şeyin ne olduğunu anladığım anda bu cılız rahatlık bir anda kayboldu: Hemşirelerden biri gözüme kocaman, sanki bir savaş aleti gibi görünen cam bir şırınganın parçalarını hızlıca birleştirirken, diğeri de hastalardan birinin kolunu dirseğinin hemen üzerinden lastik bir kemerle turnüke yapıp morarana kadar sıkıştırmıştı.

"Gelin doktor bey, şu numuneyi alalım bakalım!" Hemşire son derece neşeli bir halde korkunç bir süngü gibi görünen şırıngayı uzattı; böylesi bir iğne daha çok kılıç düellolarına uygun gibiydi. Yani bu iki hınzır hemşireye göre ben bu garibanın kolunu o iğneyle delecek, damarında akan hayat sıvısını, yani kanı şırıngaya çekecek ve sonunda da o kanı başka bir kaba aktaracaktım, öyle mi?

Sabah yediğim kahvaltı yemek borumdan yukarı tırmanıp ağzıma kadar geliyordu, son kozumu oynadım ve odanın diğer ucunda başka bir hastanın yanındaki hemşirenin arkasında duran Emilio'ya döndüm. Onun cesareti ve azmi için hissettiğim kuskançlığımı yenip, onun işi yapma şeklinden ilham alabilirdim, kimbilir belki de onu taklit edip gerçekten onun yaptığığın aynısını yapabilirdim. Emilio ise her zamanki gibi kararlıydı ve çoktan işe koyulmuş görünüyordu. Hemşireyle birlikte hastanın üzerine eğilmişti ve iyi bir damar bulmaya çalışıyordu; kendi kolunu yoklayıp duran 'doktor'un becerisi konusunda hiç şüphe duymayan, kendinden emin, neşeli, yaşlıca bir adam olan hastanın koluna şırıngayı yaklaştırıp sapladığını gördüm. Hedefi tam on ikiden vurmuş olmalıydı, çünkü hemşirenin büyük bir memnuniyetle "Çok iyi!" dediğini duydum. Bundan cesaret alarak, meslektaşım la kıyaslanırsam kötü bir izlenim bırakmamak niyetiyle ben de o anda hastama döndüm. Şırıngayı elime almak üzereyken odanın içinde önce bir gürültü

koptu, sonra da belli belirsiz bir patırtı duyuldu. O kargaşada Emilio'nun kolundan kan aldığı yaşlı adam sanki cin çarpmışçasına yatağında deli gibi zıplayıp haykırmaya başladı: "Doktor öldü! Doktor öldü! Doktor öldü!"

Emilio bir patates çuvalı gibi yere yığılmıştı, kolları açık halde odanın ortasında sırtüstü yatıyordu; bir doksanlık boyu ve yüz on kiloluk cüssesiyle neredeyse bütün odanın tabanını kaplıyordu, kuru balık gibi kaskatı halde yerde yatıyordu. Hastanın kanını şırıngaya çekilirken görünce bilincini kaybetmiş ve yere yığılmıştı; kendisini çok fazla zorlamıştı. Hemşirelerle bazı hastalar yardıma koştular, bu arada aralarında bazı doktorlar da olan diğer personel bütün bu kargaşanın ne olduğunu görmek için geldiler ve panik bütün koridora yayıldı. Ve yeni doktorun öldüğü haberi bir anda ışık hızıyla hastanenin her tarafına ulaştı.

Tabii ki Emilio ölmemişti, sadece korkudan bayılmıştı. Bugün ise hâlâ yaşıyor, son derece sağlıklı ve yirmi beş yıllık anestezi uzmanlığı deneyimiyle gerek ameliyatlarda gerekse de yoğun bakım ünitelerinde günlerini geçiriyor. O gün büyük ihtimalle psikosomatik* ishalden dolayı aramızda olmayan Luciano da 'gerçek bir doktor' oldu ve alanında çok profesyonel bir pnömolog** olarak hastalarına hizmet veriyor.

Hatta sadece psikanalist olabilmek amacıyla bir zaman sonra hastaneden ayrılan ben bile, psikiyatristlerin neredeyse her işe koşturması gerektiği eski psikiyatri hastanesinin (diğer branş uzmanları haftada sadece bir kere geliyordu) tarif edilemez karmaşıklığı ve kargaşası içinde ilk birkaç yıl boyunca kan numunesi alıyor, damar yolu açıyor, hastalara serum bağıyor, yaralara dikiş atıyor ve burun ve mide tüpleri yerleştiriyordum.

* Psikosomatik: Psikoloji kaynaklı fiziksel bozukluklar. (ç.n.)

** Pnömolog: Akciğer hastalıkları uzmanı. (ç.n.)

Kısacası insan alışıyor işte...

Hastayı tekrar sağlığına kavuşturmak için yapılan bütün o kanlı, korkutucu ameliyatlar uzmanın kendi alanında gerekli ustalığı kazanabilmesinin tek yolunun sadece ve sadece kazandığı deneyimden, beceriden ve yeterlilikten geçtiği tıp mesleğinin birçok yönünden yalnızca biri. Napoli’de dedikleri gibi; *“Nessuno già nasce imparato.”* Yani kimse anasının karnından eğitilmiş doğmuyor. Muhtemelen yirmili yaşlarında Apenin dağlarının uzak vadilerindeki köylerde yaşayan hastalarına at arabasıyla, kışları bile siyah pelerinine sarınıp giderek tedavilerini yapan, hatta pek çok acil hallerde bizim hiçbir şekilde tahayyül dahi edemeyeceğimiz şartlar altında mikro ameliyatlar yaparak onları sağlıklarına kavuşturan dedemin bile iğneyi hastanın koluna ilk defa sapladığında ya da ilk torakosentez yaptığında muhakkak başı dönmüş, eli titremiş olmalı.

Meslek başka şeydir, kişinin takındığı savunmacı üstünlük duygusu başka bir şey... Kendi sınırlarımızın dışında yeni bir şeyleri deneyimlediğimiz zaman yaşadığımız korku bunun doğal bir parçasıdır. Ne kadar büyük ya da küçük olursa olsun, o korkuyu bilinçli olarak yaşamak kendi insanlığımızla tamamen bütünleşmiş olarak ve duygusal bölünme hallerinin alışıldık otomatik pilotunun yol göstermediği kendi benliğimizle acı veren bir iletişime geçtiğimiz güvencesini verir bize. Sonra da adım adım büyürüz, zaman içinde çok daha beceri sahibi oluruz ve profesyonel olarak icra ettiğimiz kendi mesleğimizde güvenilir bir sorumluluk hissedene kadar da kendi yeteneklerimiz hakkında kendimizi rahatlatırız.

Ama başlangıçta hepimiz, biraz az ya da biraz çok, ağzı süt kokan ana kuzularıydık.

* Torakosentez: Hastanın göğsünün delinerek akciğerde biriken sıvının tedavi ya da teşhis amaçlı olarak boşaltılması. (ç.n.)

İtalya'da Türünün İlk ve Tek Örneği

Hastalarım ne zaman köpeklerden bahsetseler, içimde bazen o kadar büyük bir merak uyanır ki o anda yaptığım işin kalitesini biraz kötü etkiler. Konu hakkında duyduğum kişisel ilgilerime o kadar yenik düşerim ki kendisini bana emanet eden kişinin bahsettiği belirli bir olayın, hatıranın ya da referansın işaret ettiği kendine özgü anlamı ve derinliğini gözden kaçırırveririm. Neyse ki bunlar mazur görülecek ufak tefek kusurlar olmaktan pek öteye gitmez çünkü seans sırasında bu durumu fark edip, hastamın deneyimlerini her şeyin üzerinde tutan gözlemci bir tutum takınırım ve onun bakış açısını her şeyin önüne çıkarır, bu durumu derhal telafi ederim.

Arada sırada köpeklere karşı olan kolayca fark edilen ilgim, köpeklere düşkün hastalara karşı içgüdüsel bir anlayışın ortaya çıkmasına neden olur ama bu anlayışın aynı zamanda kontrol altında tutulması da gerekir, çünkü psikanalitik ilişkinin sorunlu taraflarının arkasına saklanabileceği çift taraflı bir perdeye dönüşme riski ortaya çıkar. Bununla birlikte bazı belli durumlarda bu merak beni benden alır. Tıpkı muayenehaneme gelmeden birkaç dakika önce korkunç ve saldırgan bir köpek ile karşılaştığı için korkudan tir tir titreyen kadın hastamın bana olanları anlattığında, benim ısrarla köpeğin kendisini ve özelliklerini tarif etmesini istemem gibi... Sonuçta her şeyden önce köpeğin ırkını tespit edebilmiş ama hastamın hissettiği korkuya pek de önem vermemiştim.

Hastanın daha küçük bir kız çocuğuyken edindiği deneyimlerinin anahtar noktalarını bilinçsizce tekrar edip başka noktaları akıllı bir karış havada bir babanın düşünce yapısında açıklarken arada sırada neden olduğu bu olumsuz karşı aktanmırın, psikanalistin harici bir objeye (yani köpeğe) karşı olan göz alıcı aktarımıyla karışması sonucu, birkaç terapi seansı boyunca çözmesi oldukça zor bir kördüğüm ortaya çıkar.

Bir süre önce hayvanlara çok düşkün, epey sempatik bir hastam az görülen bir cins olan Picardy çoban köpeği ile ilgili bir macerasını anlattı. Bir sürü köpek yarışmasına katıldıktan ve köpekler hakkında bir sürü dergi ve makale okuduktan sonra bu cins köpeğin İtalya'da hiç yetiştirilmediğini keşfetmişti. Başka dillerde yayımlanan kaynaklardan bu köpeğin türbilimsel tanım ve tasvirlerini bulup okumuştı. Bu cinsin baştan aşağı iyi özelliklerle donandığını ve neredeyse hiçbir kusurunun ya da eksiğinin olmadığını görüp epey ümitlenmiş ve cesaretlenmişti.

Burada, konuyu daha iyi kavrayabilmek için köpeklerin karakter bilimiyle ilgili resmi tanımlarının güvenilirliği hakkında bir parantez açmak zorundayız: Bence bu tanımlar, aşağı yukarı gayrimenkul reklamlarında kullanılan saptılmış dildeki çarpıtmalarla benzerlikler gösterebilir. Satışa çıkarılmış bir evin ilanında yazılanları o eve gidip gördüklerinizle karşılaştırdığınızda, gayrimenkul danışmanlarının, yani amiyane tabirle emlakçıların tanıtım dillerini bir şekilde öğreniyorsunuz. 'Salon' denince mütevazı bir oturma odası, 'oturma odası' denince pek de geniş olmayan bir oda, 'yemek odası' denince de içine bir masa ve altı sandalyeyi ancak sığdırabileceğiniz küçük bir oda kastedildiğini anlıyorsunuz. Evdeki gerçek boyutlarında bir salon için ise ilanlarda iyice abartıya kaçıp, daha genişmiş gibi bir izlenim vermesi amacıyla gerçek anlamından uzak kullanılan 'salon salomanje' teriminin kullanıldığını görüyorsunuz.

Köpek ırklarının karakterolojisinde kullanılan tanımlar da bunlara benziyor ama tam ters anlamda... Anlatılan köpeğin karakterinin olumsuz taraflarına dair yumuşatıcı ve örtücü ifadeler –doğru anlaşılmadığı takdirde– bu işlerden pek de anlamayan birinin, bir Sibiry kurdunu sakın ve yumuşak başlı bir köpek yavrusu zannederek evine götürmesine neden olabilir. Bu yüzden iyi bilinmelidir ki köpek lisanında ‘dikkatli’ dendiğinde, gerçek yaşamda köpek konusunda dikkatli olması gerekenin *bizler* olduğu söylenmektedir; ‘hep tetiktedir’ dendiğinde ondan uzak durmanın iyi bir fikir olduğunu, ‘sahibine bağlı’ sözünü duyduğunuzda ise tuhaf ve çok savunmacı olduğunu anlamak gerekir; bununla birlikte köpeğin karakteri üzerine söylenebilecek en muğlak ifade ise ‘kuşkucu’ olabilir, çünkü gerçek kelimelere dökersek, ısırma huyu olan bir köpek olduğu ortaya çıkar. Bu kadar...

Picardy çoban köpeği ise kuşkucu olmaktan çok daha öte bir türdü. O bir ‘*méfiant*’dı, yani korkusundan ve savunma içgüdüsünden dolayı ortaya çıkan kuvvetli güvensizliğe belli bir saldırganlık katan ve Fransızca sinsi bir kelime olan ‘*méfiant*’ ile tanımlanabilirdi. Ama hastam epey bir şevke gelmiş ve bana hafta sonu üç arkadaşıyla birlikte Picardy’ye giderek bildiğimiz kadarıyla kişiliği çok gelişkin bir tür olan bu köpeğin yavrularından birini alacağını söylemişti. Aklına yatmayan tek şey ise konuştukları Fransız bakıcının, telefon konuşmaları sırasında anlamsız şekilde tekrarlayıp durduğu, “Ama gerçekten emin misiniz? Hakikaten bir Picardy çoban köpeğini alıp eve götürmeyi ciddi istiyor musunuz?” sorularıydı. Bu esrarlı, anlaşılmaz sorular hastamın kafasında bir an için bir duraksamaya yol açıtıysa da hemen unutulmuş gitmişti.

Ve dört arkadaş büyük bir hevesle yola çıkmışlar, Alp dağlarını neredeyse bir adımda aşmış ve çoğunlukla sahip olmayı çok istedikleri o köpeğin sıradışı özellikleri hakkın-

da birbirlerine peri masalları anlatarak geçirdikleri on iki saatlik bir araba yolculuğundan sonra Picardy'ye ulaşmışlardı. Ama oraya ulaştıklarında hayal ettiklerinden epey farklı bir manzarayla karşılaşmışlardı.

Dışarıdan görüldüğü kadarıyla çiftlik oldukça tuhaf görünüyordu. Bizim ülkemizde bulunan sayısız köpeğin sergilendiği ve birçok farklı türün avluda rahatça dolaştığı çiftliklerin aksine ortada kimsecikler görünmüyordu. Aynı zamanda ne bir köpek havlaması ne bakıcıların bağırıp çağırmaları ne de köpeklerin çakıllar üzerinde koşarken çıkardıkları tıkrıtların neşeli canlı sesleri duyuluyordu. Tamamen ıssız, metruk bir yerdi; öyle ki çalacak bir zil bile yoktu.

Korna sesiyle barakasından çıkarak gelen bakıcı, heves dolu misafirlerine köpekleri, ilk başta da yavrunun babasını gösterdi. Picardy çoban köpeğinin babasının görünüşü onları epey rahatsız etmişti. Nedendir bilinmez, kalın parmaklıkları bir kafeste kilitliydi; o görünüşünün ötesinde –üstü örtülü bir ifadeyle söylemek gerekirse– hiç de arkadaş canlısı değildi. Orta iri büyüklükte, siyahımsı, öfkeli ve kurt görünümlü bir köpekti ve üç morfolojik ayrıntı ona o şeytanımsı havasını vermekteydi: Dimdik duran, upuzun ve sivri uçlu kulakları; II. Vittorio Emanuele' tarzı, siyah ve yirmi santimetrelilik sakalı ve o kalın parmaklıkların ardından alev alev bakan kor misali kıpkırmızı gözleriyle kafesinde sinirli bir şekilde bir ileri bir geri gidip geliyordu.

Alıcıların tereddüt ettiklerini görünce, dikkatlerini babadan uzaklaştıran bakıcı onlara yavruyu gösterdi. Yaklaşık dört aylık olan yavru, görünüşte sadece kendine özgü niteliklerinden dolayı ziyaretçileri babasından daha fazla şaşırtmıştı. Aşırı tüylü, sürekli hırlayan, ağzında güçlü ve

* II. Vittorio Emanuele: İtalya Kralı (14 Mart 1820, Torino/İtalya – 9 Ocak 1878, Roma/İtalya). Çenesinden aşağı sarkan oldukça uzun sakallarıyla ünlüdür. (ç.n.)

keskin dişler dolu bir hayvandı. Belli ki vahşi bir içgüdüyle, kendisini Picardy'den alıp götürmek istediklerini hissettiği için dört İtalyan'ın tatlılıkla giriştikleri arkadaşça dokunuşlardan kaçıyor ve hiç de oyuncu olmayan bir saldırganlıkla arkadan topuklarını ısırarak için saldırıyordu. Bütün pazarlık, ziyaretçilerin yüzlerini acıyla buruşturarak sırayla bu sinir bozucu hayvandan kaçıp dikkatini başkasına çevirmesini sağlamak amacıyla sürekli şekilde hoplayıp sıçradıkları bir ortamda yapılmıştı.

Biraz çektikleri bu eziyetten, biraz da artık hissetmeye başladıkları yolculuk yorgunluğundan ve belki de böylesi değerli bir köpek türüne verdikleri büyük önemin neden olduğu idealizasyon kırıntılarından ötürü, alıcılar yetiştiricinin talep ettiği fahiş fiyata hiç itiraz etmeden ödemeyi yapmışlar ve artık yola çıkmak için hazırlanmaya başlamışlardı. Ama bu noktada o ana kadar hiçbirinin aklına bile getirmediği bir sorun baş göstermişti: Bu huysuz, ele avuca sığmaz köpeğin arabaya girmesini ve dönüş yolculuğunda arabada sakince durmasını nasıl sağlayacaklardı?

Alıcıların sözü en çok geçen ve kendisinden emin olanı köpeği sadece arabaya sokmanın yeterli olacağını söyledi. Ondan sonra her iki yanında dost canlısı iki kişiyle ve muhtemelen birkaç tatlı kurabiyenin de yardımıyla köpek yavrusu kendisini güvende hissedecek, dostlar arasında olduğunu anlayacak ve aslında kendi doğasında kalıtsal olarak var olduğu tartışmasız olan ama bu beklenmedik ziyaretle bozulan sevecenliğini ve uysal mizacını yeniden keşfedecekti. İş sadece ona sevildiğini ve aralarına memnuniyetle kabul edildiğini hissettirmeye kalıyordu, hepsi buydu. Hayvanlar insanoğlunun duygularını derhal hissederek ve bu duygular sevecenlik ve sevgi doluysa son derece neşeli bir şekilde karşılık verirlerdi.

Köpek yavrusunu arabaya bindirme problemi bakıcısı tarafından hemen halledilmişti, çok eski ama etkili ve par-

lak bir fikirdi: Arabanın arka koltuğuna bir ekmeğin kabuğunu atmış, açgözlü yavru derhal arabanın koltuğuna atlayıvermişti. *Bütün bunların bir an önce bitmesi için sabırsızlanan bakıcı, "Haydi bakalım!" diye bağırdı ve dört İtalyan hemencecik arabaya doluştu, ikisi mahkumun iki yanını da kapatmak için arka koltuğa oturmuşlar ve dört kapı da aynı anda kapanmıştı.* Motor çalıştıktan sonra avluda yavaş yavaş yarı bir daire çizerek çıkışa doğru yönelen araba daha yirmi metre kadar gitmişti ki aniden durdu. Dört kapı birden şiddetli bir biçimde ardına kadar açıldı ve dört kişi arabadan kaçarcasına indi. Birinin kulağı ortasından yanılmış aşağı sarkıyordu, diğerinin kol derisi epey yüzülmüştü ve üçüncünün ise pantolonu popo kısmından bir hayli yırtılmıştı. En son Picardy çoban köpeği yavrusu kendisini arabadan atmıştı; ağzında hâlâ bir parça kumaş vardı ve çok öfkeli bir şekilde yıldırım gibi deponun arkasına kaçmıştı. Onu bir daha gören olmadı.

Hastam bu hikayeyi en ufak bir duygusal kopma yaşamaksızın ve en ince ayrıntısına kadar anlatırken (hem kendisinin kapıldığı korkudan hem de yakıcı bir hayal kırıklığının böylesi kısa bir zaman içinde olup bitivermesinden dolayı hiçbir şekilde özümleyememiş olmaktan dolayı), bütün bu olanlardan epey sarsıldığı çok belli oluyordu, aslında oldukça travmatize olmuştu diyelim. Ben ise o andaki muhatabı olarak kendimi çok tuhaf, içsel bir çatışmanın ortasında bulmuştum. Bir taraftan eğitilmiş bir psikanalist olarak iç dünyamda eğitimimizi bir bilim dalı haline getirmeye büyük katkıları olan ve kendi iç arşivimin derinliklerinden gelen çok değerli ama kaçırılmaz uyarıları bana sağlayan o büyük ustalara danıştım. Böylece bu materyali, örneğin hastamın burada bahsetmeyeceğim çeşitli nedenlerden dolayı kaybolup giden ve tedavi süresince adım adım, çok daha belirgin bir şekilde ve doğrudan kendisini tekrar bütünleştireceği, önbilinçli olarak bu evcil-

leştirilemez Picardy oban köpeği yavrusuyla simgeleşmiş olan, zgn, çocuksu ve saldırgan bir bileşenle temasa geçmesi ve kendi içinde yeniden tamamlaması gibi belirli bir problemin tespitiyle bağlayabilirdim. Ya da bu materyali aynı ciddiyetle, yavrunun kendisini tamamen içgüdüsel ve çok şiddetli bir şekilde savunduğu ve zgn birleştirci narsisizme yönelik ilk ve en vahşi biyolojik saldırı olan (bu hikayede ‘anayurt-Picardy-mekan’ ile simgeleşen) anneden ayrılmanın neden olduğu değişiklikler üzerinde durup sorgulamak için kullanabilirdim. Bundan dolayı bir yandan aklım kavramsal açıdan yeniden yapılandırıcı varsayımları bilimsel bir seviyede keşfediyor, birleştiriyor ve belli formüllere döküyordu. Ne yazık ki diğer taraftan da içimden glmek geliyordu: Bütün bu olaylar dizisini çok komik bulmuştum ve ciddi kalabilmek için çok çaba sarf ediyordum.

Psikanalist kendisini bir psikanaliz araştırmacısı, bir doktor ve bir insan olarak özetler. Çok sık olarak hem kendisine hem de hastasına karşı anlayışlı olmak zorundadır ve her ne kadar kendi özel görevi hastasının zihinsel gelişimine hizmet edecek ilk ve en önemli kişi olmak olsa da tedavi seansı boyunca pek çok durumda kendi deneyimlerini gizli tutmak pahasına hastasının deneyimlerine karşı saygılı davranmak zorundadır. Böylece konunun kendi doğal gelişimi çerçevesinde olgunlaşması ve ortaya çıkmasına zaman tanımak amacıyla bizim uzmanlığımızı karakterize eden ciddi tavrımı takınmayı –inanıyorum ki epey uygun bir şekilde– başardım.

Doğal olarak hastam için bir gün gelecek, o korkunç Picardy oban köpeği yavrusunu ve arkadaşlarıyla çıktığı o şanssız yolculuğu düşünecek; ‘İtalya’da türünün ilk ve tek rneği’ olacak bir köpeğe sahip olmayı amaçlayan narsist bir ihtirası tatmin edebilmek ve çocuksu bir saflıkla elde etmeyi amaçladığı efsanevi nesneyi edinebilmek için

kendini paraladığı o zamanki haline sakin ve hoşgörülü bir ruhla gülmeyi başaracaktı. Ama o anda bu her ikimiz için de mümkün olamazdı: Hastam kendisini o ağır hayal kırıklığına bıraktı, ben de bu son derece eğlenceli hikayeyi böylesi insani ve sevecen bir kişiyle paylaşamamanın hüsrânına boyun eğdim.

Aşk Acısının Tedavisi

Aşk acısı, insanoğlunun bu dünyada ilk var olduğu zamanlardan beri hep vardı.

Ne yazık ki hemen herkesin yaşamı boyunca başına en az bir kere gelir. Diğer yandan aşk acısını tedavi etmek ise psikanalizin çalışma alanında değildir ve hiç kimse aşk acısı çekiyor diye psikanalitik bir terapi almayı talep etmez. Ama bazı durumlarda böylesi bir acı, öylesi yoğun ve yıkıcı olarak yaşanır ki birinden çaresizce yardım istenmesini haklı çıkarır ve psikanalistler kendi özel hayatlarında aşk ilişkileri açısından öyle pek de başarılı sayılmazlar.

Her ne kadar bu konularda belirli bir sıkıntı yaşamasa-lar da, benlik algısında rahatsızlıklar ve/veya daha büyük ölçekte algılanan nesne ilişkileri gibi, çok daha geniş kapsamlı ve sık görülen sorunları vardır. Bundan dolayı, aşk ilişkilerinin dengesi, fazla bir hata payı olmaksızın, psikanalitik terapi alma isteği için geçerli nedenlerin ötesinde, kişinin zayıf noktası olmaya uzun bir süre boyunca devam edecektir. Aynı şekilde, psikanalitik literatür kapsamında ve belli bir anlam dahilinde hem herkes tarafından işlenmiş hem de hiç kimse tarafından işlenmemiştir. Herkes tarafından işlenmiştir, çünkü hastalarının aşk hayatları, kendilerinin objeyle ilişki kurma ya da kurmama yollarının ve kendi kişisel ve cinsel bireyselleşmelerinin büyük bir kısmını teşkil eder. Bundan dolayı da psikanalitik ilişkinin dönüşümsel gelişimleriyle az çok anlaşılabilir şekilde bağlantılı olan hastanın aşk hayatındaki değişimlerini söz konusu etmeyen bir vaka hikayesine denk gelebilmek çok

nadiren ortaya çıkar. Ve aynı nedenden ötürü hiç kimse ya da hemen hiç kimse tarafından işlenmemiştir, çünkü psikanalistler nesne ilişkisi tarzının aşkın yazgısıyla çok fazla iç içe geçmiş olması yüzünden çekilen tüm bu acılar için genellikle herhangi bir ilaç tedavisi önermez. Bunun yerine daha çok psikanalizin bütün işlevsel cephelerinde –yavaş ama kararlı bir şekilde– yürütülecek belli bir sürece güvenirlir ve bu da mevcut bakış açısının bilimsel açıdan da derinlik kazanmasına olanak tanır.

Görünüşe bakılırsa klinik açıdan pek fazla bir şey amaçlamayan ve anlaşıldığı kadarıyla pek de işe yaramayan bu tutum, belli bir önseziden kaynaklanmaktadır. Genellikle hastanın gerçek anlamda gösterdiği değişimler, belirli bir noktaya odaklanan ve kişinin çektiği acıların aşkla sınırlı kaldığı bir tedavinin bir sonucu değildir.

Büyük değişiklikler, iyi tanımlanmış ve cinsel açıdan ayırt edilmiş benlik görüntüsü, kişinin sevme ve sevilme becerisine karşı duyduğu özgüven, başkasına mutluluk ve keyif vermeye alma açısından hissettiği yeterlik, terk edilmenin yıkıcı korkusunu hafifletebilme, ‘biz’ olma kavramına karşı duyulan gerçekçi umutlar, duygusal yakınlık beslemeyle oluşan cesaret ve buna benzer bir sürü olumlu duygu ve eylemler genel psikanalitik çalışmaların ya da psikanalist ile hasta arasındaki ilişkinin bir nevi şüphe dolu gelişimi boyunca ‘özenli bir şekilde bir arada var olma’ becerilerinin derinleşmesi sayesinde ve ortak bir deneyime göre mümkün kılınabilmektedir. Bu da aralarında birbirlerine karşı gelişen güven, inanç, anlayış, samimiyet ve içsel iletişim süreçlerinde kaydedilen ilerlemeler sayesinde ortaya çıkmaktadır.

Kişilerarası ile iç ruhsal dengeler arasında var olan sürekli gidiş gelişlerde, ortak psikanalitik deneyimler kişinin kendisiyle ve bir başkasıyla olan ilişkisinde yeni bakış açıları ve yeni eklemlerler yaratacaktır. Sonuç olarak tutku-

lu, çok kapsamlı ve zamanında yapılmış rahatlatıcı çalışmaların sonucu olarak aşk hayatı dönüşüme uğrayacaktır. Bununla birlikte ve psikanalitik çalışmaların takdire şayan görüşlerinin layık olduğu değerlendirmeler sonucunda, bana göre on vakanın dokuzunda bireyin benlik duygusunda oldukça ağır yaralar açan sorunun doğrudan asıl kaynağını işaret etme cesaretini göstereceğim.

Aşk acısı çekmekte olan bir insan hemen her zaman benlik algısının kanamalı bir şekilde tükendiği bir duruma düşmektedir. Sigmund Freud'un aşık olunan kişinin değer görmesi ve benzer şekilde kimsenin aşık olmadığı birinin değer görmemesi arasındaki yakın bağlarla ve bireyin benliğinin içsel değerinin boşaltılmasıyla birlikte ideal görünüm nesnesi üzerinde ortaya çıkan devasa izdüşümlere dair yaptığı başarılı gözlemlerin sonuçları sadece klinik olarak değil, aynı zamanda yaşamda karşılaşılan deneyimlerin de dikkatlice takip edilerek incelenmesi sayesinde ispatlanmıştır. Bu iniş çıkışların ilişki açısından ortaya çıkan sonuçları günlük yaşama da yansımaktadır. Kişi özgüven ve özsaygı bakımından belirli bir zenginlik deneyimlediğinde (her şeyin ötesinde hiç de gerekli değilken), başkalarının lehine bazı şeyler yapmaya başlamadığında, hele de işin içinde aşk varsa "Aksilikler bir başladı mı durmak bilmez ve üst üste gelir." Bu arada böylesi bir içsel boşluğa düşmenin acısını çekenler özellikle hava gibi, su gibi ihtiyaç duydukları ilgiyi hiç kimseden göremezler.

İlginç bir şekilde bu borç ve alacakların narsistik dengesi (yapılan muhasebe benzetmesinin ne kadar isabetli olduğunu daha sonra anlayacağız) cinsel kimlik ve bireyselleşme seviyelerinin de ötesinde, kişinin başkalarıyla şimdiye kadar olmuş ve şimdiden sonra olacak ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte ve bu da epey önem kazanmaktadır. Cinsel açıdan belirsiz ama özgüveni yüksek bir bakış açısından iyi beslenmiş bir kişi, somut bir cinsel

kimliğe sahip ama özgüvenden yoksun kalmış birinden çok daha ilgi çekebilir.

Bununla birlikte temel bir noktaya açıklık getirmek isterim: Kişinin özgüven yoksunluğu, patolojik bakış açısıyla, birincil ya da ikincil önem taşıyabilmektedir. Birincil durum, bir nevi kronik kansızlık haline denk bir şekilde benliğin yapısal yoksunluğudur; ikincil durum ise ağır kanama sonrası anemi, yani kansızlık haline benzer bir benlik tükenmesidir. Bu ikinci durumda olan kişi serseri mayına benzer; tıpkı sadece bir süpürgeyle (yalnız başına kalmamanın simgesi olarak) tek başına, yani damsız dans eden bir kavalyenin başka bir çifte yaklaşıp kadını diğer dans eşinden çalıp yerine süpürgeyi bıraktığı ve süpürgeyle kalan kavalyenin de aynısını yaparak dans edecek başka bir kadın bulmaya çalıştığı 'süpürge dansı'nda olduğu gibi, üzerindeki sıkıntıyı ve duygusal yükü boşaltacak başka birini arar durur.

Benliğin yoksunluğu genellikle birincil ilişkilerdeki (tabii sadece bunda değil, diğerlerinde de) çok ağır sorunlardan sonra ortaya çıkan, ilk başta oldukça yetersiz bir temel narsistik beslenmedir. Diğer yandan benlik tükenmesi ise daha çok travmatik şartlarla ya da birtakım nevrotik nedenlerle bağlantılı olabilmektedir. Bu duruma, ensest bir objenin 'tutku beslenmesi olanaksız' yönlerini tam olarak temsil eden ve ulaşılması mümkün olmayan aşk nesnesi üzerinde sabitlenmiş bir ısrar ile daha ileri yaşlarda oyun yeniden başlayana kadar daha katlanılabilir bir yöntemle yaşanmış ve deneyimlenmiş Oedipus kompleksinin zorunlu olarak 'yok olup gitmesi' bir örnek olarak verilebilir. Daha anlaşılabilir bir ifadeyle, terapi seansında, kalbinde hissettiği aşk acısını yansıtan hasta, düşük özsaygısından dolayı kendi ilişkilerinde sürekli olarak cezalandırılabilir ve yaradılış itibarıyla sevilmesi kesinlikle olanaksız biri olmasının somut gerçekliği karşısında kronik olarak acı çe-

kebilir. Ya da örneğin sapkın bir yaklaşımla imkansız olana arzu duyması nedeniyle erişmesi olanaksız bir şeyi büyük bir inatla hedeflemesi yüzünden boyundan büyük işlere kalkışmış, çapraşık akıllı bir sinir hastası gibi oldukça mutsuz biri olabilir.

Gerçekte birincil ve ikincil patolojiler, kişinin eksikliği ile kendi içindeki çatışmaları, bunların depresif ve nevroitik kökenleri ile kendi aralarındaki farklılıklar günümüzde Oedipus kompleksinin farklı şekillerde zayıflaması üzerine yapılan çalışmalarla araştırılmaktadır. Ve buna göre her birey, farklı olgunlaşma aşamalarında kendi Oedipus kompleksinin üzerinde çalışıp çözüme ulaştırma becerisi açısından bakıldığında, gerçek yaşamda kişinin temel ilksel ilişkisinde ulaştığı benlik seviyelerinden son derece kararlı bir şekilde ilerleme eğilimini gösterir.

Ne olursa olsun, biz terapistler kendimizi, içi boşalmış, yaralanmış ve küçük düşmüş bir bireyle boğuşurken buluruz.

Peki, o zaman bunun tedavisi nedir?

Bir Hatıra: Emma ve Rock Şarkıcısı

Lisenin son sınıfında, nisan ayının bir pazar günü, yılsonu sınavlarına daha epey zaman var, havada müthiş bir bahar kokusu, hayat doluyuz ve bizimle, yani yakın arkadaşlarıyla konuşma ihtiyacı hisseden Emma'yla saat beşte pizzacıda buluşuyoruz. Dördümüz hep birlikte gidiyoruz, endişeliyiz, çünkü onu seviyoruz ve aslında hepimiz ona içten içe –bazılarımız biraz, bazılarımız ise epeyce– aşıkız ama aşkımızı içimize atıyoruz, çünkü Emma birine aşık. Öyle sıradan biri değil, bir rock şarkıcısı olan Massimo'ya ve onun bütün çılgınlıklarına, deli hallerine aşık.

Emma bir ay boyunca sanki cennette gibiydi (belirtmeliyim ki sevgilisiyle paylaştığı bir idealin capcanlı neşesi);

ayakları yere basmıyor, mutluluktan adeta uçuyordu ama kafasında canlandırdığı şeylerde çok yanılmıştı, çünkü daha önce de dediğim gibi, bir rock şarkıcısı öyle sıradan biri değildi. İnsanların benliklerini, özsaygı ve özsevgi kaynaklarını başarılı bir şekilde gasp ediyor, oradan buradan uzanabildiği her yerden içine çekiyor, acımasızca sömürüyor, patlayacak hale gelene kadar içinde biriktiriyor, daha sonra onları kendi genç hayran kitlesine ateşliyor, karşılığında da bir verip on olarak aldığı ilgiyi kendisinde topluyor, sonra aynı döngü yeniden başlıyor ve bu böyle sürüp gidiyordu... Emma'yla da aynı şeyi yapıyordu, kumar sektöründe sadece oynatanın kazandığı gibi, bu oyunu oynatan olarak kazanan sadece kendisi oluyordu.

Gerçek bir rock şarkıcısı uzmanlaşmış bir savaşçıdır, her zaman senden bir adım öndedir; seni bekler, senin içine önce o girer, seni terk eden hep o olur, özbenliğine dair bütün birikimini çalar, bütün değerini sömürür, sonra da silahının kabzasına bir çentik daha atar ve kendine duyduğun özsaygıdan geriye bir şey kalmadığından emin olunca, gasp edeceği başka bir şey kalmadığı için kaçır gider.

Evet, çünkü aşk ilişkileri bittiğinde ayrılımlar çok nadiren iki tarafın ortak isteğiyle gerçekleşir, hemen her zaman biri diğerini terk eder ve bundan dolayı çok değişik bir denge ortaya çıkar. Hiçbir zaman ilk tanıştıklarında var olan özbenlik birikiminin aynısıyla ayrılmazlar; terk edilen her zaman büyük kayıplar yaşar, birçok açıdan fakirleşir, değerini kaybeder, beş para etmez olur, bütün varlığını çift imzalı ortak bir hesaba yatırmışken çok derin bir boşluğa düşer, çok büyük zarar etmiştir. Kendisini çok zor zamanlar beklemektedir. Diğer yandan ise terk eden büyük başarı elde eder. Kendi özsaygısı ve özsevgisi açısından bakılırsa, ilk önce terk ettiği kişiye değer olduğunu kanıtlamış, sonra da onu terk ederek kendi özdeğerini artırmıştır, çünkü onsuz da var olabildiğini ve artık başka birine yönelebi-

leceğini göstermiştir. Böylece özsaygısı ve benlik duygusu açısından çok daha zenginleşmiş olmanın yanı sıra terk ettiği kişinin biriktirdiği özgüveninden kesip aldığı epey büyük bir dilimi de cebine koymuştur ve bunu bir sonraki macerada harcayacaktır (ya da yatırım yapacaktır).

Bu noktada, anlatım biçimimi değiştirmenin daha uygun olacağını fark ettim: Kızgınlığım giderek artıyor ve kimbilir kaç tane suçluluk duygusunun asıl sorumlusu olan terk eden kişiye karşı terk edilenin tarafını çok daha fazla tutmaya başladım gibi görünüyor; böyle konuşmakta ısrar edersem, okurun aklında buna benzer bazı inişler ve çıkışlar yaşadığım izlenimini verebilirim, aman Tanrı korusun. Bu yüzden şüphelerden uzak durmak için Emma'nın hikayesine dönelim ve fiilleri geçmiş zamanda kullanarak araya mesafe koyalım.

Emma bizi pizzacıda bekliyordu. Mahvolmuştu, ağlıyordu, yerle bir olmuştu, herhangi bir yaşam belirtisi göstermiyordu. Belki biraz paranoyakça ama terk edilen kişinin kendisini terk edeni arkadaşlarının gözünde şeytanlaştırması gibi, bütün zalimliğini ve insafsızlığını abartıkça abartıyordu. O kadar bitmiş görünüyordu ki sanki o an yok olup gidecekti, hayatı artık bir anlam ifade etmiyordu, dünyanın bütün güzellikleri kendisini terk eden kişide kalmıştı ya da onunla birlikte yok olup gitmişti.

Şaşkınlığımızı atlattıktan sonra onun yerine tepkilerimizi gösterdik, önce birimiz, sonra da başka bir arkadaşımız en sevdiğimiz arkadaşımız Emma'yı elimizden almak için büyük bir dokunulmazlıkla bize ait bölgeyi ihlal ettiği için hiçbir sempati beslemediğimiz o kahrolası şarkıcının aleyhinde ağzımıza geleni söyledik. Evet, çünkü Emma sadece güzel bir kız değildi, aynı zamanda... Nasıl demeli? Çok insancıldı, sevecendi ve bütün bunları ona söylememiz son derece doğaldı ama bütün bu dediklerimiz onun acısını pek de hafifletmiş görünmüyordu. Ve Emma'nın

gözlerindeki minicik bir hareketi, kaçak bir yan bakışı gibi neredeyse hiç kimsenin fark edemeyeceği kadar minicik tepkisini kaçırmayan Gigi, epey duygu dolu bir halde olmasına rağmen tüm utangaçlığını yenerek hepimizin gözü önünde bir arkadaş olarak değil, bir kadın olarak Emma'yı ne kadar çok sevdiğini açık açık itiraf etti. Gerçekten de halihazırda duygularını açıkça itiraf etmiş olan Gigi, ondan nasıl hoşlandığını, bir kadın olarak Emma'nın hangi yönlerinin kendisini etkilediğini en ince ayrıntısına kadar anlatarak sözünü tamamladı. Anlattıklarının saf doğrular olması nedeniyle çok ikna ediciydi ve damarında hâlâ biraz suskunluk ve utangaçlık kaldığından ses tonu da çok inandırıcıydı.

Gözyaşlarını eliyle silen Emma ona sıcak bir şekilde teşekkür etti ve ardından avutulamaz bir acıya büründü; bomboş bakıyordu, yaşlı gözleri uzaklara daldı gitti ama gözlerindeki eski gözyaşlarıydı, artık ağlamıyordu. Ortalık yatışmıştı.

Bu noktada sanki içgüdüsel bir şekilde hepimiz ağır toplarımızı ateşledik. Hepimiz birer birer Emma hakkında hem bir arkadaş hem de bir kız olarak ne düşündüğümüzü anlatmaya başladık, laflarımıza daha fazla dikkat ederek artan bir haklılıkla konuşmaya, onun hakkındaki kişisel düşüncelerimizi söylemeye devam ettik, çünkü bütün bunların Emma'da yarattığı etkiyi görmeye başlıyorduk.

Bilirsiniz, plajdayken şişme botu ayak pompasıyla şişirmeye başlarsınız ya! Başlangıçta hiçbir değişiklik görülmez. Sonra bot yavaş yavaş, azar azar, belirsiz ve eğri büğrü de olsa şekil almaya başlar ve daha sonra da asıl biçimini göstermeye başlar; alması gereken bot şekline git-gide daha fazla bürünür, iyice şişer ve nihayet pompanın ucu basınçla atar ve sibop kapağı kapanır. İş hallolmuştur. Pizzacıda bizim o an kurduğumuz 'Acil Özgüven Rehabilitasyon Ünitesi'nde iki saat boyunca devam eden yoğun

bakımdan sonra, Emma çok iyi diyemesem de tedavi başlamadan önceki haliyle kıyaslanamaz şekilde düzelmişti. Çok daha huzurlu bir havada kendisini eve bırakırken birkaç şaka yapıldı, biraz gülümseme ve sonra da “Haydi hoşçakalın, yarın görüşürüz” dendi ve ayrıldık. Biraz düşünceli ama memnun bir halde evlere dağıldık.

Emma, aynen Bologna’da dedikleri gibi “Çorbasını içmişti”, yani ilacını almıştı.

Yansımalar

Anlattığım, herhangi klinik bir değer taşımayan bu hikayenin incelikten uzak olduğunun farkındayım. Buna rağmen böylesi bir durumda yapılmış, çok az da olsa yıkılan özgüven dengesinin yeniden kurulmasını sağlayan, tıp diliyle vücudun kan kaybını telafi eden, bünyenin elektrolit dengesini yeniden kuran bu ‘ilk yardım’ın, yani tedaviye yönelik ilk müdahalenin etkisini vurguladığını düşünüyorum. Ama bir grup ergenin ‘düşünmeksizin, tamamen kendiliğinden’ yaptığı tedavide ortaya konulan kaba saba düşünceleri klinik bir ortama nasıl taşıyabiliriz?

Bir terapistin Emma’nın şişme botunu, kendi arkadaş grubundakiler gibi şişiremeyeceği çok açıktır. Psikanalistlerin en hırslı araözneci olanı bile böylesi bir karşı aktarım sal kabullenmeyi (yani kendisini ve aşkını açık açık itiraf etmeyi) hayal edemez. Dahası çoğu zaman karşı aktarım böyle bir şekilde ortaya çıkmaz.

Hastanın anlattığı hikayenin derin anlamına yönelik yapılan geleneksel araştırmaların yanı sıra verileceğini varsayabileceğimiz en büyük katkı, kendini böylesi bir şekilde açıkça ifade etmek, ortaya koymak yerine ‘deneyimini evrenselleştirilmesi’ gibi bir süreçle kişinin benliğinde açılan yaraları sarmak olacaktır. Grup terapisi faktörünü tanımlamak amacıyla Irvin Yalom tarafından ortaya konulan eski bir formüle göre, hissedilen belli bazı acıların

insanoğlunun ortak mirası (ya da ağır yükü) olarak yaşandığı gerçeğini kabul etmek gereklidir. Tabii işin bu tarafını ortaya koyan terapistin kendi özel yaşamından da bazı örnekler vererek bir parça katkıda bulunması gerekecektir.

“Evet, anlıyorum, bu sizin için çok kötü bir durum” gibi söylemlerin bir yararı olmayabilir ama bazı hallerde görüldüğünden çok daha fazla karşılıklı anlayış, dayanışma ve paylaşma ifadesi olarak “Acınızı içimde hissediyorum” gibi algılanabilmektedir. Bu gibi ifadeler, işin içinde aşk olduğu zaman dünyada hiç kimsenin, hatta psikanalistin kendisinin bile ‘temiz bir hayat koşusu’ yapamayacağını; yenilgilerden, küçük düşmelerden ve itilip kakılmalardan mucizevi bir şekilde azade olmanın asla mümkün olamayacağı gibi acı bir gerçeği belli bir sağduyu ile aktarabilirse, yaşanan bu olumsuzluk, yani kişinin (özgüveninde açılan yaraların tipik bileşenleri olarak bilinen) kendisini değersiz, aşağı ve yetersiz hissetmenin ağır yükü, bir kişi yerine iki kişi arasında bir sır gibi paylaşılabılır.

Bu arada okurun merakını gidermek için söyleyelim: Şu meşhur rock şarkıcısı Massimo bile bu olaylardan birkaç ay sonra kendisinden çok daha bencil, çok daha egoist ve çok daha kendini beğenmiş Alman bir sarışınla tanışmış, aşık olmuş ve nihayetinde intiharın eşiğine sürüklenecek kadar çökmüş, yıkılmış ve mahvolmuştu.

Böylesi anlamlı ama ihtiyatlı bir iletişim sayesinde benlik ideali ile yaralı benliğin, başka bir deyişle narsist, egoist bir benliğin arasındaki farkın azalmasına katkıda bulunabilir. Bu ifadenin özel yaşama dair herhangi bir itiraf içermeyen kişisel bir yaklaşımla aktarılması, terapi ilişkisinin asimetrisi için herhangi bir risk teşkil etmez. Söz konusu asimetri var olması gerektiği için değil, terapist ile hastanın seviyeleri arasındaki etkin fark ile tedavi ortamındaki rollerin ve işlevlerin ayrımlarının meşru olması açısından gerekten mevcut ise vardır. Aksi halde sadece basit bir tiyatro

oyunundan ibarettir. Terapist de geçmişinde böylesi kaçınılmaz ve acı dolu olaylar yaşadığı, haliyle kendini kurtarıp yaşamına devam ettiği için, kendine yönelik alması gereken önlemleri zamanında alarak, becerikli bir şekilde, insani yanını da unutmadan kendisini tedavi edebildiği ve acılı deneyimleri geride bırakıp yaşamına devam ettiği için, günün sonunda böylesi bir deneyimi yaşamış başka biri ile gerekli sağduyu ve hassasiyeti göstererek, herhangi bir teşhirciliğe kaçmaksızın, ne şekilde ve kendisinden neler katarak iletişime geçeceğini çok iyi bilir ve tedaviyi karşılıklı paylaşımcı bir süreç içinde yürütebilir. Böylece söz konusu asimetri gerçekleşir.

Gerçekte bir terapistte 'ilk yardım' aşamasında aşk acısı çeken bir hastaya 'neler söylenmesi gerektiğini' önermek kabul edilebilir değildir. Ama eğer terapist, hastasının kaybettiği onca şey için tuttuğu yasın yanı sıra benliğinde açılan yaraları da çok iyi görüp anlayabilirse, benlik algısında oluşan şiddetli kriz sırasında hastayı desteklemek amacıyla hayatını kurtaracak bazı yorum ve söylemlerde bulunabilir (bu arada hâlâ plajdaki şişme bot örneğindeyiz). Doğal olarak anlatılan 'özsaygı ilk yardımı', bireyin fizyolojik ve psikolojik narsisizm olarak tanımlanabilecek benlik yapısının çok daha geniş ölçekli bir incelemesini ve libidoya ulaşan yolların ve sabitleştirici kısıtlamalarının tanınmasını içerecek uzun süreli bir terapi için uygulanan genel planın önemli sayılabilecek bir parçasını oluşturmaktadır. Uygulanacak tedavide, kişinin yaptığı seçimleri ve aşk hayatındaki yazgısını belirleyen hatıralar, fanteziler, ihtiyaçlar, korkular, arzular, özsavunmalar, betimlemeler ve alışkanlıklar irdelenecek ve karşı aktarımda hem doğrudan hem de dış dünyaya kaymalarla birlikte ortaya konulacaktır. Sonuç olarak aşk acısının tedavisi, kişinin kendi bütünlüğünde yapılacak bir tedavi olacaktır.

Peki o zaman, bu kısa bölümde anlatıldığı gibi, araştırmacı inceleme çalışmalarının geniş ve necip alanı dururken yorumların ve yeniden yapılandırmaların arıtılmış enstrümanlarını kullanarak yaralanmış benlik duygusunu araştırmaya yönelik çalışmalar üzerinde ısrarla durmayı niye seçtim ki? Karmaşık ve hassas ameliyatlar yapmak yerine sadece bir yaranın üzerine bant yapıştırmak kadar böylesi basit ve sıradan bir işe neden bu denli kafa yordum?

Sanıyorum bir terapistin –özellikle mesleğinin başlangıcında ve tecrübesiz olan biri için– en sık karşı karşıya kalacağı önemli risklerden biri, kendisini (kendi psikanalisti, danışmanı ya da hocası gibi) fazla idealize olmuş bir kişilik modeli ile bilinçsizce özdeşleştirmesidir. Ve bu özdeşleştirme, terapistin kendi özbenliğinin bir kısmının yerini alırsa, kendisinin ve hastasının idealize edilemeyecek yönleriyle bir dereceye kadar teması kaybetmesine neden olacak ve böylece kendisini başkasının yerine koyup empati yapmasını engelleyecektir.

Kişinin benliğinin aşağılanması, idealize edilebilecek bir alan değildir; yenilgiye uğramış olmaktır, mutsuzluktur. ‘Hiç sorması gerekmeyen’ kadınlar ya da erkeklerle değil, ‘hiçbir zaman sorulmasa daha iyi’ olacak kişilerle ilişkilidir.

Eğer terapistin belleği zayıfsa ve kim olduğunu ve nereden geldiğini –hemen hemen herkes gibi– alçakgönüllülükle ve gerçekçi bir şekilde hatırlamıyorsa; inatçı bir tutumla yoruma açık, tartışmalı hipotezler yaratacak ve çok basit bir nedenden, yani yıkılmış, mahvolmuş olmasından dolayı kendisini dinleyebilecek durumda olmayan hastasına bunları anlatmaya kalkışmak gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalacaktır.

Hastamıza, günün birinde yeniden sevebileceği ve sevilebileceğine olan umudunu kaybettirmeden, acısıyla hoşgörülü ve özenli bir şekilde iletişime geçmesi için yardım

etmek, eğer istenirse Oedipus kompleksinin açtığı yarayı, işlerin yolunda gittiği bir çocukluk döneminde kendiliğinden olduğu gibi, adeta bir martının süzülerek sakin ve yumuşak bir şekilde yere konması gibi yeniden yaşatarak kapatmasına yardımcı olmak, tamamen bize kalmıştır. Bunu yaparken, ayrılık yaşadktan sonra çektiğimiz çilelere ve sonrasında kendi adımıza gerçekleştirdiğimiz gelişimlere dair anılarımızı dürüst, renkli ve gerçekçi bir şekilde muhafaza edebilirsek başarılı oluruz. Ve bu tutumumuzla, bu içsel temasımızla aşk acısı çeken, yaralanmış olan kişiye (daha sonra ortaya çıkacak) bir şekilde somut bir umut duygusu aktarabiliriz. Basitçe bir sırt sıvazlamak ve kişinin benliği ile her türlü iletişimden vazgeçerek kendisini soyutlaması arasına, hastanın psikanalitik ihtiyaçlarını hissedip algılayabilme olgusu yerleşmiştir.

Minimalist terapiye yapılan övgü çeşitlemeleri nedeniyle zamanınızı aldım, hepinizden beni bağışlamanızı rica ediyorum ama bazı belirli ve özel hallerde, kanayan yara üzerine basitçe yapıştırılan bir yara bandı bile çok hassas, çok derin ve çok büyük bir önem taşır.

Ağaçlar

On iki yıl kadar önce bahçe ve bitki alanında epey başarılı bir uzman ve aynı zamanda parlak bir gazeteci olan Ippolito Pizzetti, *Espresso* adlı bir haftalık bir dergide yayımladığı makalesinde İtalyanların özel konutlarının bahçelerine diktikleri ağaçlar konusundaki alışkanlıklarının nasıl değiştiğini yazmıştı. Pizzetti, makalesine artık zamanımızda kimsenin meşe, porsuk ya da ceviz ağacı dikmediklerini ifade ederek başlamıştı: “Ve nedeni çok açık; çok ağır, çok yavaş büyüyorlar.”

Bir meşe ağacının büyüdüğünü görmek için yeni bir kuşağın yetişmesi için gerekli olan, yani yirmi beş yıl gibi bir sürenin geçmesi gerekiyor ve artık kimse bahçesine meşe ağacı diktiği evin o kadar yıl sonra kendisinin ya da ailesinin mülkiyetinde kalabileceğinden emin olamıyor. Bundan dolayı ‘mülk’ aidiyetinin devamında ortaya çıkan riskleri düşünürsek, insanlar gelecek kuşakların yararını gözetecek daha asil ve dayanıklı bir ağaçlandırma bırakmak yerine hızlı büyüyüp bahçelerinde daha çabuk gölge yapan kavak, akasya ya da akçaağaç dikmeyi tercih eder oldular. Pizzetti’nin yaptığı gözlem o zaman da bana çok doğru gelmişti ve günümüzde de doğruluğunu aynen koruyor.

Ben ağaçları çok seyredirim; bahçelerin düzenini, çiçek, süs bitkisi gibi öğelerin yerleşimlerini büyük bir merakla incelerim. Ve söylemeliyim ki bunca yıl boyunca yaptığım gözlemlerde son derece şaşırtıcı bir sonuca ulaşmış buluyorum: İnsanlar ağaçlara hayranlık duyuyorlar ama aynı zamanda da onlardan çekiniyorlar.

Dikkat ettiyseniz en ulu, heybetli, güzel ve görkemli ağaçlar genellikle ya kırsal alanlarda, yani yerleşim yerlerinden uzakta ya da belediye yöneticilerinin çevreye ne kadar duyarlı bir ruha sahip olduklarını hemşerilerine açıkça gösterip ispatlamak amacıyla şehir parklarında bulunur. Onları hiç olmayacak şekilde 'güçlendirmek' ya da güvenli hale getirmek (aslında bu güçlendirmeyi, daha çok belediye kurumları ile bazı alanlarda uzmanlaşmış özel şirketlerin arasında yapılmış gizli anlaşmaların ve çevrilen dolapların güçlendirilmesi olarak anlamak gerekir) bahanesiyle o güzelim çınarların ya da ıhlamur ağaçlarının hemen her yıl akıl hastanesindeki hastaların saçları gibi özensizce ve insafsızca budanıp kel bırakıldıkları sokaklarda ya da caddelerde hiç göremezsiniz. Ve ne yazık ki nadiren de olsa özel konutların bahçelerinde bile bu görkemli, büyük ve uzun ağaçlar pek istenmez; onlara çok nadir rastlanır.

Bence bunun iki nedeni var. Bunlardan biri Pizzetti tarafından ortaya konulmuştur ama sorunun diğer yönleriyle birlikte bir bütün olarak ele alınmalıdır. Günümüz insanı taşınmaz mülkünün başka birilerinin eline geçmesinden endişe duymanın yanı sıra gelecek kuşaklara bırakacakları konusunda yeterince dikkatli ve özenli düşünmüyorlar. Mevcut maddi varlıklarının vereceği keyfi bir an önce sürmek istiyorlar, çünkü geçmişte olduğundan çok daha fazla bencil ve benmerkezci oldular. Ama dahası var... Yaşam süresi birçok kuşağa yayılan ve hatta yüzyıldan daha uzun sürecek bir meşe ağacı, onu dikecek ve büyütecek insanın öngörülebilir ömründen çok daha uzun süre var olacağından, kendisinin ve kendisinden sonra gelecek kuşakların devamlılığı açısından olumlu bir duygu yaratmaktan oldukça uzak olduğu için belli bir korkuya, kişinin benliğinin narsist ve büyüklemece kendiliğinde umutsuzluğa ve gücenmeye yol açar, çünkü insan ömrünün görece kısıllığını vurgulamaktadır.

“O fidanı diktiğine göre gereğinden fazla iyimsersin demektir! Her şey yolunda gitse bile büyüdüğünü ancak to-runların görür!” Bu cümleyi birçok farklı kişiden çok kere duymuştum ama hepsinin ses tonu her zaman aynıydı: Biraz merhamet, biraz inceden alay eden ama alttan alta gücenmiş, iğneleyen, neredeyse kızgınlık dolu bir ton... Böylesi bir şeyi ilk duyduğum zaman söyleyenlerin ses to-nundan ziyade ne söylendiği bana çok garip gelmişti.

Sonuç olarak, sonbaharın sonuna doğru elimde kürekle ve botlanmı çamura bulaya bulaya bahçede dolaşıp yirmi san-tim boyundaki iki üç meşe fidanını toprağa dikmek için uğ-raşmamdan, akrabam ya da o tanıdığım olsun, kime neydi ki?

Açık konuşayım; onların derdi benimle değildi. Ben sa-dece basit, önemsiz bir pazar günü bahçıvanıydım; hobi olarak yapıyordum. Aslında bilmeden de olsa onlardan çok daha fazla büyüyüp uzayabilecek potansiyel bir cana-var olan o ağaca kızgındılar. Hepsinden öte, onların ahirete göç etmelerinden kimbilir kaç yıl geçtikten sonra bile en parlak zamanlarını yaşayacak olmasından dolayı içerliyor-lardı. Dahası, bugünlerde insanlar çok da göze çarpmayan, kolayca tepeden bakabilecekleri, onları yukarı bakmak zo-runda bırakmayacak kısa boylu bitkileri istiyorlar, çünkü dikey boyut onlara göre rahatsız edicidir, gotik bir tarzı vardır, manevi yönü ağır basar ve hemen keyfine varıla-bilecek bir şey değildir. İçgüdüsel olarak kişinin zevklerin-den arındığı çile çekme düşüncesiyle ilişkili olmakla birlik-te insanın alçakgönüllü yönleriyle bağdaşır. Diğer yandan ise söz konusu olan bizim kudretimizin göstergeleri ve ka-nutları olan bir kule vinç ya da gökdelen olduğunda, dikey boyut bizi gücendirip rencide etmez. Büyük ağaçlar bize çocukken annelerimizin, babalarımızın ve diğer büyükleri-mizin yanındayken hissettiğimiz o küçüklük hissini ve ku-şaklararası dikey boyut farkını yaşatır; bu da narsistlerin pek hoşlandığı bir şey değildir.

Bana itiraz edebilirsiniz ama nasıl? Dünyanın bütün kudretli kişileri kendilerini simgesel olarak ölümsüzleştirmek amacıyla görkemli ve çoğunlukla (kuleler, dikilitaşlar, kemerler, anıtmezarlar vb.) büyük, uzun yapılar yaptırmışlardır. Yoksa onlar kendilerini daha az mı beğeniyorlardı? Tanrı aşkına, tabii ki hayır, kendilerini çok ama çok beğeniyorlardı! O büyük anıtsal yapılar kendilerini temsil etmeli ve diğerlerine bir hürmet, çekinme ve aşağılık duygusu aşılamalıydı. Ama diktirdikleri anıtlar, hareketsiz fakat zamanın aşındırması karşısında yıpranmayan dayanıklı malzemelerden yapılıyordu. Şimdiye kadar tanıdığım hiç kimse kendisini hatırlasınlar diye ölümünden sonra bir orman bırakmayı düşünmemiştir.

Ağaçlar –meşe, çınar, ceviz gibi ulu ağaçlar– bizden uzun yaşar ama sonsuz değildir. Bundan dolayı kendi ömrümüzün kısalığı açısından bizi gücendirir ama kimliğimiz itibarıyla bizim megalomanik sonsuz olma arzumuzu tatmin edemez. Doğrusunu söylemek gerekirse, bunun bazı istisnaları var. Bazı tarihsel kişilikleri temsil eden, onlarla özdeşleşen ağaçlar vardır ama genellikle bu kişilerin bundan haberi olmaz. Torquato Tasso’nun meşe ağacı,^{*} Hipokrat’ın Kos adasındaki çınar ağacı,^{**} Giosuè Carducci’nin^{***}

* Torquato Tasso: İtalyan şair (11 Mart 1544, Sorrento/İtalya – 25 Nisan 1595, Roma/İtalya). (ç.n.)

** Torquato Tasso’nun meşe ağacı: Roma’nın Gianicolo bölgesinde, Sant’Onofrio Kilisesi’nin hemen solunda, on altıncı yüzyıl İtalyan şairi Torquato Tasso’nun sıklıkla altında dinlendiği söylenen meşe ağacıdır. Artık ölüdür ve zamanla tamamen kapkara olmuştur ama etrafı tuğlalarla çevrilererek şair için bir anıt haline getirilmiştir. (ç.n.)

*** Hipokrat’ın çınar ağacı: Yunanistan’ın Kos adasındaki Şövalyeler Kalesi’nin önünde bulunan ve çevresi tamamen korunmaya alınmış çınar ağacıdır. Efsaneye göre, Hipokrat öğrencilerine o ağacın altında tıp dersleri vermişti. (ç.n.)

**** Giosuè Carducci: İtalyan şair ve edebiyat tarihçisi (27 Temmuz 1835, Pietrasanta/İtalya – 16 Şubat 1907, Bologna/İtalya). (ç.n.)

Bolgheri'deki selvi ağaçları* gibi... Ama tabii bunlar başlı başına çok zarif istisnalar.

Babam ve amcalarım her zaman, en azından ben ne yaptıklarının farkına varmaya başladığımdan beri sürekli ağaç dikerlerdi. Hatta bir keresinde babam Bologna'da şehir merkezine, kendi bahçesi ile kendi gibi hevesli ve kültürlü komşusunun bahçesinin sınırına bir meşe ağacı bile dikmişti. Komşusu isteseydi, bunu engelleyebilirdi çünkü belediye yasasına göre dikilecek ağacın başka birine ait bahçeden en az üç metre uzaklıkta olması gerekiyordu ama tam aksine babamı destekleyip çevreci ruhunu büyük keyifle paylaşmıştı. İşin güzel yanı, o meşe ağacı dikildiği toprağın uygun olmasından dolayı baş döndürücü bir hızla büyüdü ve eriştiği büyüklükten dolayı etrafında onu çevreleyen binalara sanki inat edercesine şimdi bile tüm heybetiyle orada duruyor. Önümüzdeki yirmi yıl içinde kimbilir ne hale gelecek?

Babamın ve amcalarımın başlattığı işi evimin yakınındaki tepelerde devam ettirmekten keyif alıyorum. Bir yandan komşumun bahçesindeki bizim Apeninlere hiç de uymayan, tamamen abes kaçan Arizona sedir ağaçlarına nefretle bakarken, öte yandan da uygun gördüğüm ve bitki örtüsüne faydası olacak yerleri meşe ağaçları, siyah akçaağaç, ceviz ve dişbudak ağaçlarının yanı sıra ardıç ve akdiken gibi kısa ağaçlar da dikerek yeşillendirmeye çalışıyorum.

Her yıl yeni yeni bitkiler ve fidanlar dikiyorum, tabii beni sürekli olarak takip edip her yaptığımı taklit eden sadık köpeğim Lajos peşimi hiç bırakmıyor. Sağ kolum Lajos

* Giosuè Carducci'nin selvi ağaçları: Giosuè Carducci'nin en bilinen eserlerinden *Davanti a San Guido* (*San Guido Karşısında*) şiirinin ilk dördlüğünde bahsi geçen ağaçlar. Carducci bu şiiriyle San Guido'dan Bolgheri köyüne giden yol boyunca iki yana dizilmiş selvi ağaçlarını ölümsüzleştirmiştir. (ç.n.)

bana şöyle yardım ediyor: Çalışmam için gerekli malzeme-yi evimden alıp yeni fidanları, fideleri dikeceğim yere ta-şırken o da iki parmağımla zar zor kavrayabildiğim küreği dişleriyle ısıyor ve benden çekip almaya çalışıyor. Sonuç olarak ben o kadar malzemenin yanı sıra kırk kilo çeken bir küreği de taşımak zorunda kalıyorum. Ve iyi bir terrier köpeği olarak kendi cinsinin hakkını veriyor ve fidan ya da fide dikmek için açtığım çukurlara toprağı tekrar dolduru-yor ve sonunda dikme işi bittiğinde ise yeni dikilmiş bitki-nin üzerine çişini yaparak görevini tamamlıyor. Lajos'un bütün bu yaramazlıklarına rağmen dikilen bu fidanlar ve fideler kökleniyor, gövdeleri büyüyüp kalınlaşıyor ve böy-lece ailemizin geleneğı devam ediyor. Ve bütün bunlar son-suz belirginliğinde beni tatmin ediyor.

Ama hepsinde olduğu gibi bu hikayede de kötü adam-lar, düşman, şeytanın ta kendisi hemen köşe başında bek-liyor ve öykünün başrolündeki güzel yürekli kahramanın, sevdiği artık her ne ise, onu korumak için savaşması ge-rekiyor. Bu durumda kötüler korkunç, acımasız düşman üçlüsünde vücut buluyor: 1) Budayıcı karakter sahipleri; 2) kurtçuklar ya da ağaç kurtları; 3) kuraklık.

En son saydığımız kuraklığı unutalım çünkü yaz mev-siminde bir ay boyunca yağmur yağmaz, bitkiler kendile-rini savunmaya alır ve en kötü durumdan bile sağ çıkmaya çalışır. İlk kurumaya başlayanlar genellikle toprak nemliy-ken çok dayanıklı görünen ama iki haftalık susuzluktan sonra zayıflamaya başlayan atkestanesi ağaçları olur. Ve ne olursa olsun, kuraklık başladığında yapılabilecek tek bir şey vardır: Bitkileri sulamak ya da en azından daha fidan-ken bol bol su vermek.

Aslında ağacın gövdesini içten içe yiyip tüketen ve sonra da bu verdikleri bu zararı şiişsel bir şekilde sonlandırıp ke-lebeğe dönüştükten sonra uçup giden bir kurt olan kahro-lası ağaç kurtları bile zamanında yakalanabildiğı sürece alt

edilebilecek bir düşmandır. Ağacın gövdesine girdiği deliği zaman geçmeden görüp, ucuna ince kamyş takılmış spreylerle ağaca zarar vermeyecek bir kimyasal ilacı kurdun açtığı delikten sıkarak zararlılardan kurtulmak gereklidir.

Sözlerimde şart kipi kullanıyorum çünkü bazı durumlarda, nedendir bilinmez, kurtçuklar bir şekilde kurtulur ve bundan dolayı bu kimyasal savaştan vazgeçip tabiri caizse süngü takmak gerekir. Kurtçuğun açtığı delikten sokulacak çelik bir telle kurtçukları şişe geçirmek yeterlidir.

Burada *Müfreze* filmindeki ya da Tolstoy'un Sivastopol savaşını anlattığı *Sivastopol Öyküleri* adlı eserindeki gibi ayrıntılı ve kanlı savaş sahnelerine benzer, gerçek anlamda iğrenç tasvirler yaptığım için okuyucudan beni bağışlamasını diliyorum. Ama Fransızların dediği gibi "*à la guerre comme à la guerre.*" Yani savaş zamanı elde ne varsa onu kullanmalı... Ben sadece şu lanet olası paraziti yok etmek, yapılması gereken hakkında nefretle renklendirilmiş bir fikir vermek istemişim.

Bu düşmanların arasında ağaçlar için açık arayla en tehlikelisi budayıcı karakter sahipleridir. Bunlar (ve inanın ki bunlardan çok var) güzel, iyi büyümüş, uzun bir ağacın karşısında birçok nedenden kaynaklanan, aşağılık kompleksi dolu ve bastırılmaz bir tutkuya kapılıp eşsiz ve şaşmaz bir yöntem bulurlar: "Budayın gitsin! Ağacın gerçekten budanmaya ihtiyacı olup olmadığı onların hiç umurunda değildir, çünkü onlar 'karakter itibarıyla' budayıcıdırlar. Onlara ağacı budamalarını, tıraşlamalarını, kesmelerini, küçültmelerini, boy atıp büyümesini engelleyecek her şeyi yapmalarını söyleyen kendi içgüdüleridir ve bu durum genellikle bilinçsizce ve sonsuz bir döngüde ama bu sefer karşı rollerde tekrar edip durur. Varoluşlarının erken evrelerinde kendi başlarına gelmiş olan ve trajik olarak budananın, kesilenin, tıraşlananın, boy atıp uzaması, büyümesi engellenenin aslında kendi benliklerinin be-

lirli kısımları olduğu bir durumdur ve bu da onları doğrudan sadizme götürür. Sonuçta hayvanları sadece zevk için öldüren günümüz avcılarıyla özdeşleştirir ama söylemeliyim ki bu durumun geçmiş yüzyılların ormancıları ve avcılarıyla ve onların şartlarıyla hiçbir ilişkisi yoktur.

Yarı boyundan kesilmiş bir ağaç, çalılıktan yapılmış hüzünlü bir bostan korkuluğuna dönüşür ve o birbiriyle uyumlu yetişmiş, güçlü ve ağacın yükünü taşıyan orta dalları ise bir sonraki yıl düzinelerce incecik dalların sarıp sarmaladığı içler acısı bir çalı topuna dönüşür. Ağacın gelişme kaderi artık değişmez şekilde mühürlenmiştir, yapısal olarak artık hiçbir zaman belini doğrultamayacaktır. Artık o yarım bir ağaç olarak kalacaktır.

Bütün bu hususların hepsini gözlemleyip değerlendirdiğimizde, inanıyorum ki hangi sonuca ulaşacağımız çok açıktır: Bunlar her aşamada bireyler olarak insanoğlunun kendi gelişiminin iniş çıkışlarıyla ve yazgısıyla bire bir örtüşen paralellik ve benzeşimlerdir.

Yalnız burada daha iyi anlaşılması için açıkça ifade etmem lazım. Ağaçların alt dallarının budanmasını kastetmiyorum, ağacın dibinden fışkıran dalların kesilmesi (çok erkenden yapılmadıkça), bitkinin potansiyel gelişimini olumsuz etkilemez; aksine bitki bundan fayda görür. Bunu insan gelişimi açısından ele alırsak, bireyin erken gelişimini aşırı derecede geriletici ve çocuk muamelesi yaparak duyulan tatminin yerine akılcı bir ebeveyn davranışının doğru bir zamanlamayla benimsenmesi ve diğerleriyle oyun, arkadaşlık vb. ilişkiler kurmasının desteklenmesi çocuğun büyümesi açısından daha uyarıcı ve elverişli olur. Örneğin çocuğu sürekli kucakta taşımak yerine diğer çocuklarla oynamaya teşvik etmek, ağacın boy atmasına engel olan alt dalların budanmasına karşılık gelir. Ama çocuklara herhangi bir sınır konulmaması ya da eğitim verilmemesi gibi bir şey söylemiyorum, aman Tanrı korusun!

Ben daha çok yetişkinler açısından, çocuklarının kendi dönüşümsel gelişim yollarını, özgünlüklerini, yeteneklerini ve doğal eğilimlerini gözleyerek isabetli bir şekilde belirlemek için önlerine çıkan fırsatlardan ve 'yaratıcı görevleri'nden bahsediyorum. Eğer bütün bunların 'çerçevesini' başarılı bir şekilde çizerseniz ve yıkıcı ya da suça yönelik eğilimler söz konusu değilse, onlara kendilerinin en iyi halleriyle gelişmelerine ve büyümelerine yardımcı olun. Mecazen konuşuyorum; onlara toprak, hava ve su verin, ağaç kurdu dadanıp dadanmadığını iyice kontrol edin ve onları budayıcı karakter sahiplerinden koruyun. Görevinizi layıkıyla yerine getirmiş olacaksınız. Ondan sonra da geriye çekilin, oturun, rahatlayın ve gelişiminin bir kısmına, küçük bir kısmına katkıda bulunduğunuz bireye doya doya bakın, onu güzelce seyredin.

“Psikanalistlerin bilimsel araştırmalardan çok analizdeki hastalarını derinlemesine anlatan sunumlar yazdıkları bilinir. *Rüzgar Gibi, Dalga Gibi*’ye sevdiğim bir yazarın yeni bir kitabına duyabileceğim sıradan bir hevesle başladım. Ama daha ilk sayfalarda Bolognini’nin harika bir öykü anlatıcısı olduğunu anladım. Kitaba adını veren ikinci öyküden itibaren içimde bir başka duygu daha belirmeye başladı ve bu duygu kitabı okudukça daha da yoğunlaştı. Bolognini bu kitapta bir istisna dışında hastalarından değil, kendinden söz ediyor. Nelere dikkat ederek, hangi gözlemlerini nasıl yorumlayarak yazdığını okur umarım keyifle izleyecektir. Bir de öykülerin sonundaki kısa psikanalitik değerlendirmeler var ki bunların da okurların psikanalitik düşünme şekliyle tanışması için harikulade numuneler olduğunu söyleyebilirim.”

—Prof. Dr. Türcay Demir

Psikanalist Stefano Bolognini’nin hastalarıyla kurduğu ilişkiye benzer biçimde yazar olarak okurla derin bir yakınlık kurduğu on öyküden oluşan *Rüzgar Gibi, Dalga Gibi* ile hem uzak bir İtalyan köyünde yaşananlara tanık olacak hem de hikaye anlatımıyla öznel bir sanat olan psikanalitik yazının bulunduğu satırları farklı bir bakış açısıyla değerlendireceksiniz.

psikoloji/psikiyatri - 103

ISBN: 978-625-7344-28-9

9 786257 344289

okuyan us.COM.TR